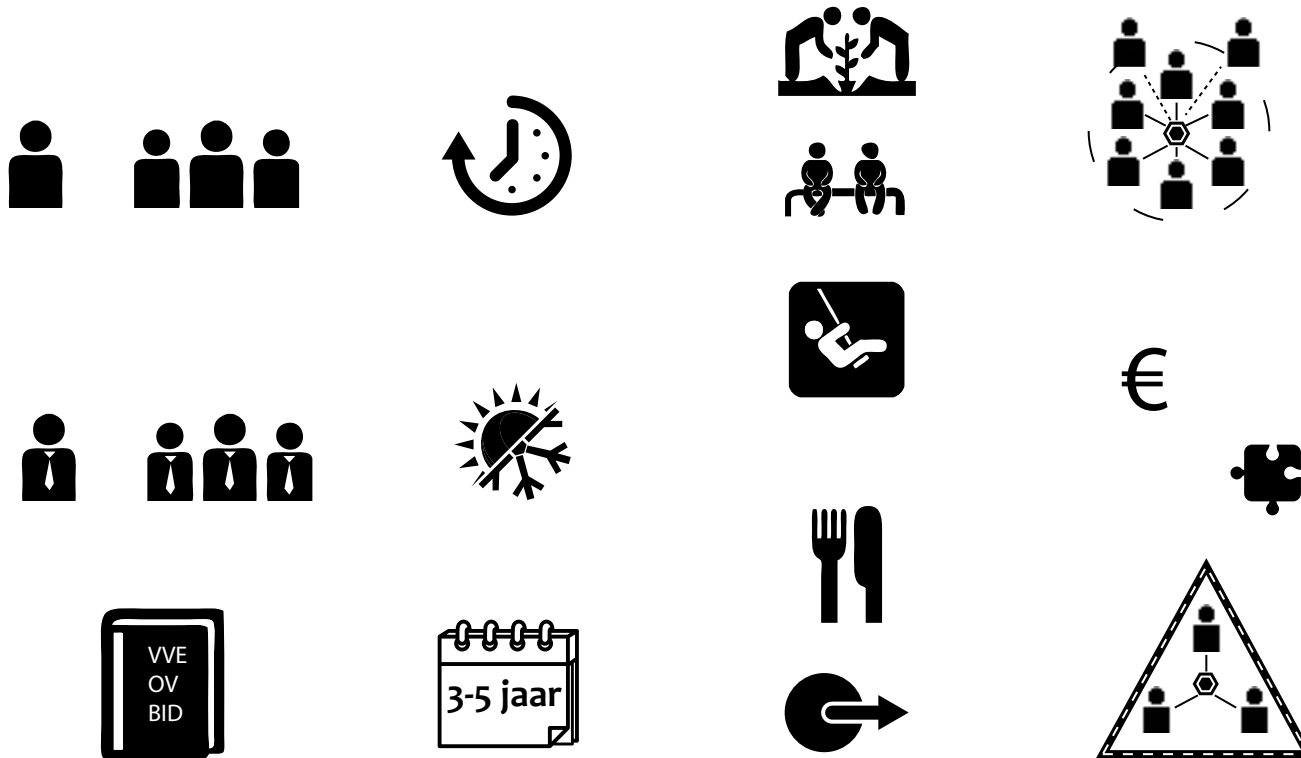

De Straat Samen Gemaakt

Een onderzoek naar de ruimte en kaders waarbinnen placemaking structureel kan bijdragen aan de revitalisatie van de Bergweg in Rotterdam.

Bijan Lotfi

De Straat Samen Gemaakt

Een onderzoek naar de ruimte en kaders waarbinnen placemaking structureel kan bijdragen aan de revitalisatie van de Bergweg in Rotterdam.

P5
26-06-2014

Auteur:

Bijan Lotfi (30-01-1987)
Studentnummer: 1275313
Nachtwachtlaan 515
1058 ET Amsterdam
06-51948218
bijanlotfi@gmail.com

Mentorteam

Real Estate & Housing:
S. Zeilstra
W. van der Toorn-Vrijthof

Urbanism:
M. Harteveld
D. Zandbelt

Keywoorden:

Placemaking; archetypes; burgerinitiatieven;
revitalisatie; eigendom en gebruik openbare ruimte; Bergweg

De Straat Samen Gemaakt

Een onderzoek naar de ruimte en kaders waarbinnen placemaking structureel kan bijdragen aan de revitalisatie van de Bergweg in Rotterdam.

Bijan Lotfi

Delft University of Technology

Mobiele keuken op straat (Die Stadtkuche, Berlin, 2011)

| Voorwoord

Begin 2012 begon ik aan de zoektocht naar mijn afstudeeronderwerp. Uit eigen ervaring met bewonersparticipatie in herontwikkeling en revitalisatie wist ik dat dit onderwerp van belang was voor beide van mijn afstudeerrichtingen, het betreft het proces en het ontwerp. De leidende actoren binnen dit speelveld, de overheid, corporaties en ontwikkelaars, schakelen van project en proces managers in voor de communicatie met de eindgebruiker. Na een korte oriëntatie in de literatuur over bewonersparticipatie kwam ik al gauw heldere problemen en vraagstukken tegen:

- De tijds-kloof tussen het participatiemoment en realisatie is (te) groot
- Inspraak of invloed: heldere en haalbare uitspraken
- Wat doe je met de resultaten van een participatietraject?
- Waar gaan de burgers niet over?

De standaard inspraak avonden lieten veel te wensen over, terwijl er ook bottom-up initiatieven zijn die bewoners activeren en andere mogelijkheden bieden. Tegelijkertijd werd steeds duidelijker dat de bestaande budgetten voor stedelijke vernieuwing teruglopen, gekoppeld aan de teruggang van de verzorgingsstaat en de opkomst van de participatiesamenleving. Deze verschuiving vraagt een benadering van de burger als partner en eigenaar, niet enkel als gebruiker van de openbare ruimte. Waarom en hoe zet de eindgebruiker zich in voor de openbare ruimte? Hoe kunnen we de lokale burger structureel inzetten in de ruimtelijke ordening? En wat voor rol speelt de ontwerper in dit proces?

Deze vragen hebben mijn zoektocht naar de masterscriptie geïnitieerd en mij tot dit eindresultaat gebracht, maar niet zonder slag of stoot. Eind 2012 heb ik een bijzonder ongeluk gehad en een dwarslaesie opgelopen. Eind 2013 was ik weer gereed om dit onderzoek te hervatten.

Dankzij het enthousiasme en aanmoediging van de studentenbegeleider Ellen Sakkers en de studentendecaan John Stals ben ik toch aan de laatste loodjes van deze tocht begonnen.

Naast de inspirerende en gerichte begeleiding van mijn mentoren, was hun positieve feedback over mijn voortgang een steun in de rug die ik vaak erg goed kon gebruiken.

Ik wil in het bijzonder Sake Zeilstra bedanken die mij via de mail wist te prikkelen om weer de uitdaging aan te gaan en door te zetten. Toen ik nog in het revalidatiecentrum aan het knokken was om weer op de been te komen heeft Wout van der Toorn Vrijthof mij weten gerust te stellen en een hart onder de riem gestoken, deze momenten zullen me goed bijblijven.

Daan Zandbelt en Maurice Harteveld hebben mij vanuit Urbanism erg fijn begeleidt. De momenten waar ik door twijfel verdwaalde of vastliep wisten zij mij weer tot rust te brengen en in de richting van gedachtegenoten te wijzen waardoor ik mijn pad weer vond.

Verder wil ik iedereen die mee heeft gewerkt aan de interviews binnen de Deelgemeente Noord en de Werf bedanken, voor hun aandacht tijdens de gemeentelijke reorganisatie in 2014. Ook wil ik Wolbert van Dijk (Geveltuin XXL), Eireen Schreurs (Singeldingen) en Palmira Brandao (Urban Ideals) bedanken voor het meedoen aan de roundtable om mijn onderzoek te herzien als ervaringsdeskundige.

Als laatste wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor de steun, voor alle momenten dat zij mij op de been hebben geholpen en plezier in mijn leven teruggebracht.

Bijan Lotfi
Amsterdam, 2014

Bergweg (Auteur)

| Inhoudsopgave

5		Voorwoord			
8		English Summary			
10	H1	Deel I: Introductie			
	1.1	Maatschappelijke relevantie			
11	1.2	Wetenschappelijke relevantie			
12	1.3	Betrokken wetenschapsgebieden en mentoren			
13	1.4	Waarom casus Bergweg			
14	1.5	Probleemstelling			
15	1.6	Onderzoeksvragen			
16	1.7	Methode Verantwoording			
17	1.8	Doelstelling			
18	H2	Politiek-Juridische context			
	2.1	Rotterdam - lokaal beleid			
19	2.2	Business Improvement Districts			
21	2.3	Conclusies politiek-juridische context			
22	H3	Deel II: Verdieping			
	3.1	Placemaking Archetypes			
	3.2	Theoretisch Analyse kader			
25	3.3	Opzet Precedentanalyse			
26	3.4	Samenvatting precedentanalyse			
	3.5	Placemaking Archetypes			
27	3.6	Placemaking conclusies			
28	H4	Kaders Bergweg			
	4.1	Burgerinitiatieven			
29	4.2	Opzet Interviews			
30	4.3	6 experimenten			
33	4.4	Praktijk & Verdieping			
35	4.5	Conclusies kaders			
36	4.6	Reflectie Kaders			
38	H5	Analyse Bergweg			
	5.1	Introductie Bergweg			
40	5.2	Structuur Bergweg			
	5.3	Observaties Claims & Placemaking	44		
	5.4	Conclusies locatieanalyse	46		
	5.5	PvE Ontwerp			
48	H6	Rotterdams revitaliseren			
	6.1	De Nieuwe Binnenweg			
50	6.2	de Meent			
52	6.3	Witte de Withstraat			
54	6.4	De Loper			
55	6.5	Conclusies voor Bergweg			
56	H7	Deel III: Toepassing			
	7.1	Ontwerp Experiment			
	7.2	ruimtelijke Varianten			
58	7.3	Evaluatie ruimtelijke inrichting			
59	7.4	Concept			
60	7.5	Materialisering ruimte voor placemaking			
64	7.6	Structurerend Ontwerp			
68	7.7	Spelregels De Straat Samen Gemaakt			
70	7.8	Faciliterende methode			
71	H8	Toepassing Ontwerp & Kaders			
	8.1	Situatie			
74	8.2	Transformatie			
	8.3	Visualisatie			
76	8.4	Werking De Straat Samen Gemaakt			
80	H9	Deel IV: Conclusie			
	9.1	Conclusies			
	9.2	Ontwerp & Kaders			
81	9.3	Proces en Methode			
82	9.4	Generieke toepasbaarheid			
	9.5	De Straat Samen Gemaakt - procesinnovatie			
84	9.6	Evaluatie			
86	H10	Reflectie en aanbevelingen			
	10.1	Onderzoeksproces			
	10.2	Combinatie RE&H EN U			
87	10.3	Aanbevelingen vervolgonderzoek			
88		Referenties			
90		Appendix: Precedentanalyse			

English Summary

Placemaking as a structural tool for the collective end-user to customize the streets; research on the space and guidelines for the Bergweg, Rotterdam

Citizen participation has been an important topic within the built environment for quite some time now. In the Netherlands this practice started as panel groups that provided input for the designers of neighbourhoods, and has developed into a mandatory part of public project development. Cooperating with the end user from early on creates a smooth process and decreases the amount of annoyance experienced by the end users. The Dutch government is shifting from a social state into a participation society, therefore the citizen gets a more and more central role in urban renewal. "Individuals and groups, inhabitant and entrepreneurs build, reuse and reorganize dwellings, workplaces, parks and streets or even entire neighborhoods and business parks." (Ruijs, 2012) At the same time the funds for urban renewal are slowly running empty, while the citizen participation model in its current state is very cost intensive and very focussed on a custom approach.

To be able to enable the end user as a sustainable partner in the process of revitalizing the Bergweg, the placemaking process according to Project for Public Spaces is used as a generic tool to be able to design for flexibility. Enabling the end users means providing them with space that has very little restrictions for use, and clear guidelines. This, with constructive facilitation can offer a revitalization process where the end user plays a central role in the final result.

Placemaking Archetypes

Placemaking is the transformation of a space into a place. This is a process that is influenced by the existing built environment, the present end users and the time frame we live in. Within these variables, 4 factors make up the archetypes of places.

1. Placemaker

It can be an individual, a group of entrepreneurs, or a owners association. The placemaker is someone who is putting

in time and effort for a place, varying from the initiative to maintenance.

2. Lifecycle place

How frequent and how long a space is transformed into a place has direct effect on the social-spacial structure, and could also have influence on the physical-spacial structure.

3. Type / Function place

The functions that are added in the public realm consist out of (a combination of) 5 activities

De functie die worden toegevoegd in de openbare ruimte bestaat uit (een combinatie van) 5 zaken:

- greenify
- sitting / cover
- playing / sport
- eat / drink
- expose / art

4. Ownership / Accessibility Place

The relationship between a place and public space, considering the accessibility and ownership, is an important factor in who is (or can be) involved. This, with the scale and size influence the right for a place to exist. This varies from completely open, to open for contribution or consumption, or completely closed

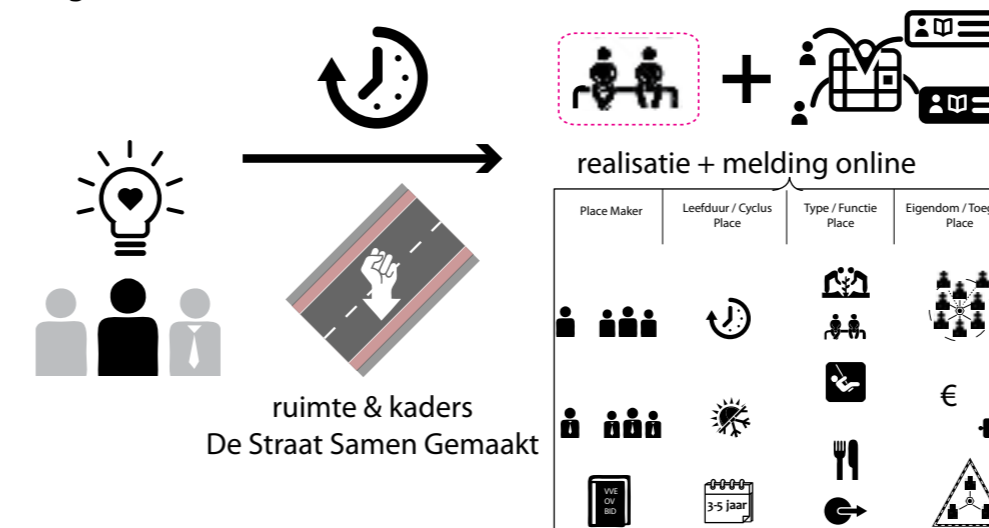
Space

When designing space for placemaking, it is important to maintain the road-like functions of a street. This means using the right dimensions for pedestrians, cyclists, cars and in the case of the Bergweg, trams. Traffic safety is one side of the coin. the other is maintaining accessibility for emergency services. Unremovable obstacles should be placed carefully, also considering eventual maintenance for the underground infrastructure.

Designing the street in a matter that shows the difference between space meant for placemaking and space that functions as a road is advised. This can be done with difference in material, height, colour and structure. Keeping it simple leaves a larger readability of the difference between road and space.

Guidelines

Giving the end user guidelines considering the freedom they have, and the responsibilities this comes with. The placemaking archetypes give the end user a spectrum to choose within. Not obstructing the road function or creating traffic danger is paramount. The more permanent / irremovable a place is (breaking ground), the more it needs to be guided. This means that the placemaker needs to identify him/herself and agree upon taking responsibility for clean and safe maintenance. Also, in the case of moving out, the transfer or reconstruction of the original situation is a responsibility of the placemaker. Controlling that the end user does not use the provided space for storage, or unsafe playing, is the responsibility of the local organisation.

The new process of placemaking by the end user in the public realm (author)

Method

Developing a long term corridor vision for the street is important, a vision that includes the wishes of entrepreneurs and residents. This way property owners can do their part in steering towards the revitalization. Creating a balance between the street as infrastructure, a road, and the street as a destination, for living and shopping, is the core of the vision of the revitalization. Transparency in the plinth, diversity and extravertedness are recommended for the Bergweg, which

has many pre- WWII buildings that provide plenty of identity. Maintaining and re-using the available history is a strength that creates a differentiating street. Besides offering space and guidelines, it's important to guide the process of revitalization. Finding the right matches and entrepreneurs is one side, the other side is letting people do their thing. Providing a digital platform on which the end user can register the place that they make creates a medium that is 24/7 reachable, provides communication and can be used to monitor the street.

Forming an organization that is hybrid between a Building Improvement District and a owners association is recommended. This organization can gather the funds, vision and negotiate with the municipality. Furthermore this organisation will be managing the placemaking and the digital platform. This re-assures the end user that they keep control and flexibility, while the municipality has 1 partner to deal with.

Conclusion

Providing space and guidelines and using a constructive and modern method can give the end user a central role in urban renewal. It is important that urban professionals guide the vision forming and design process so that a long term impact becomes realistic. Implementing this in a context where the end user has already started making claims can increase the chance of success. Furthermore, changing the current citizen participation model from custom demand into citizen impact, freedom with responsibilities is a shift our government has to make.

| H1. Introductie

Dit hoofdstuk brengt het onderwerp van De Straat Samen Gemaakt van dit afstudeeronderzoek in relatie met de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie. Mijn persoonlijke achtergrond vormt de aanleiding en motivatie voor dit onderwerp (een uiterst intuïtief beginpunt), bestuurskundig onderzoek toont de maatschappelijke relevantie.

1.1 Maatschappelijke Relevantie

Uit eigen ervaring weet ik dat burgerparticipatie binnen herstructurering last heeft van matige representatie van de bewoners. Vooral ontevredenheid en lokale berichtgeving zijn motieven voor participatie (van Marissing, 2007). Als freelancer voor APPM (Adviesbureau Project en Process Management, werkzaam in Infrastructuur en Mobiliteit; Ruimte en Vastgoed; Water en Groen; Energie en Klimaat) heb ik gemerkt hoe belangrijk participatie en communicatie zijn voor stedenbouwkundige projecten. Mits de lokale eindgebruiker niet weet wat de voordelen van een interventie zijn voor hem / haar; ervaart deze overlast en kan door middel van protest een project vertragen. Overigens is het ook gebleken dat vaak deze protesterende eindgebruiker graag meedenkt en proactief meewerkt aan een oplossing; mits deze vooralsnog wordt gehoord (Hulst et al, 2009).

Mijn generatie, en de komende, nemen geen genoegen met minder dan wat we kennen als kant&klaar; simpel en snel, van informatie tot consumptie. Het wordt ook wel de passieve burger als cliënt genoemd (Kei / Nicis Institute, 2012) Daarnaast raken we meer en meer gewend aan het bediend worden naar onze individuele wensen, goederen specifiek ingericht naar onze individuele voorkeur. Binnen Sustainable Housing Transformation (technisch en functioneel opwaarderen bestaande woningbouw) is al aangetoond dat het betrekken van de eindgebruiker het proces kan versnellen, draagvlak vergroot en hogere bewonerstevredenheid oplevert (van Hal, 2011).

Van particuliere woningbouw tot het personaliseren van sneakers op de website van Nike; de eindgebruiker wordt de directe opdrachtgever. In mijn oren klinkt het prachtig als de bewoner ook de bouwer wordt van zijn buurt. Mijn nieuwsgierigheid wordt mede aangewakkerd door de uitspraak "elke

gebruiker is expert op het gebied van zijn eigen ervaring" wat de gedachte is achter Context-Mapping binnen Industrieel Ontwerpen (Stappers, Sleeswijk, Visser, 2005). Zoals Francine Houben kenmerk: "straten dragen de stad door de eeuwen heen, de straat is de essentie van de stad." (Mecanoo, 2010). Hoogleraar Actief Burgerschap UvA E. Tonkens over bewonersparticipatie: "Dat bestond lange tijd alleen uit meepraten via bewonerscommissies." Overheden en corporaties verwachten nu meer, burgers moeten echt gaan meedoen. Nu overal de bezuinigingen toeslaan ontstaat het gevaar dat burgers worden ingezet om dingen te doen waarvan de gemeente of corporatie vindt dat ze moeten gebeuren. Volgens Tonkens trappen burgers daar overigens niet in (Tonkens, 2012).

Het meest recente schrijven over de toekomst van stedelijke vernieuwing heet Toekomst Stedelijke Vernieuwing na 2014, bestaande uit een essay en een verslag gemaakt door 70 professionals die werkzaam zijn binnen alle betrokken actoren van stedelijke vernieuwing. "Aanleiding is dat het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing ophoudt na 2014, maar wat dan? De opgave is niet weg, integendeel. Er is een blijvende behoefte en noodzaak om de leefomgeving te vernieuwen." (KEI / NICIS Institute, 2009).

De geschiedenis burgerparticipatie komt voort uit de aloude praktijk van consultatie, coöperatie en consensusvorming; een typische uiting van de Nederlandse consensusdemocratie. Het bouwt vooral voort op wettelijk geregelde inspraak sinds eind '60er jaren. Toentertijd werd de inspraak relatief laat in het besluitvormingsproces (voornamelijk ruimtelijk beleid, infrastructuurprojecten) ingezet. Afgelopen decennia heeft burgerparticipatie 3 ontwikkelingen doorgemaakt.

- Ten eerste willen burgers eerder in het besluitvormingsproces betrokken worden, met het achterliggende idee dat weerstand en vertraging vroegtijdig opgelost wordt. Zo wordt er vanaf het begin van een besluitvormingstraject gewerkt aan draagvlak en legitimiteit.
- Ten tweede zien we in de afgelopen 10 jaar burgerparticipatie breder ingezet worden; van ruimtelijk beleid naar meer sociale onderwerpen. Participatie is in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) is daar een voorbeeld van.
- Tenslotte zien we dat burgerparticipatie praktisch vooral op lokaal en wijkniveau wordt toegepast. De veronderstelling

is dat daar afstand tussen bestuur en burger het kleinst is. Meer dan ooit lijken vooral gemeenten op zoek te zijn naar 'de burger', meer contact zodat besluiten en beslissingen direct draagvlak opleveren. (Graaf, 2010)

De Straat Samen Gemaakt zet een eerste stap richting het maken van heldere en haalbare beloftes rondom de burger als producent van de straat; of zoals dat door NICIS wordt genoemd "de stad zijn". Professor Brazier noemt in haar oratie Design for Trust als een van de 3 aanbevelingen die ze doet; oftewel ruimte en kaders voor placemaking door de collectieve eindgebruiker (Brazier, 2011).

1.2 Wetenschappelijke Relevantie

Binnen RE&H is in 2010 een masterscriptie uitgekomen met de titel Empower people to make the city – Mental ownership as the base for a social sustainable neighbourhood. De allereerste conclusie van deze scriptie is dat de belangrijkste factor voor succesvolle stedelijke vernieuwing de openbare ruimte is. "Mental ownership is defined as the commitment of the user with something, someone, which is not physically owned but is treated, used and maintained as it is his/her own and is created through an optimal balance between participation, vertical cohesion and creating a place." (van Etten, 2010, P6). "one important aspect is that mental ownership can not be created without vertical cohesion, trust between the corporate actors and the inhabitants. The second point is that mental ownership is dependent of the creation of places and finally the level of participation is part of creating mental ownership." (van Etten, 2010, P9). Het resultaat van dit onderzoek; het inpassen van de Almere Principes binnen stedelijke vernieuwing; toont een interessant punt. Een optimale verhouding tussen verticale cohesie, participatie en realisatie (place making) maakt mentaal eigenaarschap mogelijk; met de gedachte dat mensen de stad maken. Het meest recente onderzoek van Kei / Nicis Institute brengt hier een paradigma shift aan: van de stad maken naar de stad zijn. Kan de straat of de openbare ruimte beter worden gezien als woonomgeving waarbij de (in)directe gebruiker (deel)eigenaar is? Kan met deze gedachte de belemmeringen van huidige participatieprocessen (strengere wetgeving, selectieve participatie

en het opraken van ISV) worden opgelost? Een voorbeeld van hoe hardnekkig de restricties van wetgeving zijn heeft zich fysiek gemanifesteerd in Rotterdam. Veiligheid, een topic met een hoge urgentie, heeft ervoor gezorgd dat stadsmariniers in het leven zijn geroepen. Deze ambtenaren hebben van de gemeente de bevoegdheid gekregen om qua besluitbevoegdheid alle betrokken partijen (soms meer dan 6 instanties op 1 vierkante meter) te overtreffen. Zo zijn deze ambtenaren voorzien van slagkracht om urgente veiligheidsproblemen op te lossen (Rekenkamer Rotterdam, 2009). De gemeente Rotterdam heeft zelf een oplossing moeten bedenken voor het omzeilen van de vertragende (f)actoren; om zo de eindgebruiker en de buurt als eerste aan bod te kunnen laten komen. Om de verschuiving naar de participatiemaatschappij goed te laten verlopen is onderzoek naar de ruimte en kaders waarbinnen de collectieve eindgebruiker invloed mag uitoefenen op de openbare ruimte van belang.

Binnen Urbanism zien we dat volgens het KEI / Nicis Institute de ontwerper procesbegeleider van community planning zal worden; binnen stedelijke vernieuwing en uitbereiding. De derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat? meent ook dat inspraak en coproductie zullen plaatsmaken voor de initiatief nemende burger (Twynstra Gudde, 2008). Tim Ruijs, huidig afstudeerder binnen Urbanism heeft voor zijn scriptie rondom zelforganiserende ontwikkelingen een uitgebreide literatuurstudie verricht. Zelforganisatie is binnen de theorie van Urbanism aangekondigd door Jacobs met de stad als een levend organisme: "The streets or arteries play an important role because this is the place where processes and objects meet each other. This public stage of daily life, or sidewalk ballet as Jacobs calls it, shapes the vitality, cohesion and attractiveness of the urban area" (Ruijs, 2012). Deze gedachtegang stamt uit 1960 en vertoont toentertijd al de frictie tussen top-down planning en bottom-up betrokkenheid. "The capacity to solve our problems rests with the informal web of creative and regulatory relationships we have in cities and not only with specialized 'experts'. Relying too much on experts, who often have preconceived ideologies, reinforces their stature of director of the city. Certainly this does not mean that there is no role for experts, or for governments to be involved in the development of our cities. It does

mean that this role must be more catalytic, 'more bottom-up, more with the grain of culture, than against it' as Jacobs said." (Mehaffy, 2011), (Jacobs, 1961).

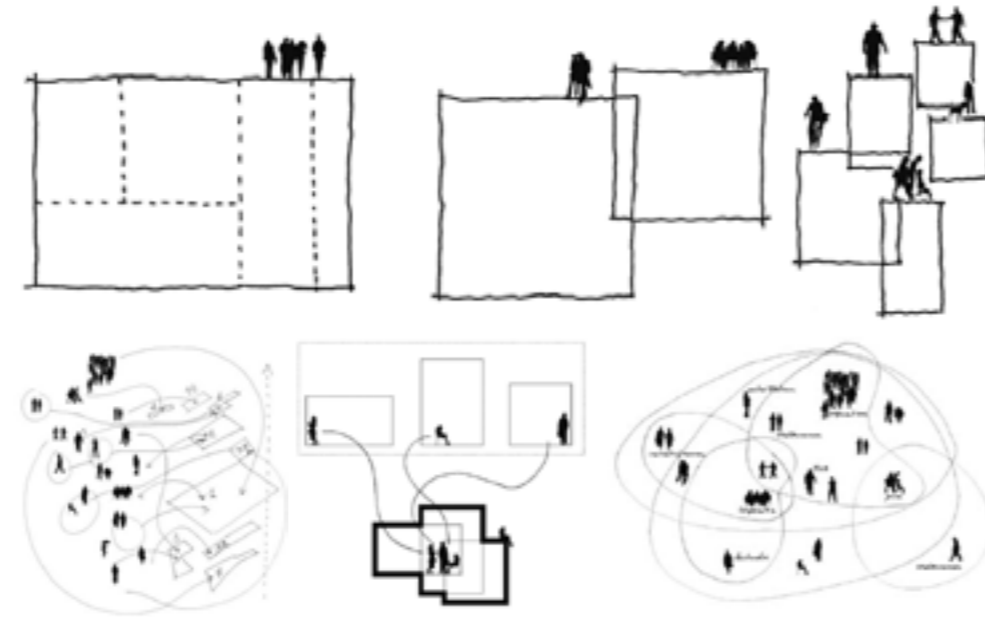
Binnen de stedenbouwkundige theorie komt het spanningsveld tussen lokaliteit en de stad en het besturen / plannen van dit spanningsveld vaak naar voren. "The spontaneous city is dependent on the entrepreneurial spirit of its inhabitants. People need to be eager to participate in the development of their living environment in order to have unexpected and unforeseen development." (Ruijs, 2012) De Spontane Stad van Urhahn is opgesteld als manifesto voor stedenbouw in de 21e eeuw. Marktwerking (vraag en aanbod die elkaar op een bepaald tijdstip op een bepaalde plek in een bepaalde vorm vinden) zorgt ervoor dat de stad zich in verschillende tempos langs verschillende paden ontwikkelt. "Individuals and groups, inhabitant and entrepreneurs build, reuse and reorganize dwellings, workplaces, parks and streets or even entire neighborhoods and business parks." (Ruijs, 2012). Het manifesto van Urhahn bestaat uit 4 principes:

- Inzoomen en zo lokaal mogelijk opereren;
- Flexibel organiseren: een kaart met mogelijkheden in plaats van een plankaart;
- Collectieve waarden creëren (samen identiteit, atmosfeer, cohesie en vertrouwen maken);
- Gebruiker-georiënteerd werken – urbanism zal maatwerk vanuit het perspectief van de gebruiker worden (Urhahn, 2010).

Zoals het manifesto van Urhahn aanduidt is de participatie – of beter: activatie – van de eindgebruiker van bijzonder belang voor stedenbouw en stedelijke vernieuwing in de 21e eeuw.

Boonstra en Boelens menen dat stedenbouwers en planners het participatieve plannen achter zich moeten laten om daadwerkelijk voor een zelfgeorganiseerde lokale gemeenschap te ontwerpen (2011). Deze gedachte in uitvoering brengen werpt niet alleen vragen op over lokale actoren en nieuwe netwerken, maar ook de rol van de stedenbouwer als regisseur: hoe sturen we ontwerpend binnen elk lokaal frame naar "the big picture"? Oftewel, op welke manier kan het bieden van ruimte

en kaders voor placemaking bijdragen aan de revitalisering van de Bergweg?

de 4 principes van de Spontane Stad (Urhahn Urban Design, 2010)

1.3 Betrokken wetenschapsgebieden en mentoren

Dit onderzoek zal worden uitgevoerd onder begeleiding van twee master-tracks binnen Bouwkunde aan de TU Delft:

- Real Estate & Housing
- Urbanism

Voor Real Estate & Housing is de afstudeerstudio Urban Area Development begeleidend, waarbij het volgende duo als mentor optreedt:

- Wout van der Toorn Vrijthof
- Sake Zeilstra

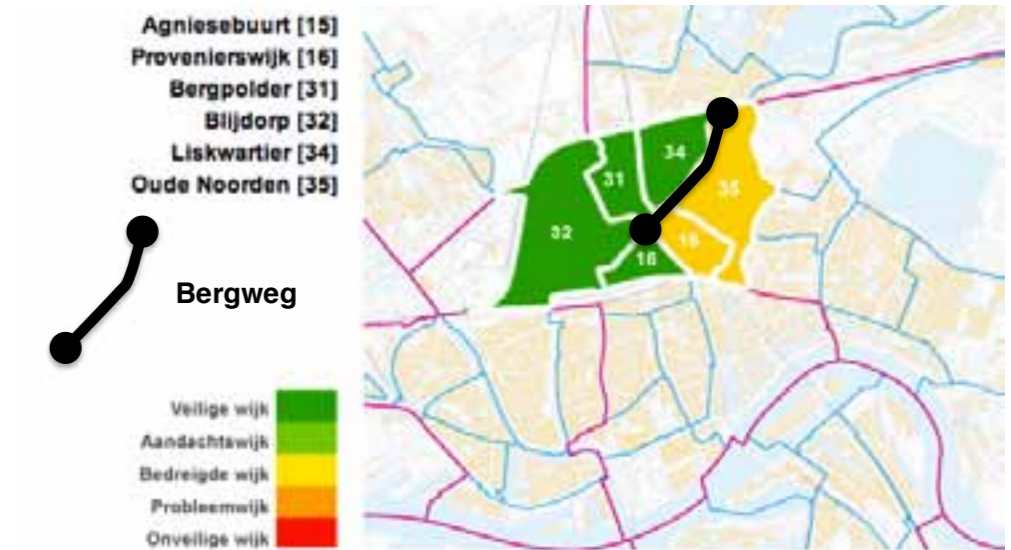
Voor Urbanism is de afstudeerstudio Urban Regeneration gekozen en zijn de volgende twee mensen mentoren

- Maurice van Hartevelt
- Daan Zandbelt

1.4 Waarom de casus Bergweg

De oorsprong van dit onderzoek richt zich op de daadwerkelijke invloed (dus niet enkel inspraak) van de collectieve eindgebruiker op de openbare ruimte. Een van de doelen van het onderzoek is om bij te dragen aan de wetenschapsgebieden door middel van het aandragen van generieke lessen die stadsbreed of landelijk kunnen worden ingezet. Hierdoor is de keuze gemaakt voor een typical case als onderzoeksfocus (Seawright, Gerring). Binnen de context van Rotterdam is er voor een wijk met voornamelijk voor-oorlogse bouwblokken gekozen, omdat deze wijken en straten veel voorkomend zijn in het Nederlandse stedelijk weefsel. De Bergweg is een straat die van oorsprong een belangrijke verbindende functie had, maar ook een actieve plint met veel verschillende functies. Na de opkomst van de auto heeft het ontwerp van de straat vooral een verkeerstechnische inrichting gekregen, een landelijk verschijnsel (Gehl, 2010).

De Bergweg in Rotterdam is 1,3 kilometer lang en begrenst 4 wijken in Rotterdam. Twee van deze wijken gelden als bedreigde wijk volgens de veiligheidsindex van de Gemeente Rotterdam. De geschiedenis en verkeersfunctie (3 tramhaltes – toetreding Hilligersberg) van de Bergweg betroffen altijd een wijkontsluiting. Het is dus ook niet bijzonder dat deze straat in alle 4 bestemmingsplannen als verkeersader is ingetekend. Volgens de huidige wijkaanpak zou het herstructureren van de Bergweg een uitdagend proces tussen de 4 wijken betreffen.

Bergweg en de aangrenzende wijken (bron: www.v-index.nl; noot: auteur)

De ruimtelijke grenzen van het lokale bestuur zorgen ervoor dat de Bergweg als grens wordt beschouwd en niet als een bestemming is ontworpen, maar als een verkeersader.

De Bergweg als grensweg - Centrale Focus Wijken (bron: auteur)

1.5 Probleemstelling

Rotterdam, net als vele andere steden, moedigt burgerinitiatieven aan en nodigt uit tot verrijking van de stad door de burger. Dit gebeurt voornamelijk vanuit sociaal-maatschappelijke overwegingen en het stadium waarin de participatieve democratie zich bevindt (Aboutaleb, 2011). Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, maar het betreft vaak campagnes (Opzoomeren) zonder heldere kaders voor een structurele ruimtelijke inpassing. Burgerinitiatieven die buiten de (looptijd van) campagnes vallen krijgen te maken met een ingewikkeld bureaucratisch proces voor de "leek". Terwijl zulke initiatieven lokaal van aard zijn worden ze centraal gereguleerd en gestuurd (www.rotterdamidee.nl) en is er geen lokale visie die zich richt op de stedenbouwkundige meerwaarde.

De revitalisering van een straat (goedkoper & minder intensief dan herstructurering) gebeurt vooralsnog op basis van de keuzes en focus van het college van Burgermeester en Wethouders (B&W). Vanwege de beschikbare financiële middelen en de politieke besluitvorming betekent dit dat locaties die niet binnen politieke agenda vallen niet in aanmerking komen voor de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, dit betreft ook de Bergweg. Daarnaast houdt in 2014 de ISV op en zal er steeds minder geld beschikbaar zijn voor de reguliere stedelijke vernieuwing (KEI, Nicis Instituut, 2012), zo komen steeds minder gebieden in aanmerking voor de reguliere revitalisering en herstructurering.

Terwijl het ontwerp en de inrichting van straten en de Bergweg zich richten op uniformiteit (Rotterdamse Stijl, 2010; Bosch & Veenenbos, 2011), levert gebruik van de straat als leefomgeving veel (in)formele claims op (Crawford et al., 1999). Bij de inrichting en structuur van de Bergweg en andere straten wordt er echter nauwelijks gedacht aan ruimte en kaders bieden voor burgerinitiatieven en placemaking door de collectieve eindgebruiker. Over hoe burgerinitiatieven een rol kunnen spelen bij de revitalisatie van de Bergweg is echter niet of nauwelijks iets geschreven, dus is nader onderzoek nodig. Daarom de volgende probleemstelling

Bij de inrichting van de Bergweg wordt er te weinig ruimte en kaders geboden voor burgerinitiatieven en placemaking door de collectieve eindgebruiker.

Illustratie voor winteractiviteiten Opzoomeren (Wijkkrant Noorderzon)

Probleemeigenaren:

(deel)Gemeente Noord – Voor de (deel)gemeente zijn de straten functionele aders die de werking van de stad faciliteren. Het uitnodigen en afwachten van burgerinitiatieven aan straat zonder duidelijke kaders en ruimte kan ervoor zorgen dat deze initiatieven uitblijven, of leiden tot wildgroei. De rol die burgerinitiatieven kunnen spelen bij de revitalisatie van een straat is zonder heldere kaders noch inzichtelijk voor de gemeente noch voor de collectieve eindgebruiker.

Gemeentelijke Diensten; de Werf Noord – De beheerders en toezichthouders van de straat kunnen zonder duidelijke kaders en ruimte geen structuur hanteren en zijn genooddaakt per situatie te oordelen of gedogen.

Collectieve eindgebruiker – De directe bewoners en ondernemers aan een straat zijn het meest geneigd claims te maken in de openbare ruimte. Het publieke recht en gebruik kunnen hier onder lijden. Zonder een heldere afbakening van ruimte en kaders waarbinnen burgerinitiatieven mogen plaatsvinden aan de straat kunnen deze vastlopen in bureaucratische processen, of zelfs uitblijven.

1.6 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag luidt als volgt:

Op welke manier kan het bieden van ruimte en kaders voor placemaking door de collectieve eindgebruiker een rol spelen bij de revitalisatie van de Bergweg?

Operationalisering Terminologie:

Placemaking

Placemaking wordt door Project for Public Spaces (PPS) omschreven als "making a public space a living space". De methode stelt dat er altijd ruimte moet zijn om de openbare ruimte aan te passen aan de wensen en behoeftes van de gebruikers op dat moment. Vanuit de ideeën van Jacobs (1961) Whyte (1980) en de New Urbanism stroming heeft PPS vier elementen ontwikkeld waaraan een openbare ruimte moet voldoen om succesvol te zijn - zoals weergegeven in de diagram rechts. In de gemeentelijke terminologie wordt vaak over burgerinitiatieven gesproken, deze zijn sociaal ingestoken en hebben soms fysiek ruimtelijk ook een impact. Placemaking heeft altijd een fysiek ruimtelijke impact om een sociaal ruimtelijke wens te faciliteren.

Binnen dit onderzoek ligt de nadruk van de definitie van placemaking op de daadwerkelijke fysieke inzet van de collectieve eindgebruiker in de aanpassing van de openbare ruimte.

Collectieve eindgebruiker

Binnen de casus Bergweg wordt deze gekenmerkt als elke bewoner, ondernemer of persoon / groep die zich verbonden voelt en / of huisvest aan (delen van) de Bergweg. De ontwerper en procesmanager vertegenwoordigt het publieke gebruik en recht om zo een balans te creëren en de overige gebruikers niet ondergeschikt te maken.

Placemaking Evaluatiediagram (PPS, 2012)

Revitalisatie

Binnen stedelijke vernieuwing praat men al gauw over het combineren van het hernieuwen van de ondergrondse pijpleidingen terwijl de betegeling en begroeiing aan straat wordt vernieuwd, als een lichtere vorm van herstructureren. Een andere belangrijke methode voor revitalisatie is de functiespreiding opnieuw in te richten. Binnen dit onderzoek is de definitie van revitaliseren herintroduceren van het gebruik van de straat en openbare ruimte als woon- en leefomgeving. Hierbij staat de balans tussen de straat als doorvoer en de straat als bestemming centraal bij de revitalisatie.

Deelvragen

De focus van het onderzoek richt zich op de ruimte (fysiek – ontwerp) en de kaders (methode – proces) waarbinnen inrichting en beheer door de collectieve eindgebruiker kan bijdragen aan de revitalisering van de Bergweg.

Deze twee delen van het onderzoek hebben continu interactie met elkaar, ruimtelijk-sociaal en ruimtelijk-juridisch. In De Straat Samen Gemaakt komen deze twee thema's continu aan bod. Voor de volgende deelvragen wordt hierbij een antwoord gezocht:

Kaders

1. Wat is de politiek-juridische context voor placemaking in Rotterdam?
2. Welke archetypes bestaan er qua placemaking?
3. Op welke manier wordt placemaking op de Bergweg gefaciliteerd?
4. Welke kaders bestaan er voor placemaking aan de Bergweg?

Ruimte

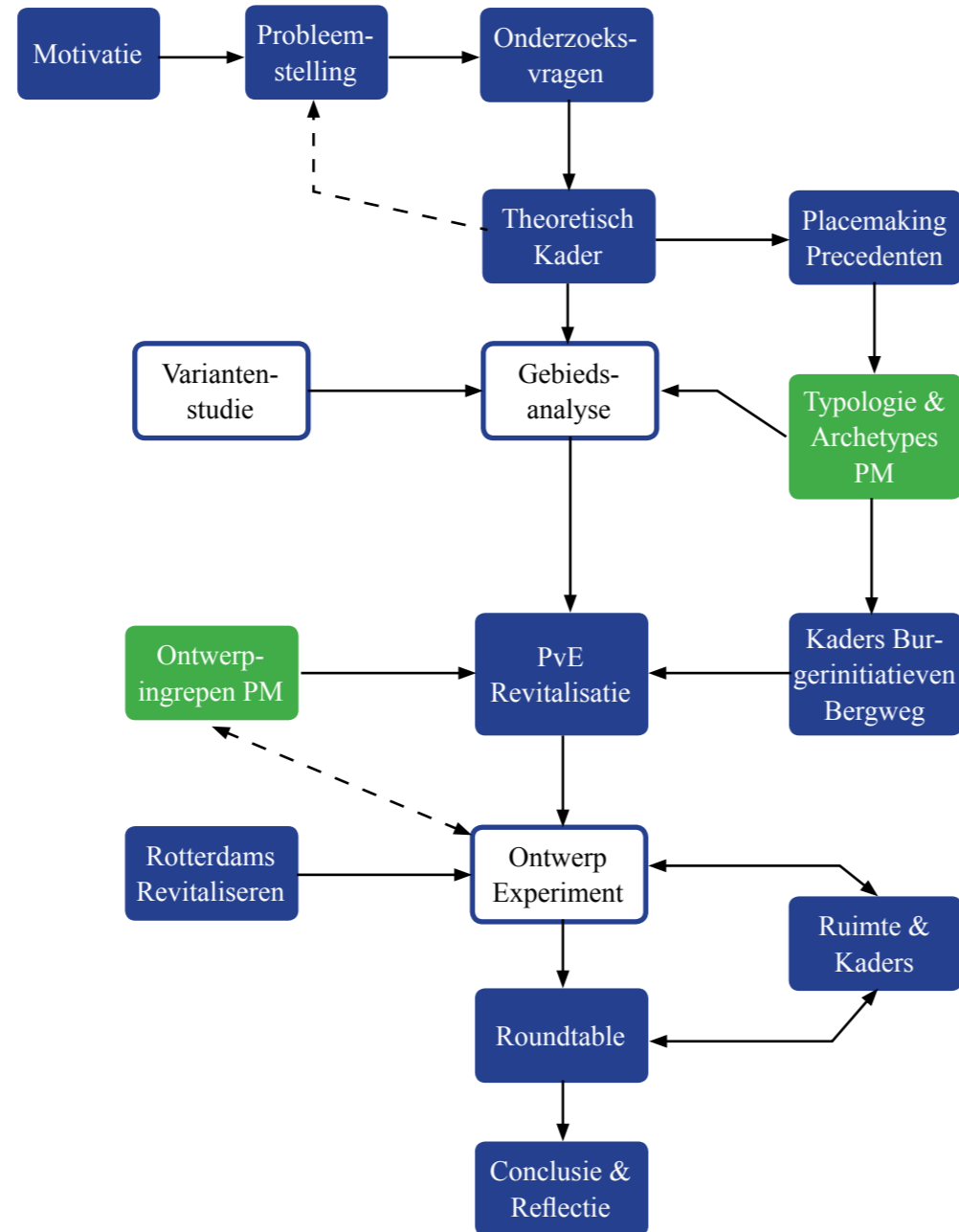
5. Met welke ontwerpingsrepen kan ruimte voor placemaking door de collectieve eindgebruiker worden aangeboden?
6. In welke mate vind er placemaking plaats in en rond de Bergweg?
7. Welke mogelijkheden biedt de Bergweg voor een revitalisatie?
8. Hoe worden straten in Rotterdam gerevitaliseerd?

1.7 Methode verantwoording

Het onderzoeksmodel hiernaast geeft weer hoe de verschillende onderzoeksmethoden zich met elkaar verhouden. Er zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt om uiteindelijk tot de conclusies te komen.

Literatuurstudie (theorie)

Deelvragen 1 en 2 zijn beantwoord aan de hand van literatuurstudie en vormen een theoretisch kader waarmee de interviews en analyses worden uitgevoerd.

Interviews (praktijk)

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van interviews. Dit is gedaan om de potentie van placemaking door de collectieve eindgebruiker zo actueel en realistisch mogelijk te toetsen aan wat er in de praktijk speelt. Deelvragen 3 en 4 zijn aan de hand van interviews met M. Den Hartog (initiatief beoordeelaar Opzoomermee campagne), P. Van Rijswijk (beheerder gebied Werf Kralingen-Crooswijk + Noord gespecialiseerd in groen, water en spelen), H. Van Dam (gebiedsmanager Rotterdam Noord, leiding gevend aan alle medewerkers die met buitenruimte te maken hebben) en F. Sybrandi (Manager wijkteam Noord Havensteder). Deze 4 professionals zijn benaderd vanwege hun betrokkenheid en expertise rondom burgerinitiatieven en hun verbinding met de Bergweg.

Precedentanalyse

Aan de hand van de City Life Aspects van Gehl zijn 9 voorbeelden van placemaking geanalyseerd om de archetypen van placemaking te extraheren (deelvraag 2). Daarnaast zijn 4 Rotterdamse gerevitaliseerde straten descriptief geanalyseerd om te leren van verschillende processen en ontwerpen. Descriptief houdt in dat een reeds voltooide casus in detail wordt omschreven.

Ontwerpend onderzoek

De analyse van de Bergweg en de ontwerpingsrepen zijn met behulp van variantenstudies en principe tekeningen onderzocht.

Roundtable gesprek (praktijk)

De professionals die de totstandkoming van Geveltuin XXL (Wolbert van Dijk), Singelingen (Eireen Schreurs) en Urban Ideals (Palmira Brandao) hebben geïnitieerd zijn bij een roundtable brainstorm betrokken om de voorgestelde ruimte en kaders voor de Bergweg te evalueren vanuit hun optiek als ervaringsdeskundige. Alle 3 zijn betrokken (geweest) bij placemaking in Rotterdam en zijn ook geschoold en werkzaam in architectuur en ruimtelijke ordening.

1.8 Doelstelling

Het eigendom van de straat ligt bij de gemeente, de gemeentelijke diensten zijn verantwoordelijk voor het beheer en stadstoezicht controleert de naleving van de regels van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV).

Voor het onderzoek staat centraal als doel een structurerend ontwerp aan te dragen voor de Bergweg die lokale bewonersinitiatieven de ruimte en kaders geeft om bij te dragen aan de revitalisering van de straat door middel van placemaking, bij een terugtrekkende gemeente als eigenaar.

- Als deelproduct bestaat bijdragen aan de theorie door de typologieën van placemaking met behulp van precedënten in kaart te brengen en terug te brengen naar archetypen.
- Het in kaart brengen op welke gronden (juridisch, veiligheid, privatisering, onderhoud) er harde kaders bestaan met betrekking tot inrichting en beheer van de openbare ruimte door de collectieve eindgebruiker.
- De relatie tussen de mate waarin placemaking door de collectieve eindgebruiker plaatsvindt en het type gebouw en bouwblok.
- De verschillende ontwerpingsrepen waarmee placemaking kan worden gefaciliteerd en aangemoedigd in kaart brengen en vergelijken.
- Inzicht creëren in de positie en de rol van de stedenbouwer / procesmanager binnen het veranderende landschap van stedelijke vernieuwing waarbinnen de collectieve eindgebruiker een steeds prominentere rol gaat spelen.

| H2. Politiek - Juridische context

Om een structurerend ontwerp met ruimte en kaders voor placemaking door de collectieve eindgebruiker aan de Bergweg voor te stellen, is de politiek juridische context van belang. Daarvoor dient dit hoofdstuk.

2.1 Rotterdam - lokaal beleid

In 2008 is de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) in Rotterdam vernieuwd (www.bds.rotterdam.nl). Voor dit onderzoek is openbare orde en veiligheid op en aan de weg van belang. Artikel 2.1.9 *Plaatsen van voorwerpen op of aan de weg in strijd met de publieke functie van de weg* is van belang voor placemaking aan de Bergweg. Het eerste lid van dit artikel luidt: *Het is verboden zonder vergunning van het college of de burgemeester de weg of weggedeelten anders te gebruiken dan overeenkomstig de publieke functie daarvan.* Dit verbod zondert evenementen, terrassen, standplaatsen en werkzaamheden uit, daar gelden aparte vergunningen voor.

Om beter in kaart te krijgen welke mogelijkheden er zijn is er gekeken naar wetgeving die zich focust op winkeluitstallingen, daar wordt immers ook deel van de openbare ruimte door en voor de collectieve eindgebruiker ingericht (www.rotterdam.nl):

Bij een winkeluitstalling gelden de volgende regels:

- een winkeluitstalling mag alleen op een stoep staan die, gemeten van de gevel tot en met de stoep, minimaal 3,50 meter breed is;
- na het plaatsen van de winkeluitstalling moet op de stoep altijd een obstakelvrije ruimte van minimaal 1,80 meter overblijven;
- de goederen moeten geplaatst zijn binnen de winkeluitstallingszone. Deze winkeluitstallingszone is maximaal 1 meter, gemeten vanuit de gevel van de winkel en is niet breder dan de breedte van de gevel van de winkel;
- er mag 1 reclame-uiting in de winkeluitstallingszone staan, die niet hoger is dan 1,25 meter en in geen enkele richting breder dan 0,85 meter en alleen tijdens openingstijden.

Uit deze regelgeving komt de minimale obstakelvrije breedte van de stoep naar voren: 1,80 meter. Verder komt ook naar

voren dat de breedte van de gevel de uitstalling beperkt. Deze kaders zijn ingesteld om wildgroei te voorkomen en terug te dringen en tegelijkertijd verkeersvrijheid te waarborgen.

Stadstoezicht is de dienst die de wetgeving van het gebruik van de openbare ruimte handhaaft. Daarnaast gelden de politie, brandweer en GGD als verzorgende diensten. De doorgang en toegang van deze diensten is ook een van de uitgangspunten van het APV. Een kort gesprek met de politie aan de Bergweg bracht ook het belang van de kwaliteit van de bestrating naar voren, wanneer deze te glad is kan dit ook tot gevaarlijke situaties leiden aan een drukke weg. Het aanspreek- en informatie punt wat betreft de openbare ruimte wordt in Rotterdam ondergebracht bij Gemeentewerken, die zijn onderverdeeld in 13 werven. De functieomschrijving van de werf luidt als volgt volgens de site van gemeente Rotterdam: "Een werf beheert en onderhoudt namelijk de buitenruimte. Hieronder valt het groen en de wegen, maar ook speeltoestellen, bruggen en tunnels. Ook denkt een werf samen met de deelgemeente mee over de inrichting van een wijk of buurt." (www.rotterdam.nl)

Sinds het eerste bewonersinitiatief gefocust op veiligheid, gezelligheid en schoonheid van de Opzoomerstraat in 1989 is de term Opzoomeren een begrip geworden in Rotterdam, het is van de kanalen en campagnes waarmee burgerinitiatieven worden gefaciliteerd. De gemeente Rotterdam juicht lokale initiatieven aan door middel van de pagina www.rotterdam-idee.nl. De site dient als startpagina voor bewonersinitiatieven in Rotterdam. Men kan ideeën insturen en om hulp vragen. De hulp die kan worden verzocht varieert van het opstellen van een plan, financiën, ondersteuning bij het invullen van een aanvraag, ondersteuning bij het verkrijgen van een vergunning en/of medewerking van een gemeentelijke dienst en het betrekken van overige Rotterdammers bij het idee. De website toont hoe de gemeente de drempel wil verlagen voor Rotterdammers om invloed uit te oefenen op hun woonomgeving. Rotterdam Idee staat in relatie tot de Opzoomer-campagne maar dient meer als poort naar de juiste (deelgemeentelijke) partijen. Burgemeester Aboutaleb zegt dat het gemeentebestuur van Rotterdam steeds vaker zijn ideeën van de straat haalt en minder uit het ambtelijk apparaat.

De Buurt Bestuurt is een van de vormen die Aboutaleb zelf heeft geïntroduceerd. Een buurtcomité (10 – 15 bewoners) en professionals stellen een top 3 op van problemen in de buurt en besluiten gezamenlijk welke dienst dit het beste kan aanpakken. Deze buurtaanpak (een schaal kleiner dan de wijkaanpak) focust zich op veiligheid en leefbaarheid en is een van de vele bestuurlijke instrumenten om meer lokaal te besturen. De resultaten van de aanpak blijken positief vanwege de korte lijnen tussen de ambtenaar en de eindgebruiker.

Wat opvalt binnen de huidige toestand is dat voor ondernemers heldere richtlijnen zijn uitgezet voor uitstallingen en activiteiten in de openbare ruimte, maar voor bewoners een andere aanpak geldt. De invalshoek is meer sociaal voor bewonersinitiatieven, waarbij de gemeentelijke diensten bepalend en in controle blijven.

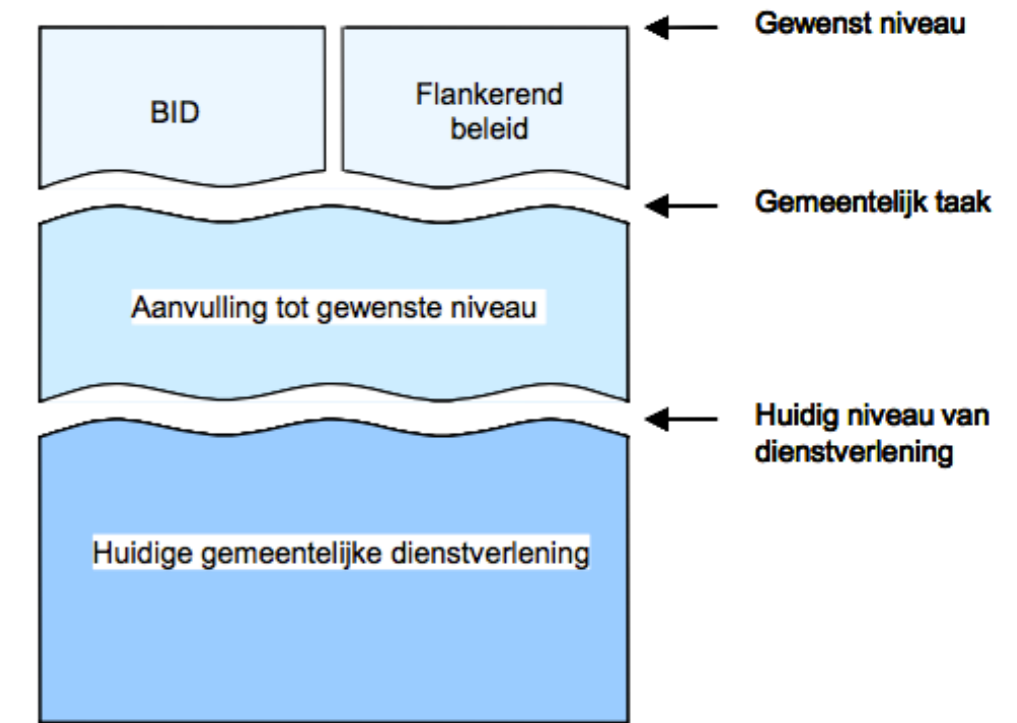
2.2 Business Improvement Districts

De figuur hiernaast is een schematische weergave van wat BID's doen in relatie tot de gemeentelijke dienstverlening in de openbare ruimte. Op pagina 53 is werking van de voorganger van de BID, de Wijk Ontwikkelings Maatschappij (WOM) van de Witte de Withstraat in Rotterdam omschreven. De kernactiviteiten waar een BID-organisatie zijn de volgende:

- marketing en promotie,
- veiligheid en beveiliging
- onderhoud / schoonmaak (Department of Communities and Local Government, 2007).

Wanneer de ondernemers van een gebied ervan overtuigd zijn er (economisch) baat bij te hebben blijken ze bereid zich te organiseren en zelf een professionele vorm van wijkbeheer tot stand te brengen. Als scherpe noot op deze vorm van het privatiseren van de openbare ruimte wordt de verbreding van de politie-familie genoemd en het ontstaan van "malls without walls" (Minton, 2006). Een burger kan in de openbare ruimte zones tegenkomen waar meer en strengere toezicht en handhaving geldt.

BID's worden gepositioneerd als privaat management van collectieve geldstromen, het is een vorm van financiering voor

taakverdelingen en afspraken tussen gemeente en BID - organisatie (Regioplan, 2008)

een ondernemersfonds die opereert in de openbare ruimte. Terwijl BID's veel positieve effecten hebben op de openbare ruimte is de totstandkoming omtrent de verordeningen traag. De Bedrijfs Investerings Zone (BIZ) verordening in Rotterdam is in 2009 tot stand gekomen en heeft zich tot nu toe gefocust op reclamecampagnes, branding, onderhoud en schoonmaak. Het duurt gemiddeld minstens 2 jaar voordat een BID organisatie zich kan uiten. Het eerste jaar wordt vaak besteed aan het opstarten van de organisatie, aan het bouwen van draagvlak bij de ondernemers. Minimaal 51 procent van de ondernemingen in het afgekaderde gebied moeten stemmen en 51 procent van deze stemmen moeten voor zijn. De gemeente functioneert in Rotterdam als de doorgeefluik van de financiën, de vooraf bepaalde heffing (op schaal bedrijf / grootte pand) wordt door de gemeente geïnd (bovenop de OZB) en aan het einde van het jaar teruggestort naar de

BIZ locaties in Nederland (www.biz.nl)

BID-ondernemersvereniging. Deze is vrij het geld te besteden conform de afspraken die vooraf met de gemeente zijn gemaakt. De gemeente blijft ten aller tijde in controle (Regio-plan, 2008). Helaas is in Rotterdam de periode van de experimentenwet BIZ beëindigd sinds 1 januari 2012.

Ondanks de beëindiging van de experimentenwet is de BID een goed instrument wat ook zonder de gemeente kan worden geïmplementeerd. De gemeente doet dan mee als faciliterend partner, het is aan de ondernemers zelf de BID tot stand en tot uitvoering te brengen. Hiervoor nemen we als voorbeeld New York, wat sinds de jaren '70 al ervaring heeft met BID's vanwege de beperkte middelen van de gemeente. De situatie in Nederland met de terugtrekkende overheid is maar deels te vergelijken met de situatie in New York, in ieder geval kan geleerd worden van de ervaringen overzee. De Department of Small Business Services van New York heeft een gids uitgebracht voor het tot stand brengen van een BID: *starting a BID, a step by step guide*.

Business Improvement Districts deliver a range of supplemental services in coordination with municipal services and invest in the long-term economic development of their districts.

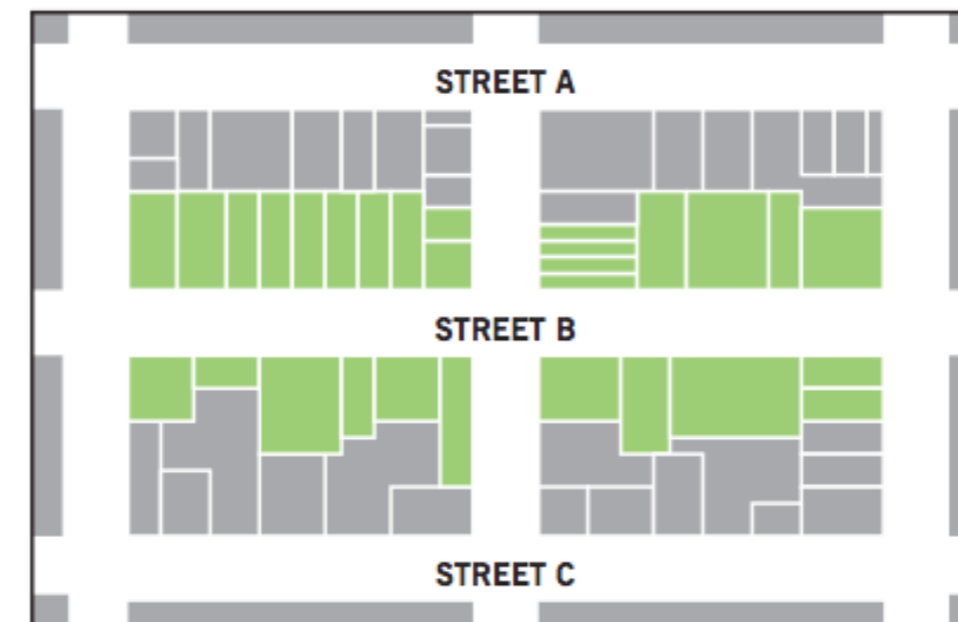
Supplemental Services/Improvements May Include:

- *Maintenance*
Street/sidewalk cleaning
Graffiti removal
- *Public Safety/Hospitality*
Public safety officers
Visitor assistance
- *Business Development*
Commercial vacancy reduction
Business mix improvement
- *Marketing*
Special events
District public relations
Promotional materials
Holiday decorations
- *Capital Improvements*
Improved streetlights

Custom trash receptacles
Directional street signage
Custom newsboxes
Flower boxes

- *Landscaping*
Planting trees/flowers
Tree pit maintenance
- *Community Service*
Fundraising
Charitable events
Homeless and youth services

Kenmerkend is de grotere mate waarin het beheer van de openbare ruimte wordt geprivatiseerd, onder systematische begeleiding. De gids dient als tool om kleine ondernemers zich te laten organiseren (bestuurlijk, juridisch, ruimtelijk en financieel) in een vorm die de gemeente kan faciliteren. New York is een stad met een grid-structuur, de gids legt uit hoe aangrenzende kavels aan een straat moeten bijdragen aan de BID (volgens functie, waarde en formaat).

"ABC" BID

Ruimtelijke grenzen & betrokken kavels BID (New York Small Business Services)

2.3 Conclusies politiek-juridische context

Het is interessant om te zien hoe de Nederlandse overheid experimenteert met uit handen geven van aspecten binnen de ruimtelijke ordening. Ook spelen burgerinitiatieven een belangrijke rol in de participatie samenleving. Een aspect blijkt bij ondernemers- en bewonersinitiatieven terug te komen: de focus ligt voornamelijk op "extra", dingen die kunnen worden toegevoegd.

Structurele invloed door de eindgebruiker blijkt lastig vanwege de publieke orde die moet worden gehandhaafd. "Ouderlijke begeleiding" en toezicht zijn eigenschappen van de rol die de overheid tot nu toe op zich neemt bij het betrekken van de eindgebruiker bij ruimtelijke inrichting. Het huidige model draait op vraaggestuurd maatwerk zonder heldere ruimtelijke doelen.

Het buitenlandse voorbeeld toont echter de mate waarin een BID - oftewel de zelforganiserende eindgebruiker - kan bijdragen aan de inrichting en beheer van de straat. Daarnaast biedt het New Yorkse voorbeeld dat met de juiste informatie, veel van dit proces aan de ondernemers zelf kan worden overgelaten. In de appendix van dit verslag is het voorbeeld van Park Rosendaal in Leusden te vinden als 1 van de precedents. De VVE van de wijk (enkel koopwoningen) neemt hier het beheer en de inrichting van veel voorzieningen en de openbare ruimte uit handen van de gemeente. Het hoeft zich dus niet te beperken tot ondernemers.

De instrumenten om bewoners en/of ondernemers meer invloed te laten hebben op de inrichting en het beheer van de openbare ruimte zijn dus voor handen. Terwijl het publieke belang erg belangrijk is, kan een ontwerp met heldere ruimte en kaders er voor zorgen dat de eindgebruiker een prominente en duurzame rol speelt in de inrichting en het beheer van de openbare ruimte, zonder dat de gemeente zich zorgen hoeft te maken.

| H3. Placemaking Archetypes

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader van het onderzoek naar het ontwerp en de rol van de eindgebruiker in placemaking uiteen gezet. Aan de hand van deze kaders wordt de precedentenanalyse naar placemaking door de collectieve eindgebruiker uitgevoerd en de typologieën en archetypes geëxtraheerd. Rottier en Hopstaken schrijven in 2004 al over de bewoner als producent en opdrachtgever binnen stedelijke vernieuwing, waarbij De Straat Samen Gemaakt onderzoekt hoe dit kan bijdragen aan de revitalisatie van de Bergweg.

3.1 Theoretische Analyse kaders

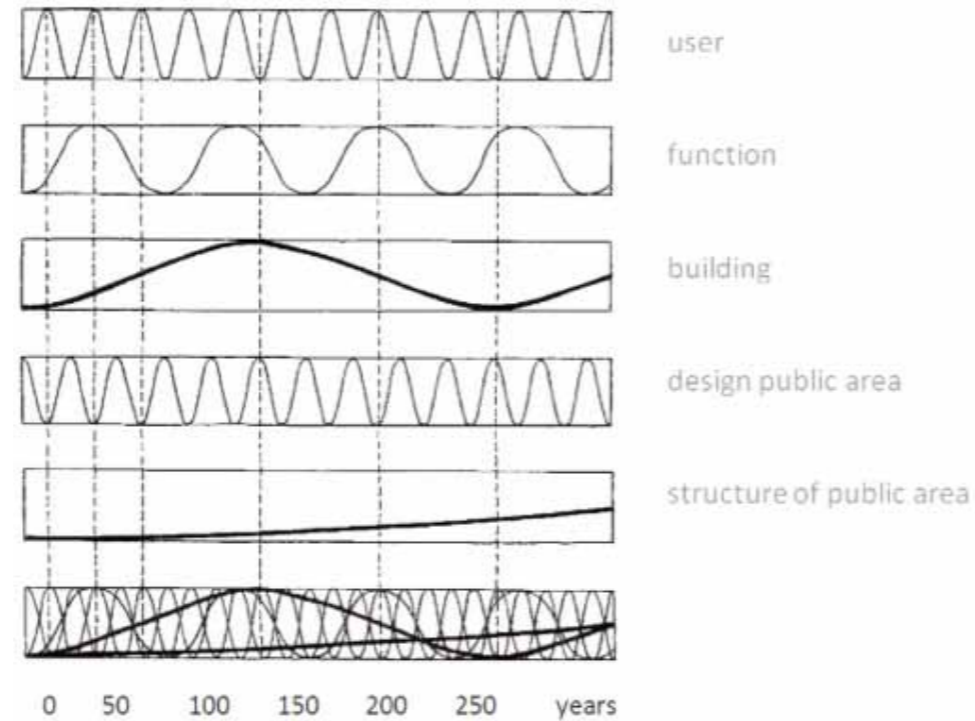
Zoals in de inleiding al is omschreven is bestaat het manifesto van de Spontane Stad uit 4 principes, los daarvan speelt de leefduur van structuren in de stad een belangrijke rol in de Spontane Stad. Voor een goed begrip van veranderingen in de stad toont de figuur hiernaast de verschillende cycli van verandering in de stad. Terwijl de structuur van openbare ruimtes (stedelijk weefsel) langzaam verandert en daarna gebouwen ook lang van adem zijn, veranderen de gebruikers en het ontwerp van de openbare ruimte in een kortere tijdsperiode (Urhahn, 2010). Het is van belang om de precedenten van placemaking en het te ontwerpen plan te benaderen vanuit de 4 principes van de Spontane Stad, terwijl er wordt gelet op welke structuur en cyclus in verandering is.

Terwijl de stedelijke structuren in jaren veranderen, is de kleinste schaal in tijd hiernaast weergegeven, de klok in relatie tot het dagelijks leven.

Voor de analyse van de precedenten speelt de leefduur van de place een belangrijke rol, aangezien een fysieke structuur deze moet kunnen faciliteren.

Transformations

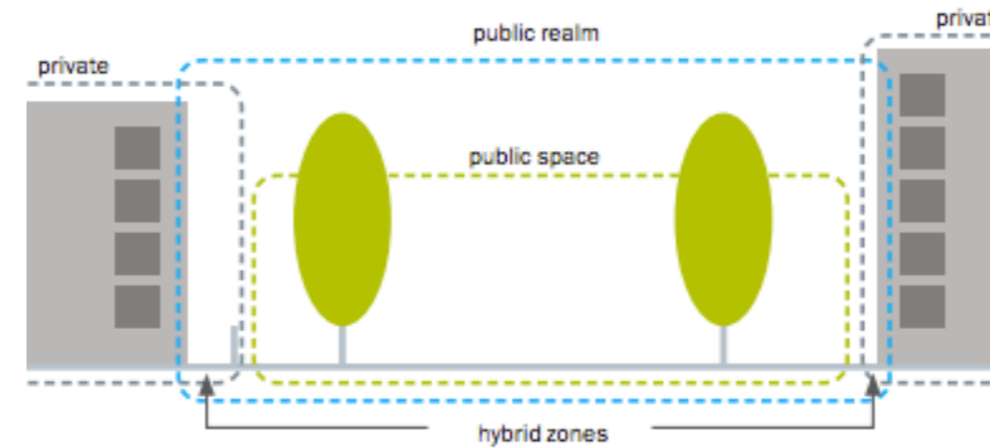

Transformatiecycli in de stad (Lezing Urhahn)

Voorgaand is bij de definities placemaking al omschreven. De toepasbaarheid van de methode is in 2009 door van 't Rot onderzocht. Uit verscheidene interviews in het onderzoek komt de waarde van placemaking naar voren, tegelijkertijd wordt de rol van stedenbouwers en architecten ter discussie gesteld binnen dit proces. PPS benadrukt dat ontwerpers zich moeten focussen op het gebruik boven het ontwerp. Architecten en stedenbouwkundigen kunnen het stappenplan van PPS gebruiken wanneer in een gemeente gekozen wordt voor de toepassing van de Placemaking methode (Verhoeven, 2009). Op deze wijze wil het CROW de tegenstelling tussen gebruikers en architecten zoals door PPS gepresenteerd, omgebogen in een verhouding waarbij stedenbouwkundigen een (ondersteunende) rol kunnen spelen binnen de Placemaking meth-

ode. Ook Van Hontem wijst op het belang van een dergelijke methode om te komen tot een vertaalslag van ideeën naar een concreet en haalbaar ontwerp. Gebruikers kunnen in zijn optiek wel degelijk een rol spelen in het ontwerpproces van de openbare ruimte, maar zijn niet in staat om zelf een haalbare vertaalslag te maken. (van 't Rot, 2009)

Ook zonder een specifiek ontwerp en facilitators bestaan er claims in de openbare ruimte, in hybride zones. In het boek The City at Eye Level is er een essay gericht op dit verschijnsel, vanuit de onderzoeksgroep van Sander van der Ham.

Hybrid Zones geïllustreerd (van der Ham, 2012)

“A hybrid zone is the space between the private and the public domain and is characterized by a transition between these two domains. This transition makes the zone semi-private and is therefore called a hybrid zone.” (van der Ham, 2012)

Van der Ham onderzoekt in Rotterdam in welke mate mensen deze hybride zones zelf inrichten, en waarom.

“Our detailed observations lead us to two thoughts: (1) people use the hybrid zone to increase the privacy, making the hybrid zone some sort of a barrier; and (2) the more rooms adjacent to the hybrid zone, the less privacy people feel. In some cases the hybrid zone, and especially the use of it, con-

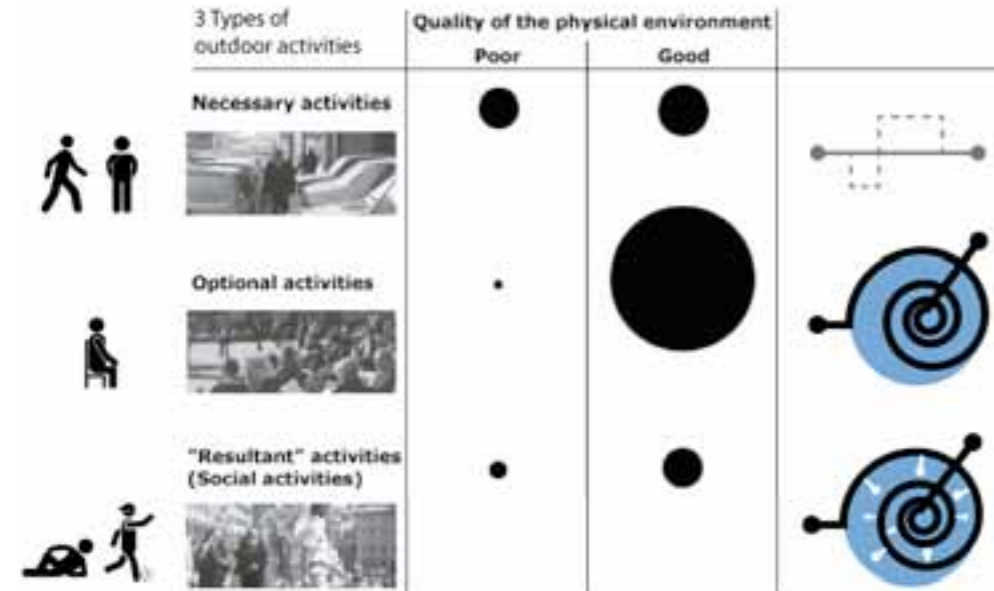
tributed to the feeling of privacy and displayed ownership over the hybrid zone.” (van der Ham, 2012)

Hybrid Zone in praktijk - Le Medi, Rotterdam (van der Ham, 2012)

De ruimtelijke functie van de placemaking precedenten is van belang om deze terug te brengen naar archetypes. Daarbij speelt de schaal, de context en de vorm ook een belangrijke rol.

De (structurele) ruimtelijke en sociale implicaties, maar ook de totstandkoming en locatie spelen een rol. Jan Gehl omschrijft in zijn boek *New City Life* (2006) 10 aspecten van stedelijk leven die van belang zijn in een openbare ruimte. Naast het type activiteit in relatie tot de kwaliteit van de fysieke omgeving – *Life Between Buildings* (2010) – is ook de ruimtelijke flexibiliteit van de ruimtelijke structuur hier van belang. Binnen de analyse van de precedenten wordt er aan de hand van deze methodiek gekeken naar de ruimtelijke en sociale functie van de placemaking die heeft plaatsgevonden.

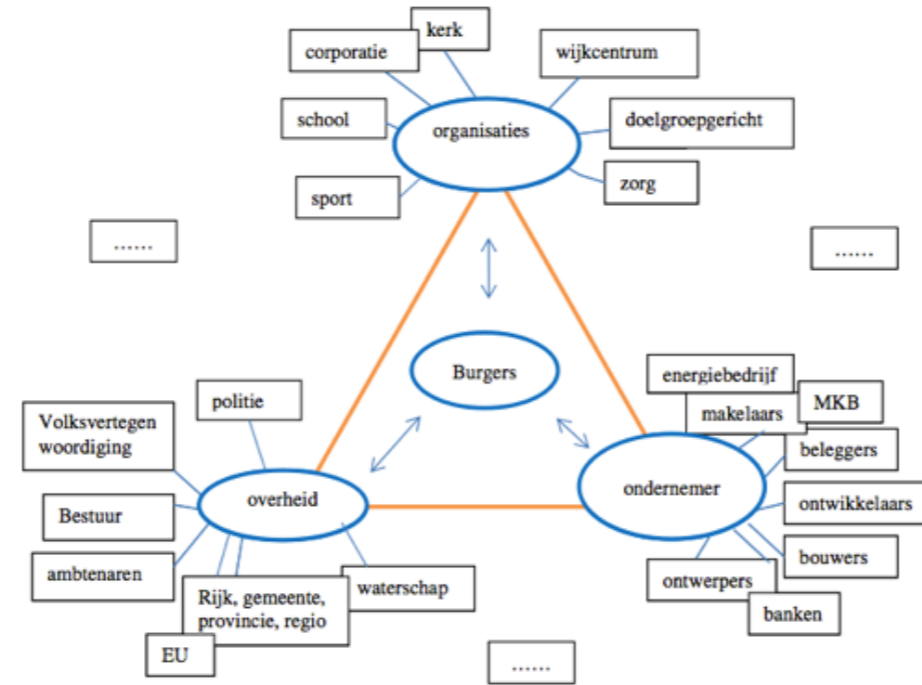

3 type activiteiten buiten (Gehl, 2010; noot: auteur)

Om beter inzicht te krijgen in welke archetypes er aan placemaking er bestaan, is het van belang om de optionele en resulterende activiteiten waar Gehl over praat terug te brengen naar typologieën binnen placemaking. Dit betreft de sociale functie.

Onderstaand figuur toont de centrale rol van de burger binnen stedelijke vernieuwing (Kei / Nicis Institute, 2012).

Partijen in de stedelijke vernieuwing

De collectieve eindgebruiker kan binnen de revitalisatie van een aantal rollen aannemen (Rottier; Hopstaken, 2004):

- initiatiefnemer van het proces
- opdrachtgever of zelfs organisator van het proces
- uitvoerder van het proces
- producent van zijn eigen woon- en leefomgeving
- consument van het proces en de eigen woon- en leefomgeving

Daarnaast blijkt uit BID's dus ook dat de collectieve eindgebruiker ook als beheerder van de openbare ruimte kan optreden en kwaliteit kan toevoegen bovenop het bestaande niveau (Friesecke, 2006).

"As long as the initiative or the co-operative meets certain

conditions (democratic legitimacy, voluntariness, openness of organization) the government merely facilitates so that the community's plans can be achieved" (Richman; 1995) uit (Boonstra; Boelens, 2011).

Voor de precedentenanalyse is dus niet alleen de rol van de eindgebruiker van belang, maar ook in welke vorm deze zich organiseert.

3.2 Opzet precedentenanalyse

Douglas heeft een uitgebreid kwalitatief onderzoek gedaan naar *Do It Yourself Urbanism* – kleinschalige en creatieve, ongeautoriseerde maar opzettelijk functionele en op de gemeenschap georiënteerde "bijdrages" of "verbeteringen" aan stedelijke ruimtes in vormen geïnspireerd door de officiële infrastructuur.

Het onderzoek beslaat veldwerk in 14 steden, in totaal zijn 57 DIY-ers geïnterviewd van 55 verschillende projecten. Zijn onderzoek richt zich op de motivatie en achtergrond van de mensen die er achter zitten, en hun zelfperceptie. Douglas zijn conclusies komen uit op 3 subcategorieën (2013):

- guerilla vergroening;
- spontane straatinrichting
- aspirationele stedenbouw

Voor het onderzoek naar de typologieën en archetypes van placemaking ligt de focus op het proces en ontwerp. Vanwege de ontwerpcasus in Rotterdam zijn 4 precedenten opgezocht in Rotterdam, 5 andere precedenten met bijzondere proces of ontwerp eigenschappen zijn toegevoegd voor een totaal van 9 precedenten. Hierbij was van belang om alle schalen binnen stedenbouw te beslaan: van het bouwblok tot de straat, plein en wijk.

Hierbij worden de 9 precedenten per casus in de context omschreven waarbij de focus ligt op het proces en het ontwerp.

Proces

- Wat zijn de soorten en kenmerken van de totstand koming?
- Wie waren betrokken bij het proces, waarbij, en hoe?
- Wat was de rol van de eindgebruiker?
- Wat is de levenscyclus?

Ontwerp

- Wat was de rol van het ontwerp?
- Wat zijn de sociaal-ruimtelijke kenmerken?
- Wat is de impact op de fysieke en sociale structuur?

De 9 precedenten zijn hieronder weergegeven, in de bijlage is de uitgebreide precedentenanalyse terug te lezen.

London Hyde Park Garden Mews -1950

Living Copenhagen Kjelds Kvarter - 2012

San Francisco Sunday Streets - 2008

Leusden - Wijk Rozendaal - 1959

Berlijn Die Stadtkuche - 2009

Rotterdam - Oasis
Nieuw Crooswijk 2011

Rotterdam
Singeldingen - 2009

R'dam - Geveltuin XXL
Bloemkwekerstraat -
2012

Rotterdam - Tussentuin
Gaffelstraat - 2010

3.3 Samenvatting precedentenanalyse

Proces

Er zijn in de 9 precedenten verschillende soorten van totstandkoming

- het invullen van lege kavels / braakliggend terrein / overmaat aan "openbare ruimte"
- claims door bewoners in een bufferzone
- oorspronkelijk ontwerp van de wijkbeheer
- onderzoeks- en hobbyprojecten van professionals in ruimtelijke ordening
- terugwinnen van ruimte van auto's

Of het nou een vermomde professional betreft of een gepassioneerde hobyist, zonder draagvlak van de collectieve eindgebruikers komt placemaking niet tot stand. De gemeente is betrokken als vergunningverstrekker / facilitator of mediator waar nodig. Wanneer het verkeer wordt aangetast zal de gemeente een vaste partner moeten zijn. Eigenaren zijn enkel betrokken bij lange termijn processen en ingrepen.

De leefduur van de places varieert van pop-up tot seizoenlijk of zelfs permanent. Het begint vaak met een middag, wanneer er meer draagvlak is kan een initiatief uitgroeien tot iets met -letterlijk- voeten in aarde.

Ontwerp

Hoe structureler de ingreep, des te belangrijker de rol van het ontwerp als communicatie- en organisatiemiddel, maar ook om de ideale oplossing te bereiken voor het doel. De schaal speelt ook een belangrijke rol in of het ontwerp een rol moet spelen.

Een flexibel ontwerp kan een grote invloed hebben op de sociaal ruimtelijke structuur, terwijl de fysieke structuur niet permanent wordt beïnvloedt.

3.4 Archetypes Placemaking

Om inzicht te creëren zijn de bevindingen van de precedenten en de theorie samengebracht in de figuur op de pagina hiernaast. Het toont de vele variaties en mogelijkheden binnen de transformatie van space naar place. Deze 4 belangrijke noemers hebben invloed op het ontwerp en het proces:

1. Placemaker

Van een individu tot een VVE, bewoner of ondernemer, het betreft iemand die zich inzet voor de place; variërend van initiatief tot onderhoud.

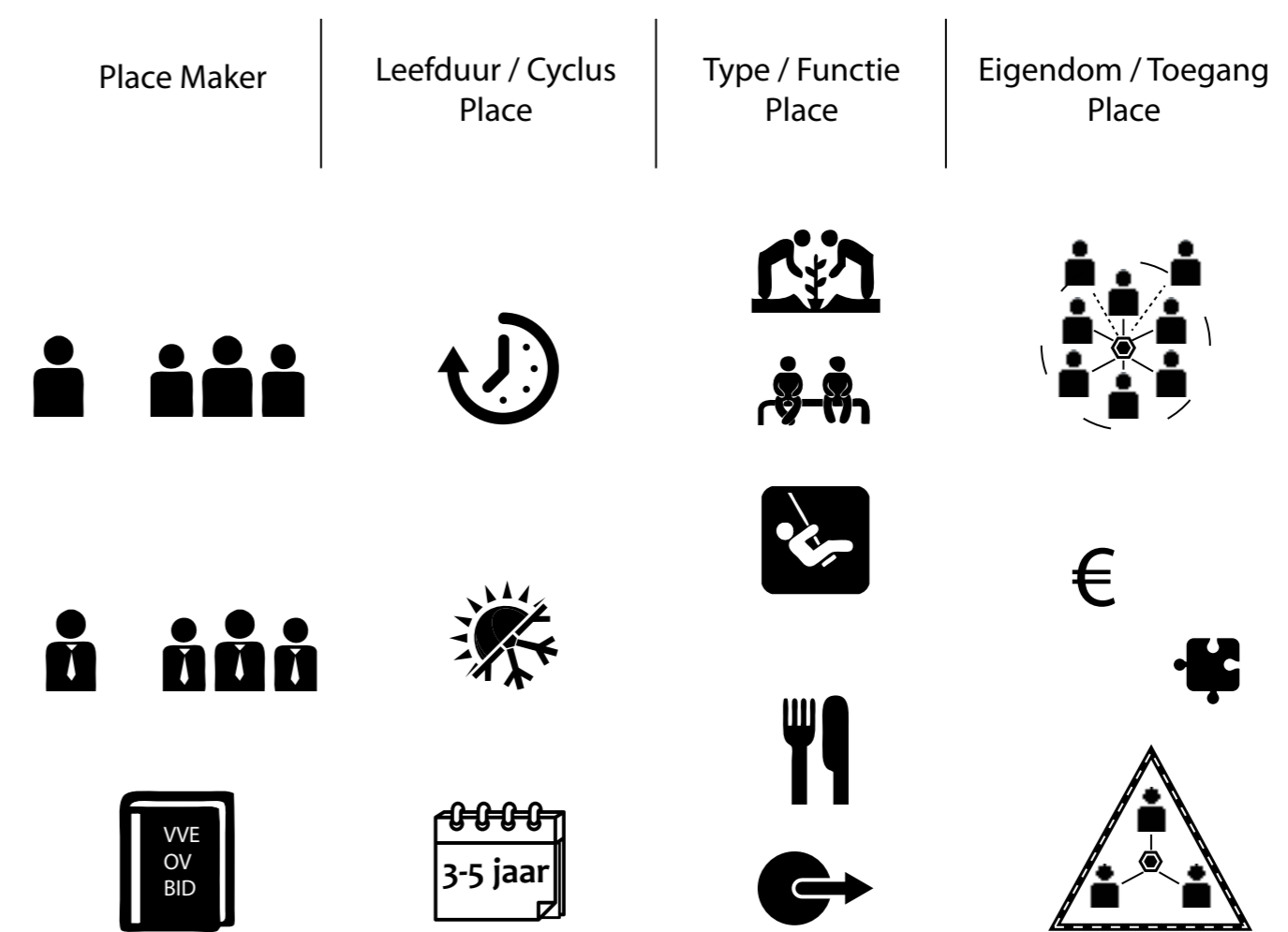
2. Leefduur / cyclus place

Hoe vaak en hoelang een ruimte tot een plek wordt getransformeerd heeft direct invloed op de sociaal ruimtelijke structuur, en heeft eventueel gevolgen voor de fysiek-ruimtelijke structuur.

3. Type / Functie place

De functies die worden toegevoegd in de openbare ruimte bestaat uit (een combinatie van) 5 zaken:

- vergroenen
- zitten / schuilen
- spelen / sport
- eten/drinken
- uitstallen / kunst

4. Eigendom / Toegankelijkheid Place

De verhouding tussen een place en openbare ruimte qua toegankelijkheid en eigendom speelt een belangrijke rol in wie er bij betrokken (kunnen) zijn, de schaal en het bestaansrecht van de place. Van compleet open, tot contributie / consumptie, of gesloten.

3.5 Placemaking conclusies

De vele combinaties en mogelijkheden die deze 4 noemers creëren tonen de hoge mate van variatie binnen placemaking; los van de ruimtelijke en sociale context. De archetypes geven een handvat voor ontwerpers en facilitators om gestructureerd na te denken over welke ontwerpingrepen en kaders placemaking faciliteren, of juist uitsluiten. De archetypes van placemaking betreffen dus het transformeren van openbare ruimte naar verblijfsruimte, met de gewenste functies van een verblijfsruimte.

| H4. Kaders Bergweg

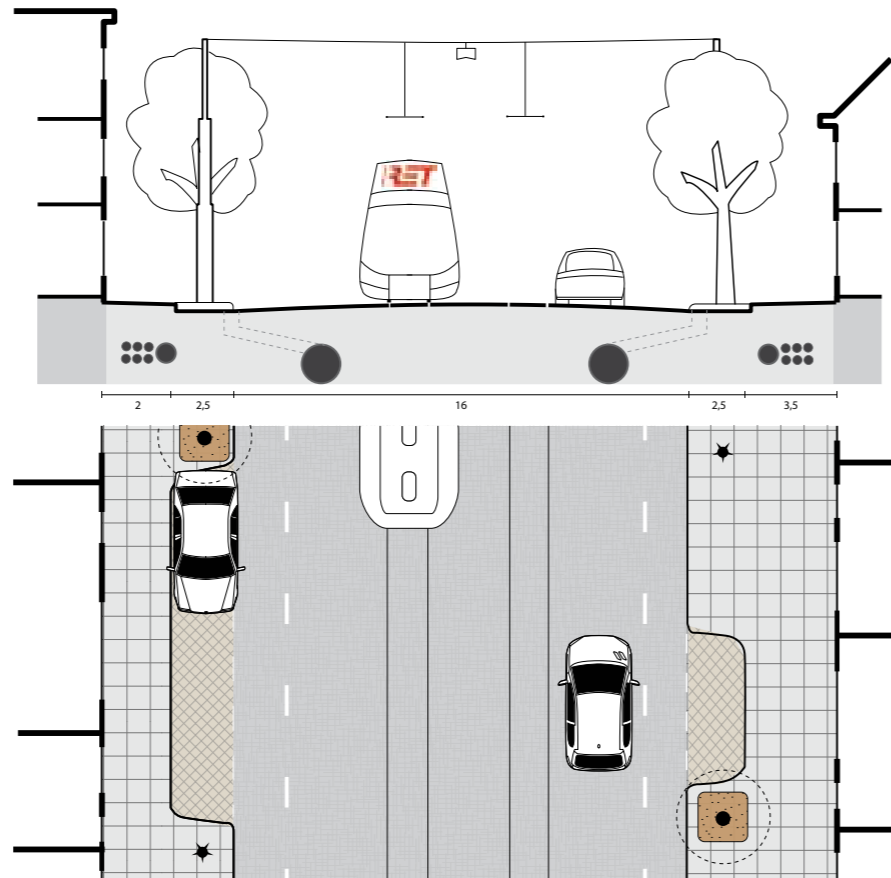
De 4 noemers waaruit de archetypes van placemaking bestaan zeggen niks over de ruimtelijke of sociale context. De Bergweg biedt deze context, maar daar binnen is het niet helder welke kaders er bestaan vanwege de maatwerk aanpak (H2). Het model met archetypes is ingezet om 6 extreme voorbeelden te creëren en te projecteren op de Bergweg. Door deze voorbeelden voor te leggen aan professionals die betrokken zijn met de openbare ruimte van de Bergweg zijn de grenzen en nuances verhelderd. Van hieruit ontstaat een programma van eisen voor het waarbinnen placemaking kan bijdragen aan de revitalisatie, zonder sociaal-ruimtelijke of juridisch-ruimtelijke grenzen te overschrijden.

4.1 Burgerinitiatieven

Het profiel van de Bergweg is breed opgezet vanwege de belangrijke verbindende functie (van gevel tot gevel 20 tot 25 meter). Er zijn in totaal 191 bedrijven direct aan de Bergweg gevestigd en circa 1200 huishoudens hebben hun voorkeur aan deze straat (www.oozo.nl). Terwijl de Bergweg de doorstroom van veel auto, tram en fietsverkeer moet faciliteren heeft de straat ook een belangrijke woonfunctie. Hiernaast een principe doorsnede van de Bergweg.

Verkeer op de Bergweg ten hoogte van de Bergstraat (maps.google.com)

principe doorsnede Bergweg (Auteur)

De gemeente faciliteert het aanleggen van geveltuinen (tot 2 stoeptegels van de gevel), bewoners doen dit ook informeel door bloempotten te plaatsen. Daarnaast wordt er met de Opzoomer campagne gewerkt. Initiatief nemende bewoners (gangmakers) worden in Noord ondersteund met draaiboeken, advies, vergunningen en financiën om hun straat te doen opleven. Per initiatief kan tot €10.000 subsidie worden aangevraagd. De focus van deze campagne is sociaal, veilig en schoon, wat soms tot placemaking leidt, maar vaak niet structureel. Daarnaast bestaan er geen heldere kaders, op verzoek kom je er achter of jou initiatief past en mag (www.opzoomermee.nl).

4.2 Opzet interviews

Om heldere kaders te kunnen bieden waarbinnen placemaking mag plaatsvinden is het van belang om te weten waarom bepaalde activiteiten niet zijn toegestaan in de openbare ruimte. Van de betrokken partijen die burgerinitiatieven keuren, faciliteren en inzetten worden professionals geïnterviewd met behulp van extremen van placemaking. De focus van deze betrokkenen ligt bij openbare orde, handhaving en onderhoud. Met hun ervaring in de praktijk is het doel om te verhelderen welke rol de volgende aspecten spelen in het niet toestaan van activiteiten in de openbare ruimte:

- veiligheid
- privatisering van de openbare ruimte
- beheer
- aansprakelijkheid
- toegankelijkheid

Deze aspecten zijn gekozen omdat deze nadrukkelijk voorkomen in het APV, en van belang zijn bij de inrichting, gebruik en beheer van de openbare ruimte.

De geïnterviewden zijn:

- M. Den Hartog – initiatiefbeoordelaar Opzoomermee campagne
- P. Van Rijswijk – beheerder gebied Werf Kralingen-Crooswijk + Noord; gespecialiseerd in groen, water en spelen
- H. Van Dam – gebiedsmanager Rotterdam Noord; leiding gevend aan alle medewerkers die met buitenruimte te maken hebben
- F. Sybrandi – Manager wijkteam Noord Havensteder

De interviews zoeken de verdieping in wat zij in de praktijk tegen komen. De 4 geïnterviewden zijn vanuit verschillende invalshoeken verantwoordelijk en betrokken bij de openbare ruimte aan de Bergweg. Meer inzicht in de werkwijze van deze organisaties en hoe burgerinitiatieven worden beoordeeld is belangrijk, daarom zijn deze 4 gekozen. De lange termijn versus trends en de bottlenecks van de huidige aanpak van burgerinitiatieven komen ook aan bod. Praktische aspecten, de rol van het ontwerp en het proces worden ook geëvalueerd.

Daarnaast bevinden de geïnterviewden zich in een turbulente periode, de deelgemeente wordt gereorganiseerd en de functie van de Werf wordt steeds meer advies en management.

"De gebiedscommissies (opvolgers van de deelgemeenten) beslissen voortaan over de aanvragen. Voor 2014 hebben zij gezamenlijk maar liefst 7,6 miljoen te besteden. Nog meer goed nieuws: het aanvragen van een bijdrage bij een gebiedscommissie wordt eenvoudiger en er kan sneller uitbetaald worden." (opzoomermee.nl)

Kom maar op met uw ideeën

Uw idee is welkom
Heeft u een idee voor uw buurt, wijk of stad? Uw idee is welkom! U kunt gebruikmaken van een spilernieuwe regeling van de gemeente Rotterdam om een bijdrage te krijgen.

Gebiedscommissie beslist
De nieuwe gebiedscommissies (opvolger van de deelgemeenten) hebben als belangrijke taak om te zorgen dat Rotterdamers hun ideeën kunnen realiseren. Zij beslissen - op basis van de nieuwe regeling - of kleine en grote ideeën van bewoners in aanmerking komen voor een bijdrage.

Aanmelden maar
Op www.opzoomermee.nl/bewonersidee en www.rotterdam.nl vindt u formulieren waarmee u een bijdrage kunt aanvragen bij uw gebiedscommissie. Er is een formulier voor ideeën tot maximaal 10.000 euro en een digitaal formulier voor ideeën boven dat bedrag.

Over moestuin en cement
Norbert Swanveld, voorzitter van gebiedscommissie Lissevonds, noemt als voorbeeld van geslaagde bewonersinitiatieven de vele moestuinen om zelf groente te verbouwen. 'Het is helemaal gestagd als de oogst gebruikt wordt voor buurtmaaltijden.' Voor hem zijn bewonersinitiatieven het cement in de participatiesamenleving: bij elkaar brengen van bewoners, samenwerken! Bewoners kunnen bij de gebiedscommissie aangeven wat zij willen en nodig hebben voor hun wijk. Wij bieden de financiële ondersteuning en faciliteiten om hun plannen te verwezenlijken!

Plek voor iedereen
Nel Noél, voorzitter van de gebiedscommissie Feijenoord: 'Ik roep bewoners op om hun stem te laten horen: u heeft echt wat te zeggen. Dus kom maar op met uw ideeën en plan! In ons gebied hebben we veel vrouwen die initiatieven uitvoeren of andere vrouwen op weg te helpen naar een opleiding of werk. Zullen bewonersinitiatieven ondersteunen wij van harte, maar ook activiteiten die gericht zijn op kennismaking. Er is in Feijenoord plek voor iedereen, maar je moet als bewoners wel contact en verbinding met elkaar zoeken.'

Dat is snel! Bedankt!
Hoe lang duurt het voordat je bewonersinitiatief is goedgekeurd? De LetsShop Rotterdam Schoorok, een vrijwilligersinitiatief, vierde 19 april haar 12½ jaar bestaan met workshops over duurzaamheid, kramen met tweedehands spulletjes en muziek. Het plan werd binnen enkele dagen goedgekeurd. 'Ik wil de gebiedscommissie en haar gebiedsmanager bedanken voor de supersnelle afhandeling,' zegt Peter Overduin van de LetsShop. 'Met dit feest brengen we onze shop onder de aandacht. We stimuleren het gebruik van goederen en bestrijden armoede door goederen en diensten te ruilen. Feest gemist? De LetsShop is gevestigd aan de Asserweg 413.'

Opzoomeren?
En het Opzoomeren? Dat gaat gewoon door en de Opzoomercampagne 2014 is inmiddels van start.

Meer weten? (010) 213 10 55 of www.opzoomermee.nl/bewonersidee
Colofon: Opzoomer Mee & Bewonersidee • Schiedamsedijk 55a • 3011 EE Rotterdam • bewonersidee@opzoomermee.nl

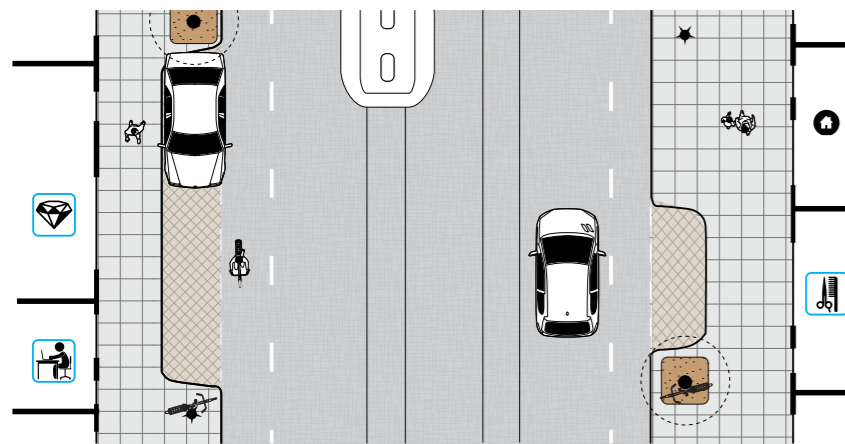
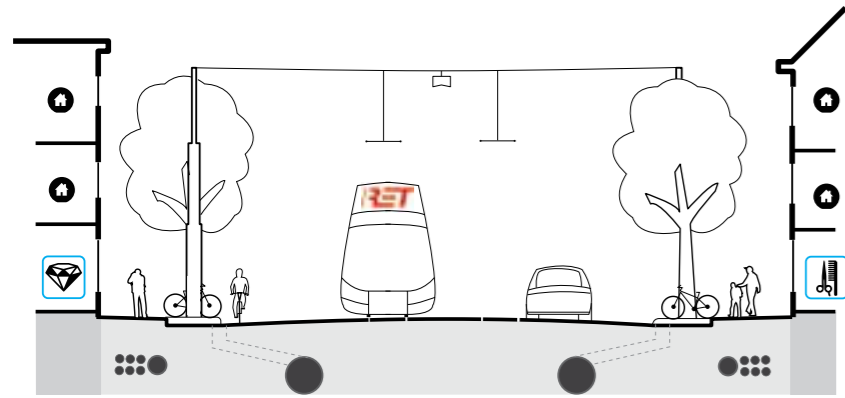
Communicatie nieuwe regeling (opzoomermee.nl)

4.3 6 'extreme' archetypes

De principe doorsnede (p. 28) toont geen informatie over welke functies er achter de gevel zijn. Om de placemaking archetypes te toetsen zijn 3 beginsituaties gesimuleerd op de Bergweg, met daarna de placemaking 'extremen' erop geprojecteerd. De voorbeelden worden als extreem gekenmerkt omdat ze de grenzen van de archetypen (p. 27) opzoeken qua toegankelijkheid, eigendom, leefduur en placemaker.

Situatie A

In de plint zit aan de linkerzijde een juwelier en een klein kantoor. Rechts is er een kapperszaak, voor de rest zijn er woningen.

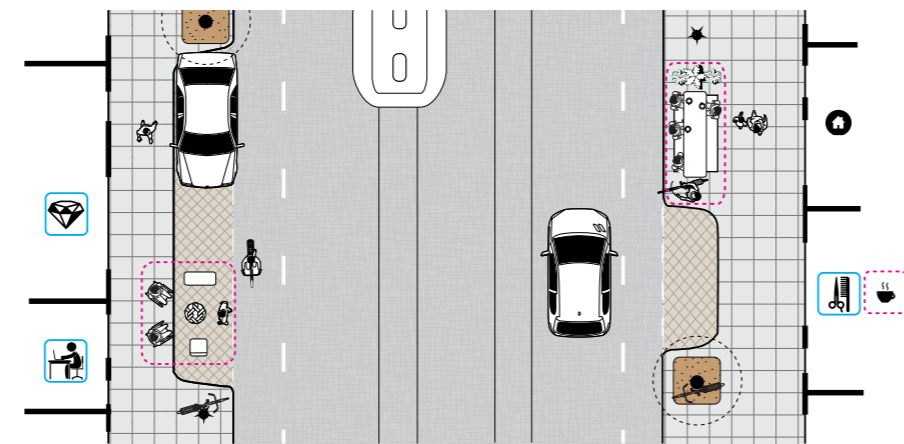
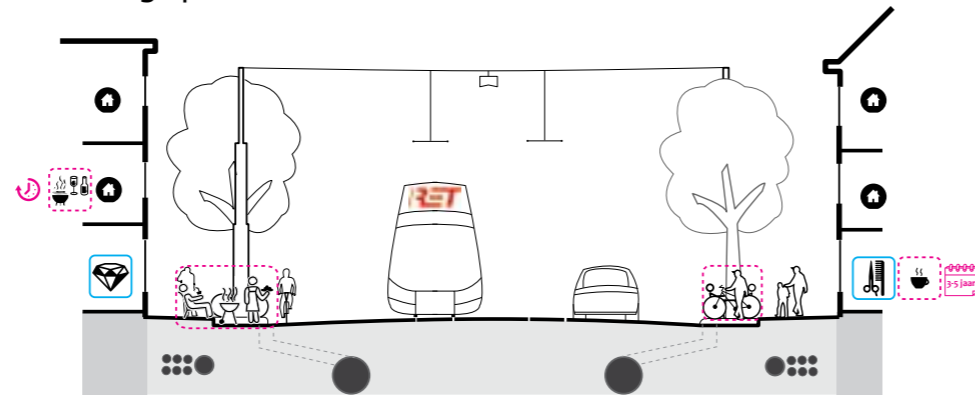

Situatie A (auteur)

Situatie A + claims

Op de tekening zijn 2 extremen uitgebeeld. De eerste is dat de bewoners die hier niet in de plint plaats wonen (geen tuin), als pop-up verschijnsel in het weekend, of op een mooie zomermiddag wat stoeltjes neerzetten op de parkeerplaats, half op de stoep, en daar gaan barbecueën. Een besloten geïmproviseerd genootschap die tijdelijk een parkeerplek claimt om te zitten en te eten.

De kapperszaak besluit dat zijn klanten die wachten koffie mogen drinken. Hij zet wat meubilair neer op de stoep om ook buiten koffie te schenken, voor mensen die wachten maar ook gewoon mensen die een bakje willen doen. Open met consumptie verplicht, permanent van aard, een uitstalling qua zitten.

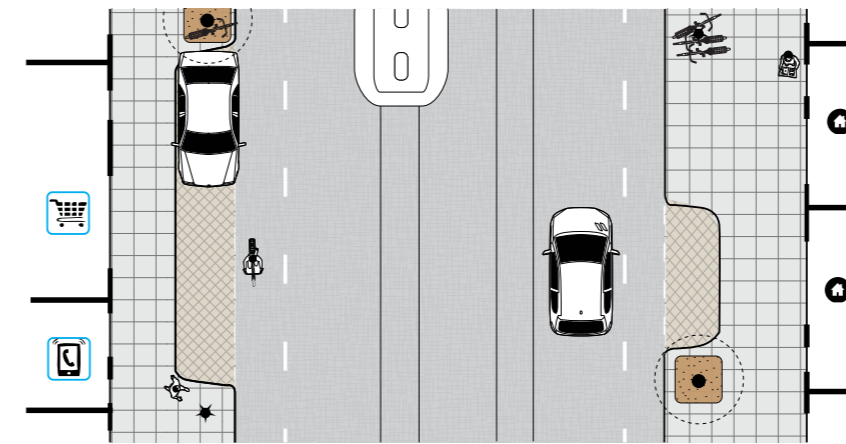
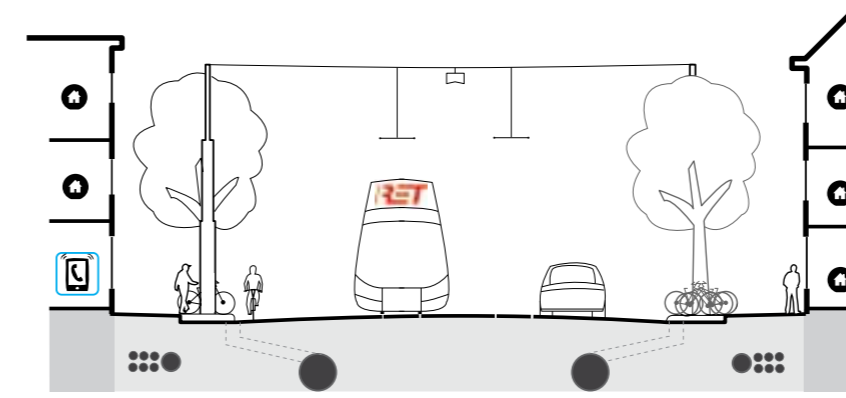
Situatie A + claims (auteur)

Situatie B

In de plint zit aan de linkerzijde een supermarkt en een telefoonzaak. Rechts zijn er geen ondernemingen in de plint, het zijn woningen direct aan de stoep, zonder voortuin.

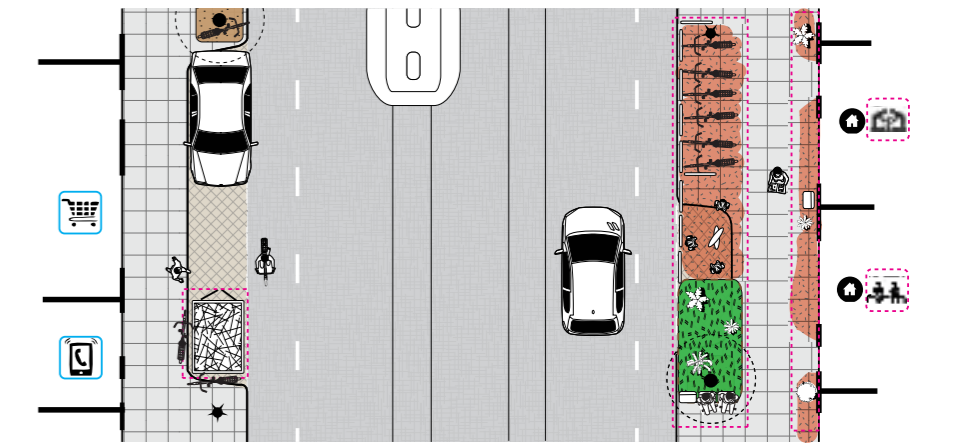
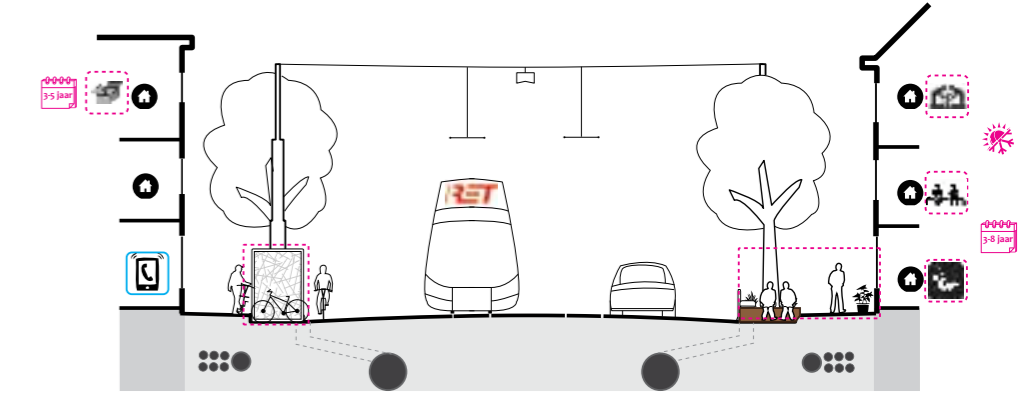
Situatie B + claims

De linkerzijde toont nu een opbergbox, een bewoner die hoger woont besluit dat hij berging nodig heeft op de begane grond en besluit dat op een parkeerplek te plaatsen. Een individu die een permanente compleet gesloten uitstalling realiseert dus.

Situatie B (auteur)

Aan de rechterzijde hebben we een ingreep waarbij meerdere burensamen de stoep en de parkeerplekken transformeren. Een afgezette speelplek, zitplek, groen en ook stalling voor fietsen worden gerealiseerd. Ze markeren dit gebiedje door het te verven. Een collectief die een permanente speel-, zit- en vergroening aanbrengt, open voor betrokkenen.

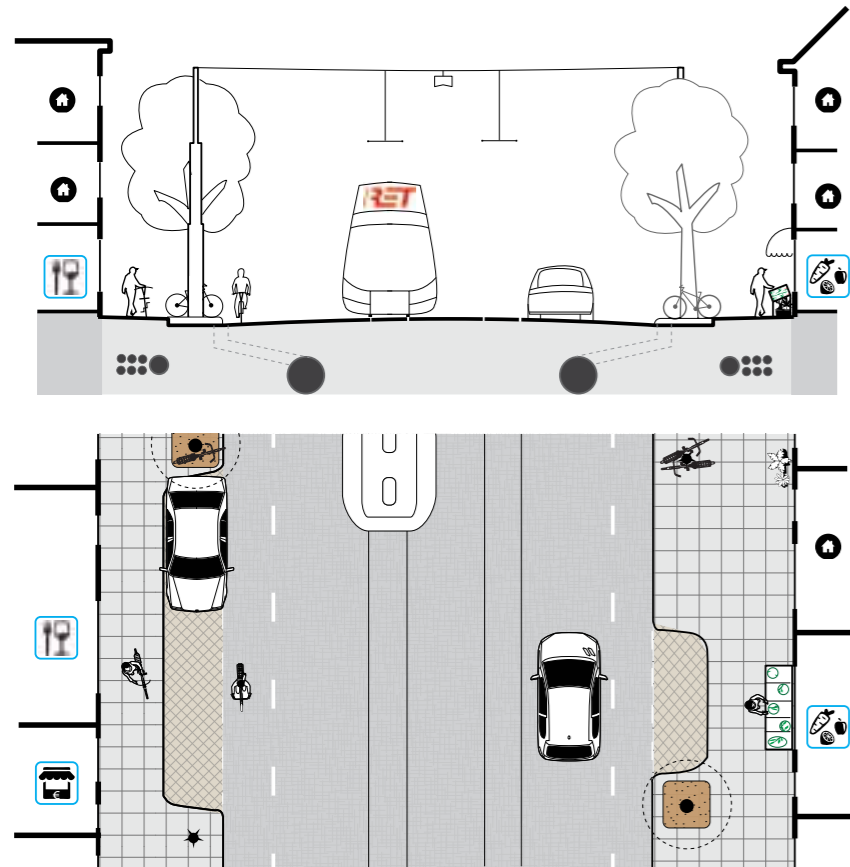
Situatie B + claims (auteur)

Situatie C

In de plint zit aan de linkerkant een restaurant en een kledingwinkel. Rechts zit er een lokale groentewinkel die volgens de richtlijnen van het APV tegen zijn gevel, onder de pui, sommige van zijn producten uitstalt.

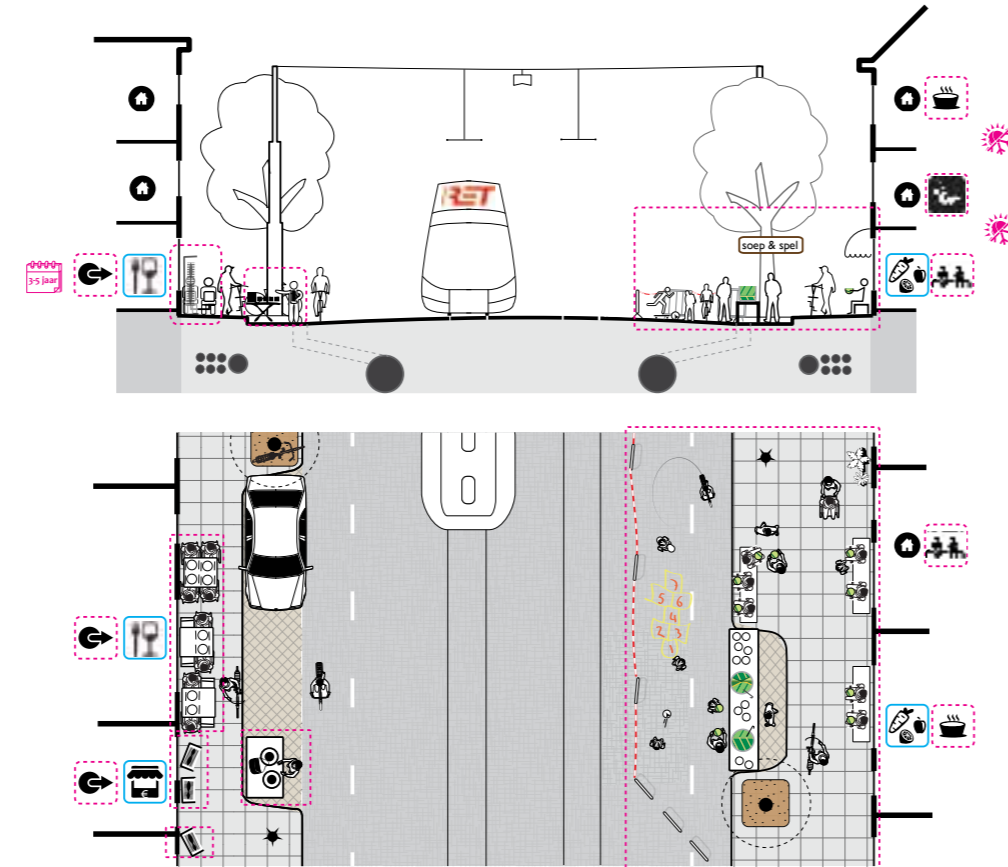
Situatie C + claims

De ondernemers links besluiten uit te stallen, de een met een terras en de ander met verkoop waar op straat. Individuele uitstallingen, open voor consumptie, tijdens de openingstijden gedurende de zomermaanden.

Situatie C (auteur)

Aan de rechterkant is er een evenement georganiseerd: Soep en Spel. De groenteboer zorgt voor erwtensoep en met wat hekken begeleiden ze de auto's over de trambaan kan. Een combinatie van bewoners en winkelhouders, die op evenement basis, gepland voor een bepaalde periode, open voor iedereen.

Situatie C + claims (auteur)

4.4 Praktijk & Verdieping

Zoals in hoofdstuk 2 al werd geconcludeerd kwam in de interviews ook goed naar voren dat de mogelijkheden voor ondernemers in de openbare ruimte helder is omschreven. Dit is mede vanwege precariorechten en belastingen die moeten worden betaald door ondernemers en dus voor regulering zorgen. Voor bewoners heerst er een gedoogbeleid, zolang er geen klachten zijn en de doorgang niet wordt beperkt, wordt veel door de vingers gezien.

Veel van de gebruikte voorbeelden vinden plaats, op de Bergweg wordt de kans klein geschat vanwege verkeersdruk, maar ook door de anonimiteit die ontstaat door het brede straatprofiel. Complete privatisering (de berging in situatie B) kan nergens door de beugel, de gemeente biedt fietsboxen aan en de willekeurige plaatsing kan problemen veroorzaken. Verkeersveiligheid blijft cruciaal, te dicht op de autobaan zitten / spelen wordt niet aangemoedigd en gaat ook tegen het gedrag van mensen in. Speeltoestellen voor jonge kinderen zijn heftig (over)gereguleerd, dus als deze in de openbare ruimte worden geplaatst door bewoners wordt dit momenteel gedoogd.

Er bestaan verdeelde meningen over de Rotterdamse stijl vs structurele invloed van bewoners en het vrijlaten van het ontwerp (situatie B). De Werf wil graag uniformiteit en ziet zelfbouw niet echt zitten. Ze leggen liever zelf de geveltuinen aan dan dat mensen het zelf doen, deels ook omdat dit meer werk voor de Werf betekent. De gemeente houdt afstand zolang er natuurlijke orde bestaat.

Wanneer er een conflict ontstaat moet de gemeente mediaten en de regels handhaven. Bij overleg met de gemeente over een initiatief of een conflict spelen een aantal zaken bij het geven van toestemming. De ambtenaar creert een precedent, dus de regiemedewerker moet het kunnen verantwoorden en volgende verzoeken kunnen weerleggen. Dit proces zorgt er voor dat nee zeggen makkelijker is aangezien er niet echt richtlijnen bestaan. Betrokken of enthousiaste regiemedewerkers spelen dus een cruciale rol voor het realiseren van burgerinitiatieven / placemaking.

Verschillende objecten die voor zelfbeheer (eventueel in combinatie met zelfinrichting) in aanmerking komen zijn:

- drempelruimte
- geveltuint
- openbaar plantsoen
- binnenterrein, buurttuin, braakliggend terrein
- kleine objecten als boomspiegels, plantenbakken, etc.

Een drempelruimte wordt als volgt omschreven: een voortuin voor wanneer er geen voortuin is; min 1.5 m stoep moet voor doorgang open blijven; hierbinnen mag alles zolang de verharding niet wordt aangetast. Het beheer is voor de gebruiker.

Er bestaan 3 opties in de procedure voor zelfbeheer:

- vergunning
- melding
- contract

De voorkeur van stadsbeheer is vergunning op basis van artikel 2.1.9 van het APV. Hierbij blijft een bezwaar mogelijk. Een contract geeft ook heldere afspraken voor maatwerk maar alle partijen moeten tekenbevoegd zijn (de contracten hebben juridisch vaak geen waarde). Het terugbrengen naar oorspronkelijke staat gebeurt dan op de kosten van bewoner. Dingen in de grond stoppen roept veel weerstand op vanwege infrastructuur en beheer. Wortels van planten en bomen zijn niet te sturen in verband met kabels en leidingen. Deze zorgen ook voor extra kosten bij het terugbrengen in oorspronkelijke staat. De leefduur van zelfbeheer is beperkt vanwege verhuizen/verouderen bewoners; het terugbrengen naar oude staat of beheer komt dus telkens weer terug bij stadsbeheer. De wooncorporatie heeft meer focus op portfolio (technisch) beheer; ze zijn wel een goede communicatie partner.

De Werf is direct betrokken bij zelfbeheer, zij zijn verantwoordelijk voor het doorcommuniceren van de zones waar hun onderaannemers bijvoorbeeld de boomspiegels niet moeten onderhouden. Vanwege de problemen die ze tegenkomen werken ze intern aan documenten om dit te structureren en te reguleren voor burgers. Deze documenten zijn nog in hun schets fase, maar tonen wel de noodzaak van ruimte en kaders.

Zelfbeheer levert geen grote kostensparing op want de dure posten zoals de bomen snoeien blijven. Daarnaast is de communicatie bij zelfbeheer een arbeidsintensief en tijdrovend proces; al is het alleen een naam en telefoonnummer bijhouden. De gebruikte modellen voor het begroten van het beheer zijn altijd duurder dan beschikbare budget (het blijven modellen). Eventueel geld dat wordt bespaart bestaat niet, maar het inzicht creëert wel draagvlak en ruimte voor subsidies.

De huidige methodiek van maatwerk voor zelfbeheer / initiatieven is erg duur, niet schaalbaar en onbetaalbaar op de lange termijn. De reden dat het zo is ingericht komt door het incidentele karakter van burgerinitiatieven tot nu toe. Er heerst een 2 spant:

minder geld beschikbaar voor stedelijke vernieuwing

- eenvormiger & goedkoper inrichten en beheren
- minder maatwerk en meer standaardisatie

Beleid: stimuleren van burger als mede-eigenaar van de openbare ruimte

- burger als producent, beheerder, eigenaar
- meer maatwerk

Dit tijdsgewricht waarin geld schaarser wordt en de huidige methodiek van maatwerk voor co-creatie door de eindgebruiker veel geld kost is lastig. De gemeente heeft veel baten bij een goede uitvoering. Er bestaat een grote behoefte aan ruimte en kaders voor zelfinrichting / zelfbeheer met de wijze waarop dit speelveld zich ontwikkelt. Terwijl budgetten voor sociale cohesie beschikbaar blijven, mogen / hoeven deze zich niet te mengen met de ruimtelijke inrichting. De stedelijke (her)inrichting kan een goede motor zijn om aan sociale cohesie te werken. Het geld voor sociale cohesie doelgericht inzetten voor stedelijke vernieuwing inzetten want het gaat om samen leven in de bebouwde omgeving, oftewel placemaking.

Het eigendom van de openbare ruimte blijft bij de overheid. Haar betrokkenheid kan worden teruggebracht tot minimalen, maar er blijven burgers die belasting betalen en willen dat de overheid reguleert & regelt, veiligheid handhaaft en voor goede infrastructuur zorgt.

Ondertussen is een herbestrating van de Bergweg in 2015 in de agenda gekomen, vanwege de infrastructuur die vernieuwd moet worden. Het project team Bergweg bestaat tot nu toe alleen uit technici: riolering, RET en een verkeersgeoriënteerde stedenbouwer. Omdat binnen een gemeente zulke aspecten gescheiden zijn (inrichting en beheer) is de kans zeer hoog op herhaaldelijk een technische inrichting van de Bergweg.

AANBESTEDING

Vernieuwen trambaan Bergweg Rotterdam

Het Rotterdamse stadstrambedrijf RET gaat de trambaanconstructie op de Bergweg in de deelgemeente Noord in de gemeente Rotterdam vernieuwen.

De opdracht houdt in:

- a. Het verwijderen en aanbrengen van trambaanconstructies;
- b. Het verwijderen en aanbrengen van een kokersysteem;
- c. Het verwijderen en aanbrengen van een VECOM-installatie;
- d. Het verwijderen en aanbrengen van bovenleidingmasten;
- e. Het verwijderen en aanbrengen van bovenleidingconstructies.

II. Civieltechnische werkzaamheden:

- a. Het verrichten van grondwerk;
- b. Het verwijderen en aanbrengen van bestrating;
- d. Het verwijderen en aanbrengen van trambaanfunderingen;
- e. Het opbreken en aanbrengen van asfaltverhardingen;
- f. Het verwijderen en aanbrengen van riolering;
- g. Het verwijderen en aanbrengen van trambaanconstructie;
- h. Het verwijderen en aanbrengen van detectielussen.

De opdracht gaat, in vergelijking met eerdere, soortgelijke werkzaamheden, ongeveer €50.000,- kosten.

[Aanbesteding herbestrating Bergweg \(ret.nl\)](http://ret.nl)

4.5 Conclusies Kaders

Uit de gesprekken en verzamelde interne documenten van de Werf komen een aantal harde kaders naar voren, zaken waar niet over kan worden onderhandeld.

Harde kaders

- wijzigen van bestaande gemeente-eigendommen (palen, prullenbakken, stoelen)
- De verharding doorbreken dieper dan 50 cm
- Toegang tot onder de grond verhinderen
- een minimale 1,5 m doorgang voor de voetganger

De placemaking archetypes en voorbeelden waren bekend bij de geïnterviewden, daarom kan er over de eerder genoemde aspecten ook conclusies worden getrokken.

Veiligheid

Verkeersveiligheid, veiligheidsdiensten maar ook die van de placemaking zijn van belang. Het versperren van de weg voor trams, auto's, fietsers en ook voetgangers creëert onveilige verkeerssituaties. Vrije toegang voor de branweer, ambulance en politie speelt een hoofdrol, maar ook toegang tot infrastructuur onder de weg is een veiligheidskwestie.

Dicht op de weg stoelen plaatsen wordt afgeraden (en gaat ook tegen de logica in). Speelpekken vragen dus ook om afscherming. Prive speeltoestelen en bankjes op straat roepen vragen op wanneer ze onveilig zijn, het structurerende ontwerp en proces moeten hier mee omgaan.

Privatisering van de openbare ruimte

Het maken van claims en places in de openbare ruimte gebeurt al, dit is een lichte mate van privatisering. Deze vorm van privatisering kan en mag, mits de ruimte toegankelijk blijft of de privatisering tijdelijk van aard is. Het daadwerkelijk permanent afzetten van een stuk openbare ruimte voor besloten prive gebruik zal niet worden getolereerd, mede vanwege de infrastructuur onder de grond, de toegang van veiligheidsdiensten en het behoud van de doorgang. Afgesloten binnenplaatsen en hoven worden soms in verband met beheer aan woningcorporaties of VVE's gegund, om daarmee het beheer compleet over te brengen aan de partij die toe-

gang heeft tot de binnenplaats.

Beheer

Voor de gemeente en de Werf is het van belang om de contactgegevens van de placemaker te hebben, en te weten waar de place precies is (i.v.m. uitzonderingen op standaard beheer). Daarnaast is het van belang om in het ontwerp en de kaders rekening mee te houden dat niet de gemeente bij vertrek van de placemaker de openbare ruimte weer in oorspronkelijke staat moet terugbrengen. Denk hierbij aan het openbreken van het maaiveld voor bijvoorbeeld geveltuinen.

De interne documenten van de Werf die richtlijnen proberen te schetsen voor zelfbeheer zijn opvallend omdat ze ook de aantrekkelijkheid / smaak proberen te definiëren.

De manier waarop dit wordt gedaan toont het karakter van de organisatie. Voor de beoordeling van de kwaliteit van de buitenruimte gebruikt de gemeente de beoordelingsmethodiek beeldkwaliteit. Het onderhoud moet minimaal conform Productnormering 3,5 voor schoon en heel zijn. Concreet houdt dit in dat de beeldkwaliteit gelegen is tussen de volgende beelden:

Beeld bij beheer norm (Interne documenten Zelfbeheer Werf Noord)

Deze (beherende) partij is degene die in aanraking komt met zelfbeheerders, maar benadert het enkel als het tijdelijk uitbesteden van het beheer aan burgers. Dit komt omdat in hun ervaring burgerinitiatieven tijdelijk van aard zijn. Burgers die tijdelijk hun werk overnemen, moeten voldoen aan hun standaarden en werkwijze.

Over smaak valt te twisten, maar deze benadering kan in de optiek van placemaking anders. Heldere richtlijnen met betrekking tot zwerfafval en onderhoud zijn goed, dus de term "schoon en heel" is correct, maar komt beter tot zijn recht als er advies over de frequentie van onderhoud wordt gegeven met betrekking tot de seizoenen.

Daarnaast geldt er nu een zwart - wit werkwijze, of de Werf doet alles, of niks. Het scheiden van groot en klein onderhoud, of de boomspiegels van het snoeien van de bomen, deze opties bestaan nog niet.

Verder zijn de overeenkomsten die worden opgesteld goed, maar vooralsnog ingesteld op maatwerk.

Aansprakelijkheid

Wanneer placemaking plaatsvindt is het van belang om te weten wie daar achter zit, om de daarbij passende aansprakelijkheid te kunnen toepassen. Denk hierbij aan eventuele specifieke afspraken over onderhoud, maar ook overdracht bij vertrek of het terugbrengen tot oorspronkelijke staat.

Daarnaast is het van belang voor de gemeente om qua aansprakelijkheid omtrent ongevallen op de hybride zones goed na te denken en dit juridisch vorm te geven. Denk hierbij aan achterpaden die openbaar toegankelijk zijn en moeten blijven, maar waarbij de bewoner verantwoordelijk is voor dat het er schoon en heel bij ligt.

Toegankelijkheid

In de eerdere aspecten al aan bod gekomen, los van de doorgang speelt het behouden van de toegankelijkheid voor hulpdiensten en infra dus een belangrijke rol. Het verankeren van elementen in de openbare ruimte kan dus niet zonder enig beraad. Daarnaast speelt de toegankelijkheid van de place ook een belangrijke rol bij of deze wordt toegestaan of niet. Places die toegang of zicht uit sluiten bevorderen sociale cohesie niet en worden niet gewaardeerd.

4.6 Reflectie Kaders

Om een structurerend ontwerp voor de Bergweg aan te dragen wat ruimte en kaders biedt voor placemaking bij een revitalisatie is het van belang om de eindgebruiker heldere richtlijnen te geven.

De vereisten die volgen uit deze verdieping voor het ontwerp en de methodiek zijn als volgt geformuleerd:

- ruimte laten voor placemaking
- mogelijkheden aangeven naast de harde kaders

Iedereen op de hoogte stellen van de nieuwe regels en werkwijze is van belang. Deze communicatie is een belangrijk onderdeel van het ontwerp en wordt in het volgende deel aangekaart. Voor een schakeling naar revitalisatie door de collectieve eindgebruiker is het van belang om placemaking vergunningsvrij plaats te laten vinden in de daarvoor geschikte ruimte. Dit scheelt tijd en arbeid voor de gemeente en de Werf. Om inzicht te behouden in wat er in de openbare ruimte gebeurt is het stroomlijnen van informatie erg belangrijk. Dus de placemaker en de locatie en de bijbehorende contactgegevens moeten makkelijk en laagdrempelig toegankelijk zijn voor de gemeente.

Burgers geven blinde gevel identiteit (Oasis Game, Elos instituut)

| H5. Analyse Bergweg

De lessen uit de theorie, de mogelijkheden van placemaking en de kaders uit de praktijk zullen worden gebruikt om ruimte en kaders te vorm te geven in een structurerend ontwerp waarmee de Bergweg wordt gerevitaliseerd met behulp van placemaking door de collectieve eindgebruiker. In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste bevindingen van de gebiedsanalyse weergegeven.

5.1 Introductie Bergweg

Van oudsher was de Bergweg een route richting Hillegersberg. Sinds 1897 is de naam van Oost Blommerdijkse Wech opgeheven en Bergweg geïntroduceerd, als de grens van bebouwd Rotterdam. De Hofpleinlijn richting Den Haag met de 1,9 km Hofbogen bracht in 1910 de treinstation Bergweg.

Wat ooit een grens van bebouwd Rotterdam was werd na 1920 een doorgaande hoofdweg, na de inrichting van het stratenpatroon van Liskwartier. De twee oude ziekenhuizen (Bergwegziekenhuis en Eudokiaziekenhuis) zijn in 1990 gesloopt en hebben plaats gemaakt voor het Eudokiaplein en het Humanitas complex. De halte Bergweg is in 2006 opgeheven.

Kaart uit 1901 (liskwartier.org; noot auteur)

Belangrijke wegen en tramlijnen (maps.google.com; noot auteur)

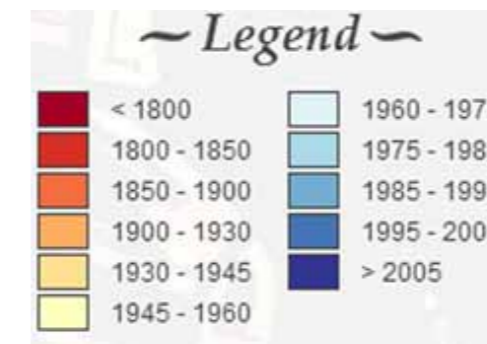

Deelgemeente en wijken binnen Rotterdam (wikipedia.org)

In de Deelgemeente Noord zijn de wijken Bergpolder, Liskwartier, Noord en de Agniesebuurt aangrenzend aan de Bergweg. Zoals al in de probleemstelling opgemerkt wordt de Bergweg in alle bestemmingsplannen enkel als grens en verkeersader aangewezen, in plaats van een hoofdnerf in de stedelijke structuur. In de kaarten is de Bergweg herkenbaar als de lange lijn met de knik.

Blad als metafoer voor hoofdnerf (eigen schets)

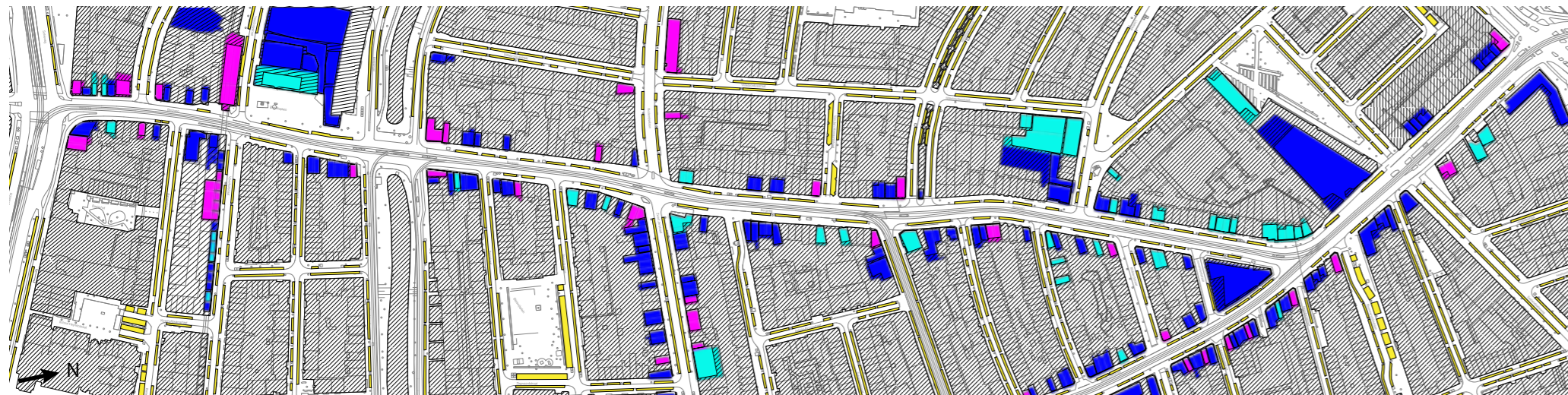

Bouwjaren panden aan de Bergweg (citysdk.waag.org; noot auteur)

De bouwblokken aan de Bergweg zijn voornamelijk vooroorlogs; tussen de 2 en 4 bouwlagen. De twee grote na-oorlogse gebouwen op de oude locaties van de ziekenhuizen zijn dan ook de grote uitzonderingen qua bouwlaag: van 5 tot 12 verdiepingen.

Karakteristieke voor-oorlogse gevels (eigen foto)

ondernemingen in de plint + parkeren (eigen tekening)

■ Retail ■ Kantoor ■ Horeca ■ Parkeren

5.2 Structuur Bergweg

De bovenstaande kaart toont de mix in de plint op de Bergweg. De +/- 200 ondernemingen onderscheiden zich in retail, horeca en kantoor. De Bergweg bestaat uit een mix van een stadsweg (doorgaand verkeer); een stadstraat (bestemming qua functies in de plint) en een woonstraat (de 1900 huishoudens die zich vestigen aan de Bergweg).

De inrichting van de staat is echter gefocust op de verkeersfunctie van de weg. Hierbinnen is de Bergweg op te delen in 3 zones. De 3 zones hebben veel gemeen qua doorsnede, zoals de tramsporen, maar verschillen op een paar punten.

Blauwe zone

- geen bomen / groen
- seizoenlijk gemeentelijke plantenbakken
- weinig plek voor fietsen
- weinig parkeerplekken
- roze gemarkeerd fietspad
- bebouwing 4-5 lagen

Roze zone

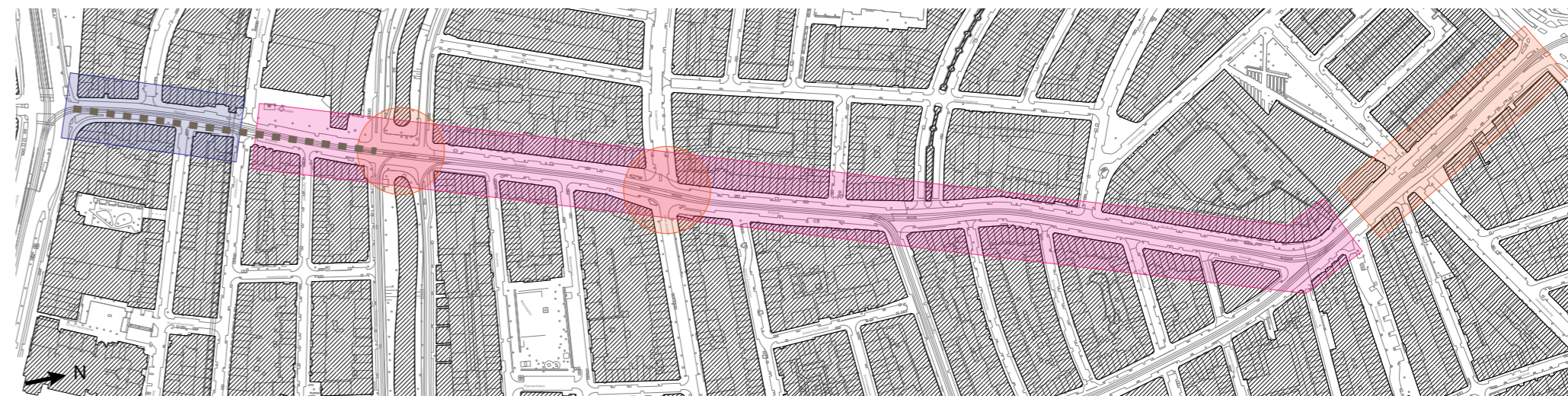
- om de 10/20 m boom + spiegel
- belijnd fietspad
- bebouwing 2-5 lagen
- geveltuinen en claims
- fietsen tegen palen / bomen / hokjes

Oranje zone

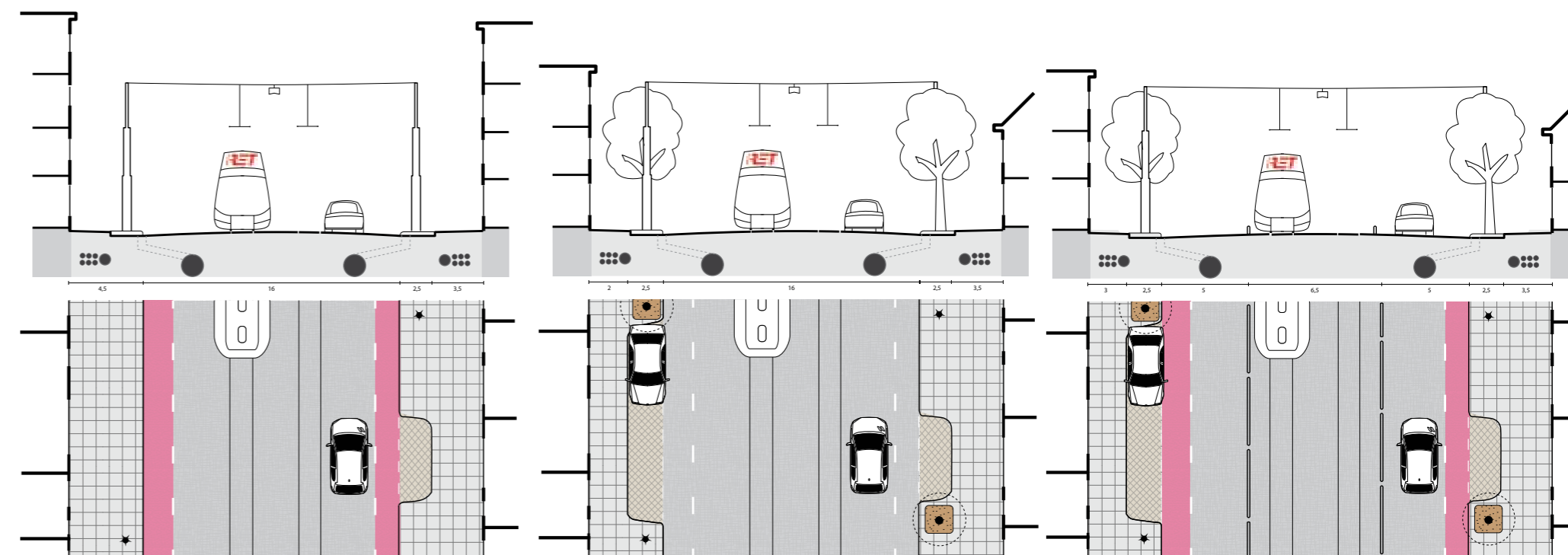
- fysieke scheiding trambaan
- roze gemarkeerd fietspad
- bebouwing 2-5 lagen
- geveltuinen en claims
- fietsen tegen palen / bomen / hokjes

Op de pagina rechts zijn de zones weergegeven, met daaronder de structurele verschillen geïllustreerd. Gestippeld is het stuk tussen de Schieweg en de Noordsingel, waar de infrastructuur voor de tram aanwezig is maar momenteel geen tramlijn over loopt.

De oranje zone komt qua structuur terug op de 2 kruispunten met stoplichten op de Bergweg, ten hoogte van de Zwart-Janstraat en de Noordsingel.

Structurele Zonering Bergweg (eigen tekening)

Blauwe zone(eigen tekening)

Roze zone(eigen tekening)

Oranje zone(eigen tekening)

Groene, Blauwe en Gele uitzondering op structuur (eigen tekening)

De 3 zones die de hoofdstructuur van de Bergweg kenmerken kennen 3 type uitzonderingen, willekeurig verspreid op de kaart. Deze uitzonderingen zijn aan de hand van foto's toegelicht.

Groene uitzondering

- Voortuin
- vaak met hek

Groene uitzonderingen op structuur (eigen foto's)

Gele uitzonderingen op structuur (eigen foto's)

Gele uitzondering

- Harde Pui
- Winkels met dichtgeplakte gevel

Blauwe uitzondering

- Dubbel hoge plint (grote blokken)
- Eudokiaplein

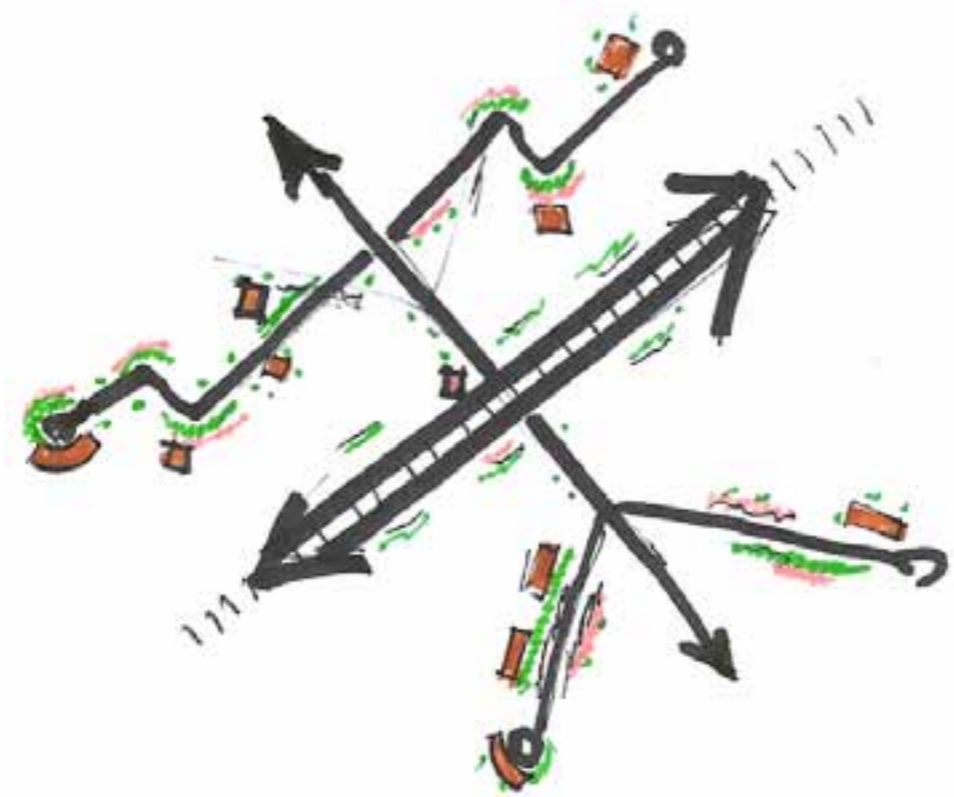
Blauwe uitzonderingen op structuur (eigen foto's)

Naast de hoofdstructuren die aanwezig zijn op de Bergweg is er op de schaal van elk pand veel te observeren. De aanwezigheid van een raam of voordeur in de plint heeft invloed op wat er op straat gebeurt. Op de volgende pagina gaan we hier op in.

5.3 Observaties Claims & Placemaking

Aan de Bergweg worden geveltuinen aangelegd wanneer bewoners(verenigingen) hier om verzoeken. Deze formele vorm van groenaanleg wordt gecombineerd door eindgebruikers die plantenbakken buiten neerzetten en boomspiegels vergroenen.

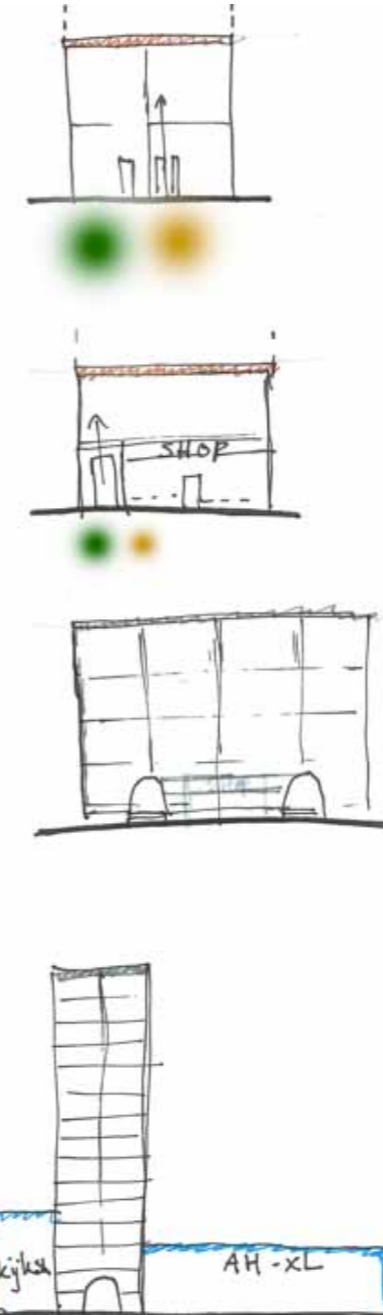
Kijken we naar de straten verbonden aan de Bergweg, dan zien we een patroon ontstaan in de hoeveelheid en schaal van de claims en placemaking die door de eindgebruiker plaatsvindt. De dissertatie van Machiel van Dorst over een duurzaam leefbare woonomgeving zet in de ontwerpaanbevelingen zaken zoals de gevel en verkeersdruk in relatie tot de mate waarin mensen zich verbonden voelen met de leefomgeving. Natuurlijk moet men rekening houden met de beschikbare ruimte en de kwaliteit daarvan, waar geen plek is kan weinig worden gedaan. Echter, de observaties tot nu toe bevestigen de theorie niet alleen, er kan ook iets worden gezegd over de relatie tussen het type gebouw, de schaal, aanwezigheid van een voordeur / raam aan de plint en of er door de bewoners initiatieven van placemaking plaatsvinden.

Observatie hierarchie straat - placemaking (auteur)

Veel Voorkomende vergroening (eigen foto's)

relatie gebouw en bestaande placemaking (auteur)

In de loop der jaren heeft er sloop en nieuwbouw plaatsgevonden binnen de oude structuur. Deels zijn er oude woningblokken dankzij het Grotestedenbeleid en de vernieuwing van sociale woningen tussen de jaren '70 en '90 gesloopt (Stouten, 2010). De hoogbouw die aan de Bergweg te vinden is, aan het Eudokiaplein en het Humanitas complex, waren beiden van oorsprong ziekenhuizen die zijn gesloopt. Vanwege de schaal van de ziekenhuizen en de geschiedenis zijn hiervoor 2 complexen teruggekomen die levensbestendige woningen, zorg, parkeren en winkelen combineren. Gedurende de observaties in de wijk was te zien dat naast de hiërarchie van de straat het daadwerkelijke gebouw zelf ook zorgt voor het plaatsvinden van placemaking. De 4 types gebouwen in de schets hiernaast zijn gerangschikt in de mate waarbij placemaking (in)formeel plaatsvindt.

De scheidingslijn ligt bij het hebben van een persoonlijke voordeur en ramen direct op straatniveau. Of het nou de wens naar een voortuin betreft, of privacy, of beiden, de eindgebruiker in deze wijk neemt eerder stappen als deze een gevoel van eigendom heeft qua kavel en gevel.

Een uitzondering is te vinden bij het Humanitas-complex en de buurttuin aan de Bergwegplantsoen. Hier is ruimte geclaimd voor een moestuin voor en van bewoners, in 2009 hebben 70 mensen het plantsoen verbouwd tot publieke tuin. Er moet worden opgemerkt dat deze locatie tot stand is gekomen dankzij het Transition Town initiatief, een netwerk wat verantwoordelijk is voor 8 buurttuinen in Rotterdam.

Zithoek van de moestuin (eigen foto)

5.4 Conclusies Locatieanalyse

De Bergweg wordt beschouwd als verkeersader, en is ook zo ingericht. Er bestaan 3 hoofdstructuren maar de straat wordt vanwege de uitzonderingen op meerdere manieren ervaren. Het Eudokiaplein staat qua ervaring ver van een stuk met een voortuin, of de stoep met een blinde gevel en harde pui.

In grote mate zijn er vooroorlogse gevels aanwezig, die niet altijd worden gerespecteerd. Er bestaat geen structuur in de type plint die men meemaakt, soms is de oude plint gerenoveerd, en elders opengebrouwen voor een moderne plint. Hetzelfde geldt voor de gevelreclame die op de Bergweg aanwezig is, deze breekt ook vaak met de vooroorlogse stijl.

Er zijn veel bijzondere kleine bedrijven gevestigd aan de Bergweg die het relatief goed doen.

- Delicatessenwinkels / cafe's
- Scooters / fietsen zaken
- Kappers / Slagers / toko's
- Juweliers / Advocaten
- Stripwinkel / Belwinkel

De grote zaken doen het niet altijd even goed. De Kijkshop aan het Eudokiaplein is gesloten, de Correct ten hoogte van de knik staat leeg en de Vidioot (videotheek) heeft het ook niet overleefd. Daarnaast staat het oude stationsgebouw nog steeds leeg.

Op de Bergweg wordt gewoond, gewinkeld en gewerkt. Er bewegen veel auto's, fietsers en trams doorheen, tot nu toe voert de doorgang de boventoon in de inrichting van deze straat. Daar waar ruimte is of de eindgebruiker brutaal, worden claims zoals vergroening en uitstalling al gemaakt. De tekening op de pagina rechts toont dat dit niet te correleren is aan ondernemer of bewoner in de plint, en verspreid door de hele Bergweg gebeurt.

Om een structurerend ontwerp aan te dragen met ruimte en kaders voor placemaking door de eindgebruiker, wordt een programma van eisen opgesteld voor het ontwerp.

5.5 PvE ontwerp

Deelvraag 7 - "Welke mogelijkheden biedt de Bergweg voor een revitalisatie?" is met behulp van de locatieanalyse beantwoordt. Het doel waaraan het ontwerp moet voldoen is een revitalisatie aan de Bergweg. Deze revitalisatie heeft veel te maken met het terugbrengen van balans. In 2010 waren Alan Jacobs en Elizabeth Macdonald te gast in Rotterdam als Urban Critics. Tijdens hun bezoek benadrukken ze het belang van de straten, steden worden herkend door straatpatronen en de herkenbare fysieke vormen die ze creëren. Naast de benodigdheden voor goede straten en kwaliteiten die daaraan bijdragen geven ze als advies voor Rotterdam dat de straten moeten worden gevierd. Hierbij is balans van belang, balans tussen bewegingstypen, verblijven en verharding. Oftewel, een balans in de inrichting van de straat tussen de functies transport (verkeer) en verblijf (bestemming).

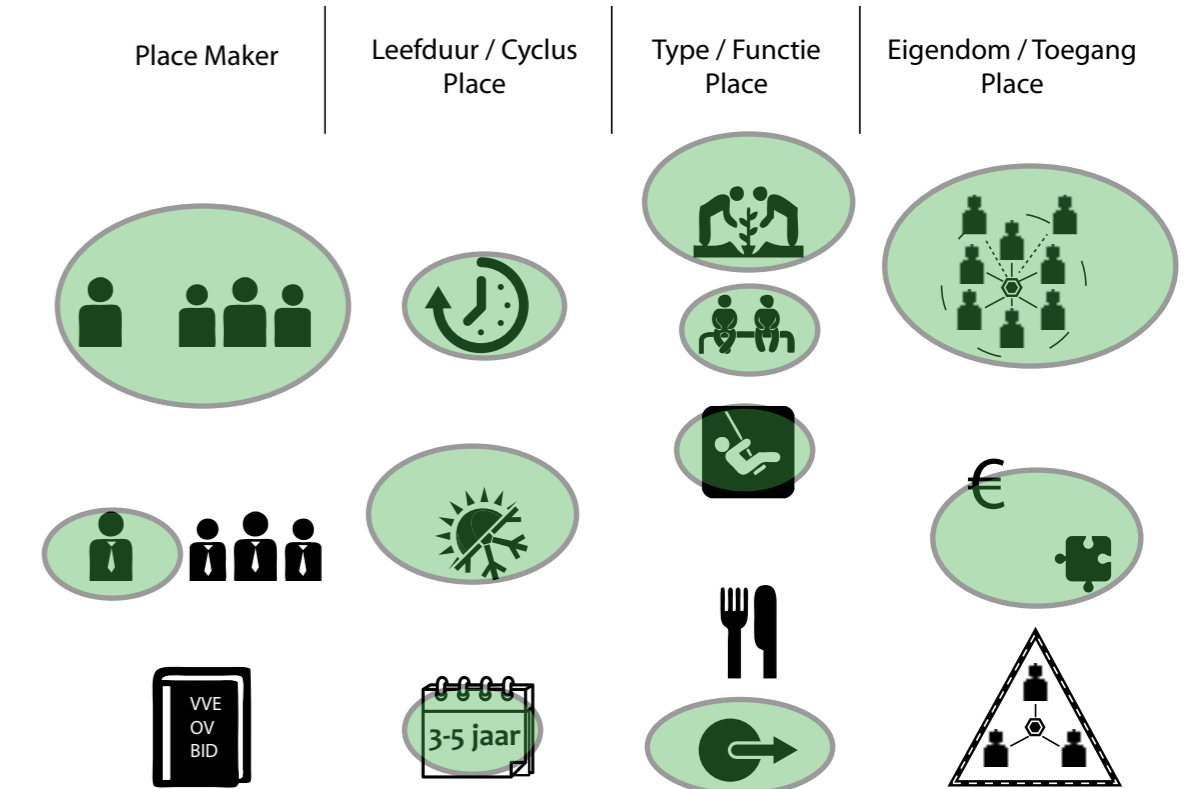
De Bergweg als bestemming voor wonen en divers winkelen

Met behoud van de verkeersfunctie van de Bergweg, is het inrichten van de Bergweg als bestemming een doel van de revitalisatie. Deze bestemming wordt gevormd door de collectieve eindgebruiker, de bewoners en ondernemers aan de Bergweg.

Het ontwerp heeft als functie ruimte vorm te geven voor burger -inrichting en -beheer. Om placemaking structureel in te zetten zijn kaders voor de inrichting belangrijk, en een methode voor het beheer.

Bestaande claims op en rond de Bergweg in relatie tot Placemaking Archetype

| H6. Rotterdams Revitaliseren

Om een structurerend ontwerp aan te dragen waarbij ruimte en kaders voor placemaking de Bergweg revitaliseren, is het van belang om te leren van voorgaande revitalisatie projecten. Om inzicht te krijgen zijn 4 Rotterdamse projecten descriptief geanalyseerd. De tijdspanne waarbij het proces plaatsvindt, het begintpunt oftewel de initiatie, de aanleiding en de doelen, maar ook de trekker achter het proces worden uitgelicht per casus. Naast deze aspecten wordt het project omschreven.

6.1 De Nieuwe Binnenweg

De achtergelegen woonbuurten waren in de loop der jaren gerenoveerd, maar de winkelstraat was aan z'n lot overgelaten. De Nieuwe Binnenweg was ook als verkeersader en ruimtelijk-politieke grens telkens buiten beschouwing gelaten bij stedelijke vernieuwing.

In 2008 was de Nieuwe Binnenweg een verpauperde winkelstraat met verzakte panden, krotten, leegstand van zowel winkelruimten als bovengelegen woningen, marginale winkels, maar ook met iconen als Vermeiden, wijnen en delicatessen, Damme interieur en De Waard Tropische producten. Deze winkels hebben de tand des tijds doorstaan. Het zijn ook deze ondernemers geweest die aan de bel hebben getrokken over de slechte staat van hun winkelstraat.

Van de 157 panden hadden 146 panden achterstallig onderhoud. Op 17 locaties was sprake van funderingsproblematiek. 30% van de woningen stond leeg, 18% van de winkelruimten was niet in gebruik. De buitenruimte was versleten en smerig.

In samenwerking met ondernemers en eigenaren is een plan van aanpak opgesteld, wat uitging van een integrale aanpak van de straat:

- schoon, heel en veilig op orde
- restauratie / integrale verbetering van de panden
- werven van nieuwe winkels
- het herinrichten van de straat

Voor elk van de 146 panden is een welstandsadvies opgesteld, waarin het behoud van oorspronkelijke ornamentuur en uitstraling centraal stond. Dit welstandsadvies is niet juridisch afdwingbaar, de panden zijn geen monumenten, maar op basis van een subsidietoezegging gingen eigenaren akkoord met uitvoering van het welstandsadvies.

In 2012 sloot de termijn waarop plannen voor integrale verbetering van panden ingediend konden worden. In plaats van de geraamde 80 panden die integraal opgeknapt zouden kunnen worden hebben eigenaren voor 126 panden integrale plannen ingediend (NPR Gulden Feniks, 2013)

Platform Nieuwe Binnenweg.

Voor een eigenaar is het niet interessant om op de Nieuwe Binnenweg te investeren. Een deel van de investering is onrendabel. Juist door de gezamenlijke aanpak voelden eigenaren zich uitgenodigd om de stap te zetten. De stok achter de deur was de aanschrijving, die het gros van de eigenaren hebben ontvangen. De wortel: de subsidie. Geen eigenaar kon het zich permitteren om niets te doen. Eigenaren hadden de keuze tussen het uitvoeren van de aanschrijving, het indienen van een integraal verbeterplan of het pand te verkopen aan derden of een van de stakeholders in het proces (Vastgoedbedrijf Uvastgoed, Woonstad of Woonbron). Eigenaren die niet reageren krijgen een uitvoering van gemeentewege. Op dit moment (2013) is 1 pand van gemeentewege uitgevoerd. Voor drie andere panden zal deze weg gevolgd worden. Middels een stevige overheidsimpuls van circa € 20.000.000 (dankzij Europese gelden) is door eigenaren en ondernemers € 30 miljoen op de Nieuwe Binnenweg geïnvesteerd.

Zonering

De Nieuwe Binnenweg heeft verschillende functies. Niet alleen is de Binnenweg het wijkwinkelcentrum voor Middelland en het Nieuwe Westen; het is ook de straat waar je bijzondere winkels vindt. Omdat de huur in verhouding laag is, kun je hier makkelijker een 'niet-keten' winkel beginnen. De straat is opgedeeld in 3 zones: De Leefwereld, de Culinaire wereld en de Avontuurlijke wereld. Binnen elke sfeer probeert De Zaken Expert geschikte ondernemers aan te trekken.

Zonering Binnenweg (presentatie Zandbelt&vandenBerg)

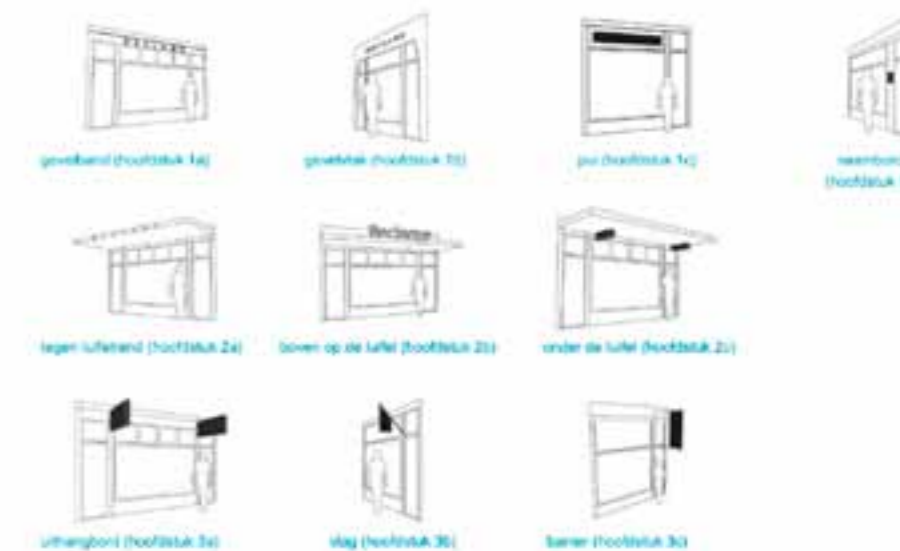
Uiterlijk

De panden aan de Nieuwe Binnenweg hebben karakteristieke details, die als kracht worden beschouwd. Daarom is bij de aanpak van de panden hier bijzondere aandacht aan besteed (Welstandadvies). Daarnaast heeft Welstand de brochure 'Praktische reclamegids voor de Nieuwe Binnenweg' uitgebracht. Hierin zijn de voorschriften voor reclame-uitingen op winkelniveau in de Binnenweg uitgewerkt. Dit document is na het succes uitgebreid naar de Praktische Reclamegids voor Rotterdam (www.rotterdam.nl).

De straat zelf is ook opnieuw ingericht. De Nieuwe Binnenweg heeft een '30 km uitstraling' gekregen. Hiervoor is het asfalt vervangen door klinkerbestrating. Ook de stoepen zijn vernieuwd en is er nieuw straatmeubilair in de Rotterdamse Stijl geïnstalleerd.

Nieuwe inrichting Binnenweg(nrpguldenfeniks.nl)

Vergunningvrije gevelreclame geïllustreerd (Praktische reclamegids voor de Nieuwe Binnenweg)

6.2 De Meent

De Meent was voor de oorlog een belangrijke winkel/woonstraat, verbonden aan de Coolingsingel. Na de oorlog is een groot deel van het centrum van Rotterdam opnieuw ingericht. De concentratie van stedelijk winkelen richt zich op de Lijnbaan. Rond 1970 gingen veel ondernemers aan de Meent met pensioen, zonder opvolgers. Deze verschuiving van de concentratie en het verdwijnen van de oude ondernemingen zorgde voor een verval van de Meent. Dit resulteerde in goedkope huur en het vestigen van veel bedrijven als uitzendbureau's en reisbureau's. De publieke ruimte was verwaarloosd, er was geen relatie tussen de functies in de plint en de straat zelf. De Meent was zijn rol als centrum bestemming compleet verloren (www.deenergiekestad.nl).

Meent in 1939 (Minervahuis.nl)

Proactieve investeerder

In 2001 kocht R. von Weiler Investments de Minerva gebouwen aan de Meent. Hij zag de verborgen kwaliteiten van de historische gebouwen aan de Meent en de bestaande potentie:

- positie in centrum: vitale oost-west verbinding
- veel en consistent voetganger verkeer

- goede bestemmingen
- fijn zicht
- stevige bomen
- mogelijkheid tot activiteit na kantooruren

Von Weiler wou de Meent differentiëren van de Lijnbaan, juist niet de focus op de massa. Zijn doel was de klok terug te draaien door een huurbeleid dat is gericht op een mix van bijzondere winkels en lokaal ondernemerschap. Hij wil de oude stadsstraat weer laten herleven, met behoud van de lokale ondernemers. Hij begon direct met het uitplaatsen van de bestaande niet-plint gerichte huurders door te zoeken naar gaten in de contracten.

Lokatie Meent in Centrum Rotterdam (maps.google.nl; noot auteur)

Corridor visie

Hij zag de straat als corridor in plaats van ieder gebouw op zich. Von Wiler kijkt af van de doorsnee vastgoedbeheerder; ook al heeft hij slechts 10% eigendom in de straat, hij partnert met alle andere eigenaren in de straat. Hij assisteert de eigenaren met de ongewenste huurders eruit werken. Zodra dit gebeurt is in de plint komen de eigenaren naar von Weiler voor advies over specifieke nieuwe huurders toelaten die bij de straat passen. Ondernemers worden geassisteerd met technisch advies bij het inrichten en vormgeven van de plint en de gevel (The City at Eye Level).

Differentiatie vasthouden

In ruil voor de lage huurprijzen aan de Meent moeten de ondernemingen aan een aantal criteria voldoen die door de eigenaren worden opgelegd. Om een aantal op te noemen:

- geen grote ketens
- voorkeur voor familiebedrijven / dutch designers

De nieuwe huurders krijgen duidelijke voorwaarden mee over de openingstijden, verlichting van de etalage, voorgeschreven kleur van de pui (antraciet) en reclame-uitingen: geen lichtbakken maar losse letters. Zo zorgen de eigenaren dat de uitstraling van de plint behouden blijft. Het enthousiasme en de betrokkenheid van von Weiler heeft ervoor gezorgd dat hij de straat door en door kent. Zijn continue betrokkenheid en betrouwbaarheid spelen een grote rol in de revitalisatie die de plint heeft meegemaakt.

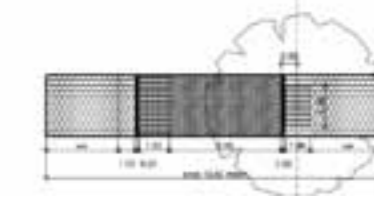
Antraciet in de gevel (eigen foto)

Nieuwe inrichting

Alle inspanningen van de eigenaren en ondernemers aan de Meent zorgen ervoor dat de straat opnieuw ontdekt wordt door Rotterdammers. De inrichting van de straat voldoet niet meer aan het huidige gebruik, in 2009 presenteert de ge-

meente een nieuw inrichtingsplan. De Meent valt onder de City Lounge van het centrum, de nieuwe inrichting is autoluw met een brede stoep. Von Weiler mengt zich hier ook mee en zorgt voor een aantal belangrijke punten:

- geen oude bomen kappen
- zoveel mogelijk parkeren voor de winkels behouden
- de van gevel tot gevel hangende straatverlichting niet vervangen door lantaarnpalen.

Definitief inrichtingsplan Meent + illustratie (dS+V)

6.3 Witte de Withstraat

Doordat het grootste deel van de centrumwinkels verwoest was in de oorlog, promoveerde o.a. de Witte de Withstraat tot het belangrijkste winkelgebied van Rotterdam in 1950. Gedurende de wederopbouw tot de jaren negentig kwam de focus van het centrum rond de Lijnbaan te liggen, de Witte de Withstraat lag te ver hiervan om bij het centrum betrokken te blijven. Daarnaast maakte de aanleg van de Westblaak de breuk met het centrum compleet. Vele panden kwamen leeg te staan die vervolgens betrokken werden door horecagelegenheden. Aanvankelijk waren dit gewone cafe's en nachtclubs. In de jaren zeventig werd de Witte de Withstraat bekend als gokstraat. Door een actief gemeentelijk beleid gericht tegen het gokken nam het aantal gok-gelegenheden eind jaren zeventig af. Begin jaren tachtig nam het aantal discotheken, snackbars en shoarmazaken daarentegen sterk toe. Begin jaren negentig was de Witte de Withstraat een straat die zich vooral kenmerkte door de aanwezigheid van louche horeca en bordelen. Tien jaar later is het één van de meest aantrekkelijke en levendige straten van Rotterdam met een grote variëteit aan cafés en restaurants, bijzondere winkels, een museum, hoge school en galeries.

Oude tramlijn op de Witte de Withstraat (seinpost.nl)

Beleid tot actie

In september 1986 ging het planteam Witte de Withstraat van start. Het planteam bestond onder andere uit vertegenwoordigers van de bedrijven, de Dienst Stadsontwikkeling, het Gemeentelijk Woningbedrijf Rotterdam, bewoners en de politie.

Het planteam concludeerde in 1988 dat de 47 horeca gelegenheden (11 snackbars, 12 disco's, 3 sexclubs, 8 nachtclubs, 3 cafe's en 10 restaurants) de straat enkel 's nachts een functie geven, die vaak gepaard gaat met overlast.

In 1990 werd besloten de Witte de Withstraat als hip museumboulevard te positioneren, daarvoor had de straat goede potentie:

- De ligging tussen Museum Boymans van Beuningen en het Martiem museum
- geschikt als verblijfsgebied met brede trottoirs en terrassen
- De oude panden waren nog van goede kwaliteit en mooie architectuur

Locatie Witte de Withstraat (maps.google.nl; noot auteur)

Hiervoor is de Wijkontwikkelingsmaatschappij (WOM) tot leven geroepen, als eerste voorganger van een BID in Nederland. In 1990 zijn de Stichting WOM Rotterdam en de WOM Vastgoed BV opgericht. De transformatie naar een museumboulevard is tot stand gekomen door een specifieke werkwijze, die zich kenmerkt door een koppeling van publieke en private instrumenten. De aanpak van de straat is in 1992 gestart op basis van een uitvoeringsgericht plan. Belangrijke onderdelen hiervan zijn:

- Maximeren van het aantal horeca-ondernemingen op het bestaande niveau
- Kwaliteitsverbetering van het horeca-aanbod
- Een pandgerichte aanpak, met als doel sturing op invulling, ondersteund door consequente en stringente handhaving van regelgeving (zoals APV, bestemmingsplan)

In 1990 was reeds besloten om geen nieuwe vergunningen af te geven. Om te voorkomen dat een vergunningenstop de ontwikkelingen zou belemmeren werd daarom in de Witte de Withstraat de mogelijkheid geschapen te 'schuiven' met vergunningen. Vergunningen waren dus niet meer verbonden aan een pand, maar aan de straat.

In de jaren 1993 tot 1996 ontwikkelde de Witte de Withstraat door het ingeslagen spoor zich meer en meer tot de gewenste culturele straat (www.seinpost.nl).

Fysieke metamorphose(s)

In 1997 begon de reconstructie van de Witte de Withstraat, en in het verlengde de Schilderstraat. Beide straten werden voorzien van brede stoepen, éénrichtingsverkeer, origineel straatmeubilair (unieke ontwerpen, afwijkend van de Rotterdamse Stijl) en betere verlichting. De Witte de Withstraat en Schilderstraat werden daardoor één geheel, en beter geschikt gemaakt als verblijfsgebied. Het slenteren langs de galerieën of het plaatsnemen op een terras moest hierdoor uitnodigend worden.

De transformatie van de Witte de Withstraat werd meer en meer succesvol, "De Wereld van Witte de With" werd een begrip en een goed bezocht festival. Wanneer galerieën verdwenen werd hun plek opgevuld door nieuwe culturele instellingen of ondernemingen. De Willem de Kooning Academie

opende in 2005 een eigen galerie, waar studenten, oud-studenten en docenten kunnen exposeren en verkopen. Belangrijk was daarnaast de opening van de winkel van Marlies Dekkers in 2004.

In 2012 voerde deelgemeente Centrum een uitgebreid onderzoek uit naar de mogelijkheden om het verblijfsklimaat in de Witte de Withstraat te versterken. Een brede enquête en een uitgebreid participatieproces met bewoners, bezoekers en ondernemers hebben geleid tot een pakket van maatregelen. Alle maatregelen hebben betrekking op de verbetering van de identiteit, de inrichting en de sfeer van de straat.

Zo zijn 20% Van de parkeerplaatsen in de Witte de Withstraat is verdwenen ten gunste van terrassen trottoir. Daarbij is extra straatmeubilair aangebracht in de vorm van extra fietsparkeerplaatsen (fietsnietjes), bankjes en groen, nieuwe belijning en speels vormgegeven zebra's. Ten tweede is een zeer gewilde voetgangersdoorsteek gerealiseerd van de parkeergarage in de Hartmanstraat naar de Witte de Withstraat.

Meest recente herbestrating (Deelgemeente Centrum)

6.4 de Loper (Mathenesserweg + uitloop)

De Loper is gestart in 1997 en in 1999 afgerond. Het project is uitgevoerd door de afdeling Woningtoezicht van de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting. Het primaire sociale doel was het terugdringen drugsoverlast en de wijk teruggeven aan de bewoners. De Loper betreft de aanpak van een blok van circa 300 woningen. Door hun slechte onderhoudsstaat domineerden zij het aanzien van een groot deel van de wijk. Allereerst is de achterstand in kaart gebracht en is een verbeterplan opgesteld. De gekozen methode was een actieve particuliere woningverbetering via het aanbieden van een pasklaar subsidiabel verbeterplan op het niveau van Programma van Eisen Casco, gecombineerd met een aanschrijving. Hierdoor konden ook panden van weigerende eigenaren van gemeentewege worden aangepakt, waarna de kosten alsnog op deze eigenaren worden verhaald. Op deze wijze zijn binnen de gestelde tijd 308 woningen ingrijpend verbeterd. Eigenaren die liever hun pand aan de gemeente verkochten dan mee te doen aan het project werden hiertoe in staat gesteld. Lopende het project heeft de gemeente 36 panden (circa 30%) verworven.

Locatie Mathenesserweg (maps.google.nl; noot auteur)

De ervaringen met De Loper zijn in de eerste plaats positief. De kwaliteit van de verbeterde panden wordt als hoog ervaren en de panden hebben een goede uitstraling. Tegelijkertijd zijn de meeste van de aangetroffen overlastgevende panden (dealpanden) en een aantal onrechtmatige bewoningen (illegale kamerverhuur) aangepakt. De planning is in alle gevallen gehaald. Uiteindelijk heeft 95% van de eigenaren, die hun pand niet aan de gemeente verkochten, meegedaan en is slechts bij 5 panden overgegaan tot een uitvoering van gemeentewege. Deze factoren hebben er toe bijgedragen dat zowel verhuurders als eigenaar bewoners in het middendeel van de Mathenesserweg hebben aangedrongen op een gelijke aanpak voor hun panden (www.preferenso.nl).

Gerenoeverde panden aan de Mathenesserweg (dS+V)

Woning - bewoner

Van oorsprong was dit project gericht op fysieke ingrepen. De problemen in de buurt hadden echter meerdere oorzaken. Het verbeteren van de woningen is geen garantie voor het duurzaam verdwijnen van overlastgevende huurders uit de woningen.

Dit kan slechts bewerkstelligd worden door naast woningverbetering ook andere, met name juridische, instrumenten in te zetten. In samenwerking met de gemeentelijk coördinator Veiligheidsbeleid is inmiddels door medewerkers van de dS+V en het OBR een werkgroep gevormd, die nagaat welke (combinatie van) juridische instrumenten tegen dit soort problematiek kan worden ingezet. Hier passeren onder andere zaken de revue als het terugdraaien van woningonttrekking, het opleggen van een dwangsom en het vaststellen van een leefmilieuverordening.

Winkels achterwege gelaten

Met als positieve uitzondering de mogelijkheid een vijftal winkelpuien "mee te nemen" zijn de gevels van de winkels bij De Loper bij de verbetering niet aangepakt. De uitstraling van de woningen is verbeterd, de plint is daarentegen dus niet aangepakt. Dit is erg zonde aangezien de plint een bijzondere rol speelt in de sociale uitstraling en controle van deze straten (dS+V 00SOB01500).

straatbeeld Grote Visserijstraat (eigen fotol)

6.5 Conclusies voor Bergweg

Deze 4 voorbeelden hebben ieder op verschillende wijze laten zien hoe gerevitaliseerd wordt in de Rotterdamse context. Sommige zijn al ver in dit proces, andere zijn nog bezig met overlast terugdringen. De visie en methode achter het revitalisatie proces leiden tot verschillende beginpunten, initiatiefnemers en doelen.

De belangrijkste les om mee te nemen is een lange termijn visie te handhaven die doorklinkt in de dagelijkse ingrepen. Dat betekent een betrouwbare betrokken partner / begeleider die ervoor zorgt dat de visie wordt gerealiseerd in de dagelijkse gang van zaken. Een creatieve partij die het belang van het gebruik van de straat voorop stelt en zich niet laat tegenhouden door traditie of formaliteiten blijkt in de voorbeelden succesvol.

De straat als corridor beschouwen, in plaats van per pand te kijken, is een goed leerpunt voor een revitalisatie. Zo kan er een lange termijn visie worden geformuleerd en bewerkstelligd, of het nou door de gemeente wordt geïnitieerd of door de ondernemers. Binnen een corridor visie kan de beoogde identiteit van de straat worden vastgesteld, met elementen die volgen voor de ruimtelijke en functionele invulling.

De geschiedenis van de panden en de gevels is een bron van identiteit die niet onbenut moet worden gelaten. Daaraan corresponderend zorgen richtlijnen voor de plint en gevelreclame voor een uniform uiterlijk, met daarbinnen ruimte voor differentiatie.

In deze voorbeelden is de kracht van lokaal en divers ondernemerschap goed naar voren gekomen, deze tonen meer betrokkenheid en minder bottlenecks dan franchise ondernemingen.

Het gericht selecteren van huurders en ondernemingen die bij de lange termijn visie van de straat passen zorgt ervoor dat de revitalisatie sneller en met meer gepassioneerde betrokkenen wordt bewerkstelligd.

Als laatste is de inrichting van de straat een die moet aansluiten op de lange termijn visie. De gebruiker is het belangrijkste bij het tot bloei laten komen van de functies in de plint. Het plezierig kunnen verblijven aan een straat vraagt om balans tussen verkeer en ruimte voor places.

| H7. Ontwerp Experiment

Het doel van het ontwerp is een revitalisatie aan de Bergweg. Deze revitalisatie heeft als doel een balans tussen de functies transport (verkeer) en verblijf (bestemming) in te richten.

De Bergweg als bestemming voor wonen en divers winkelen

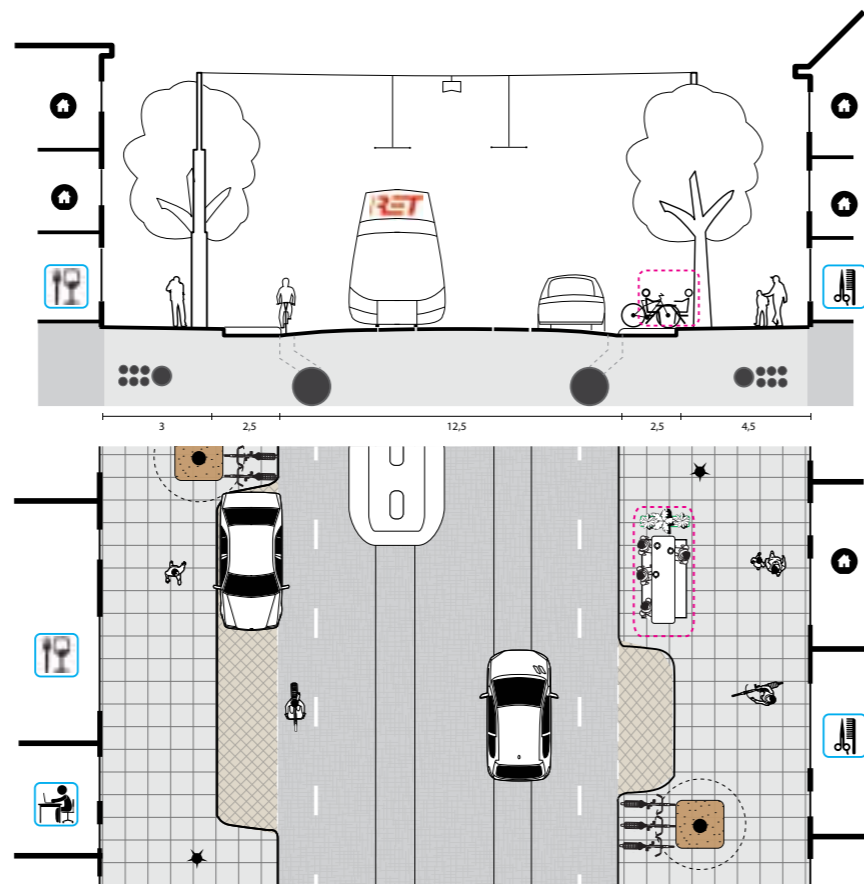
Het ontwerp heeft als functie ruimte vorm te geven voor burger -inrichting en -beheer. Met behulp van varianten wordt onderzocht welke mogelijkheden er bestaan qua ruimte op de Bergweg. Door deze varianten te evalueren kan een principe ontwerp voor de inrichting worden ontworpen.

Streets with well-defined hybrid zones, such as front yards, appeared more pleasant. Not only were these streets more pleasant to the eye, they actually made us feel better in general. Besides the street experience the hybrid zones have another important effect. Research shows that nearly 80% of the informal contacts between neighbours is initiated from the hybrid zone demonstrating that the hybrid zone must invite owners to actually use it (Skjaeveland, O. & Gärling, T. (1997) Effects of Interactional Space on Neighbouring. Journal of Environmental Psychology, 17, pp. 181-198). A functional hybrid zone, then, creates the condition to have social contact with neighbours, passers-by, and other people from the neighbourhood. (van der Ham, 2012)

Naast het onderzoeken van de beste principes voor het inrichten van de Bergweg, wordt de materialisering van de nieuwe inrichting onderzocht. Door middel van verschillende opties om hybride zones (ruimte voor placemaking) aan te geven, wordt ook een keuze gemaakt voor de materialisering van het ontwerp. Bij het kiezen van het structurele ontwerp en de materialisering worden de kaders die in hoofdstuk 4 zijn onderzocht, de learnings van de precedenten in hoofdstuk 3 en de conclusies van hoofdstuk 6 gebruikt.

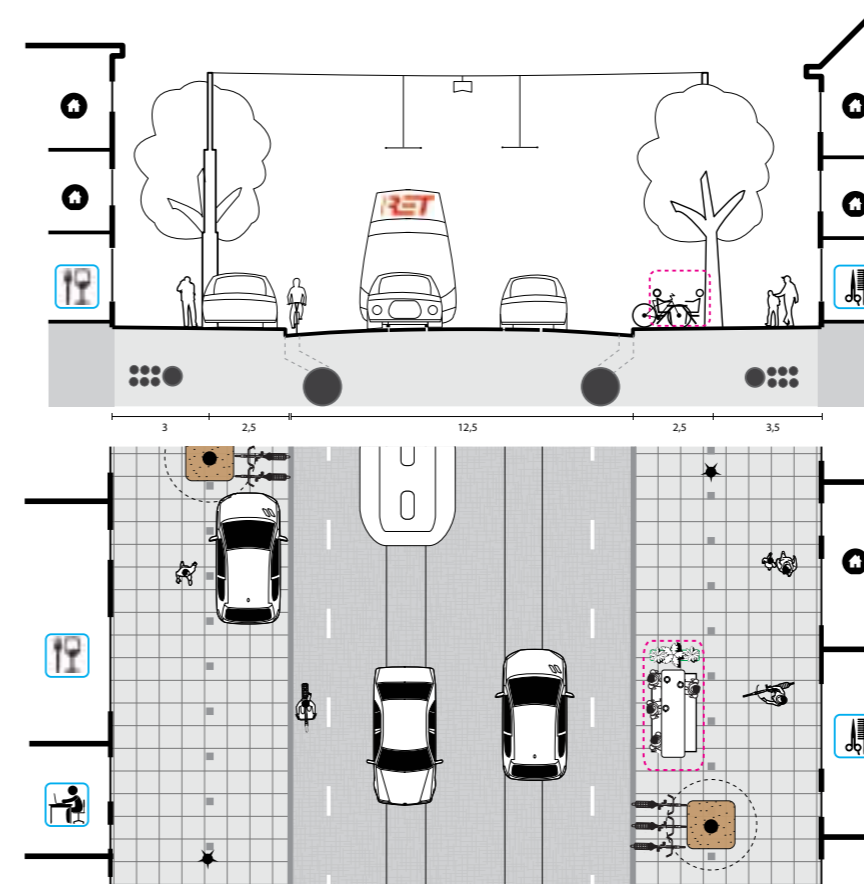
7.1 Ruimtelijke varianten

Het creëren van ruimte met behoud van de verkeersfunctie wordt aan de hand van 3 varianten onderzocht.

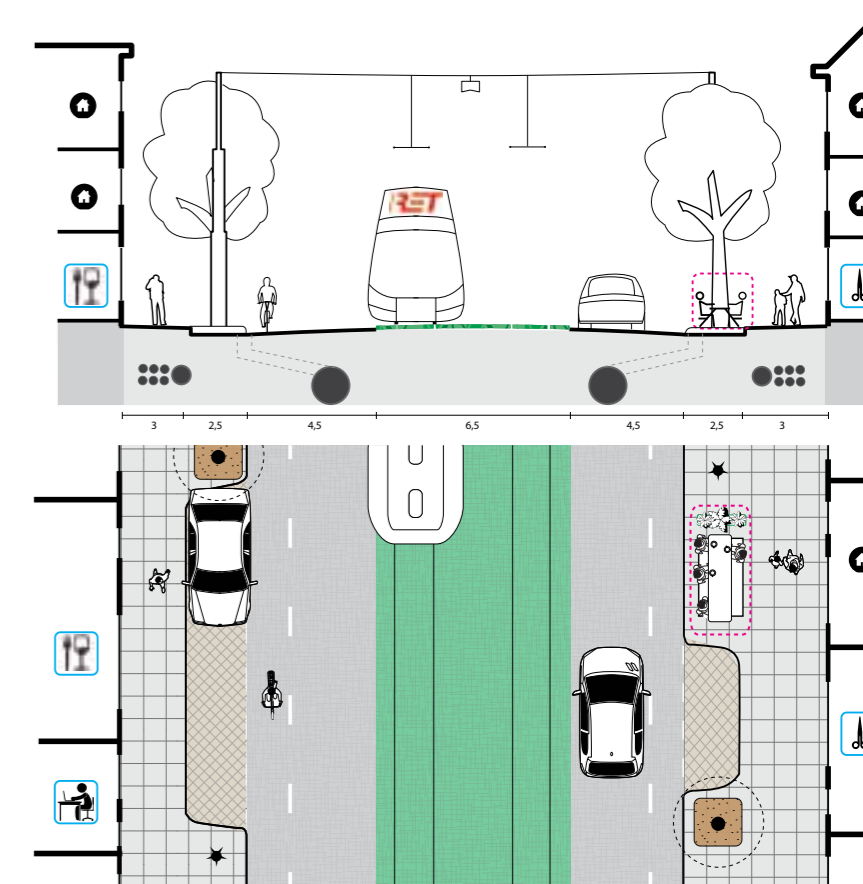
Variant 1: rijbaan op trambaan

De eerste variant zorgt voor meer ruimte om hybride zones vorm te geven door de rijbaan van de auto's op de trambaan te plaatsen. Dit zorgt voor een extra brede stoep, meer plek placemaking. De bomen en palen behouden hun plek, waardoor ze niet meer in dezelfde lijn als de parkeerplekken vallen. Deze ruimte kan gebruikt worden voor fietsen en extra straatmeubilair. Het wegdek wordt minder breed, auto en tram kunnen elkaar in de weg zitten.

Variant 2: parkeren op stoep

De tweede variant richt de straat uniform in met lange ononderbroken lijnen door de parkeerplekken op de stoep te plaatsen. Ook hier delen de auto's en trams dezelfde rijbaan en kunnen elkaar in de weg zitten. De ruimte stoep die ontstaat biedt veel ruimte voor placemaking, de parkeerplekken kunnen multi-functioneel worden ingezet door bepaalde tijden of dagen anders te bestemmen. Er ontstaat veel meer ruimte voor fietsen en straatmeubilair. Als deze ruime stoep niet goed wordt benut door de functies in de plint en de eindgebruiker, blijft het een overmaat aan verharding.

Variant 3: groene trambaan

De derde variant scheidt juist de trambaan van de auto's door deze te voorzien van gras. Deze ingreep zorgt voor meer kijkgroen, wat aangenaam is voor de voetgangers. De versmalling van de autorijbaan zorgt voor minder snel verkeer, ook goed voor de ervaring van de voetganger. Deze variant geeft een aantal problemen, er is niet overal genoeg ruimte om dit ontwerp door te voeren.

7.2 Evaluatie ruimtelijke inrichting

Uit het variantenonderzoek komt goed naar voren dat de Bergweg breed genoeg is om het als bestemming in te richten voor wonen en winkelen.

Het plaatsen van de parkeerplekken op de stoep creert een uniform uiterlijk wat goed is voor de lange Bergweg. De in hoofdstuk 5 omschreven 3 zones en de uitzonderingen daarop kunnen in de lange lijnen gelijk worden vormgegeven.

Zones en uitzonderingen (eigen tekening)

De in de varianten aangehouden symetrie is voor de Bergweg niet gepast, de onderstaande kaart toont dat de oostzijde van de Bergweg meer bedrijfsruimtes huisvest in de plint dan de westzijde.

Bedrijfsruimtes in de plint eigen tekening)

Dit, in combinatie met de orientatie van de bouwblokken-blokken zorgt ervoor dat de westzijde van de Bergweg (voornamelijk woningen) de ochtendzon geniet, en de oostzijde (veel ondernemingen in de plint) de avondzon. De orientatie in combinatie met de plint creert de aanleiding om ruimte voor placemaking te creëren aan de westzijde gefocust op de bewoners, en aan de oostzijde gefocust op de ondernemingen.

Avondzon Ochtendzon (eigen tekening)

7.3 Concept

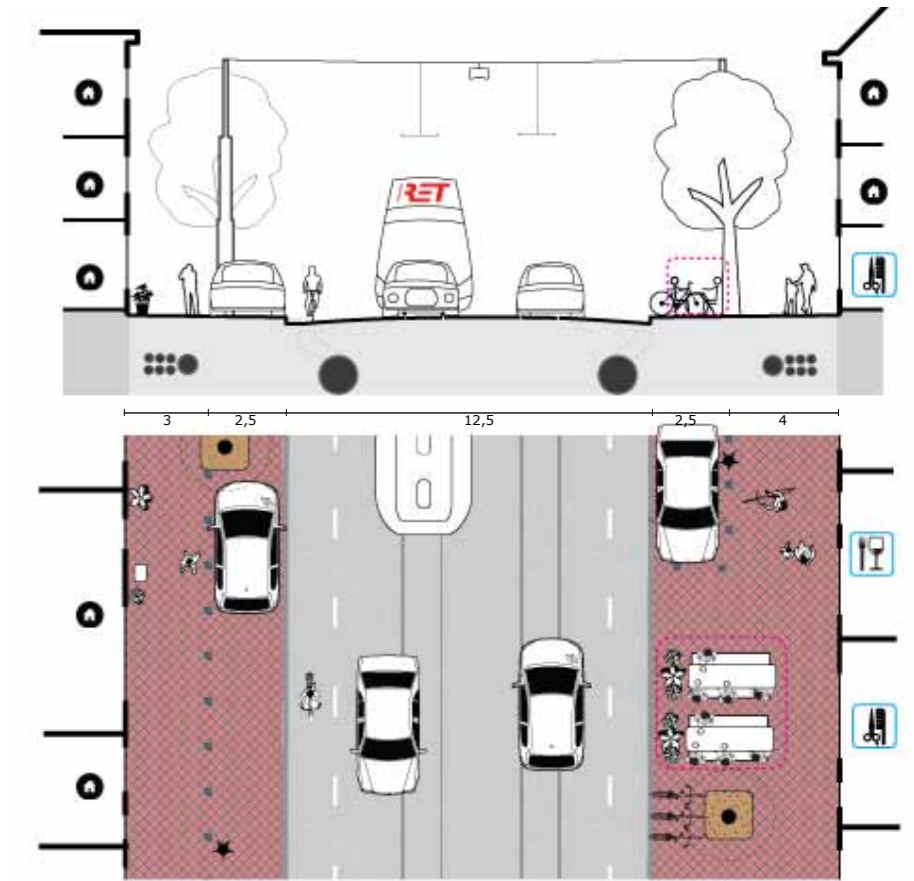
Voordat er wordt gekeken naar de materialisering, is hieronder het concept omschreven voor de nieuwe inrichting.

Ruimte laten

Oost onderneemt en West Woont, om deze twee bestemmingen de ruimte te geven wordt het parkeren op de stoep geplaatst en de stoep enigzins verbreedt. Dit zorgt ervoor dat de verkeersfunctie ruimte inlevert voor de bestemmingsfunctie. Schuiven met de parkeer capaciteit aan de Bergweg wordt zo makkelijk en flexibel. Op de extra brede stoep kunnen terassen worden geplaatst, door parkeerplekken in te nemen (pop-up of constant). Er is nu ook ruimte voor fietsnietjes op de stoep. Daarnaast is er ruimte voor een permanente drempelzone en veel pop-up placemaking.

Bestaande claims op de stoep (eigen foto)

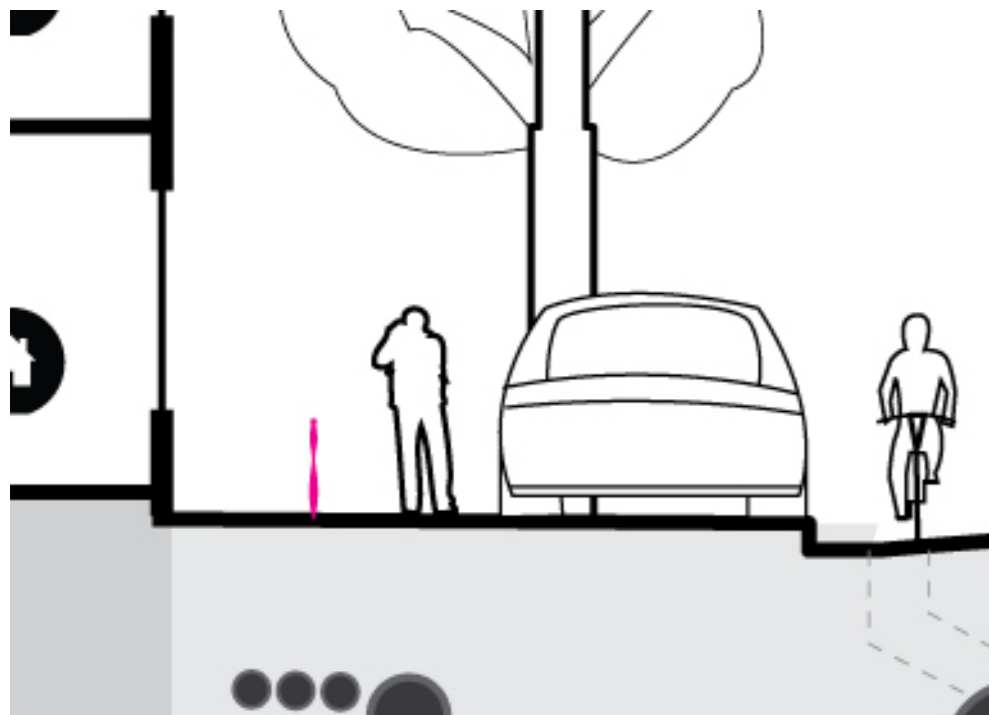
Concept tekening ruimtelijke inrichting (eigen tekening)

De bovenstaande tekening toont de verbrede stoep met de parkeerplaatsen gemarkeerd door een afwijkende kleur tegel. De stoep is van de standaard betontegel naar rode klinkers gegaan, deze wijziging is nog niet definitief maar het doel is een onderscheid in materiaalkleur te creëren qua bestemming en verkeer. De Bergweg heeft doorgaand geen drempels en is een 50 km weg. De rijbaan blijft van asphalt om dit te faciliteren. De drempelruimte noch de ruimte voor placemaking is te onderscheiden van de stoep, dit onderdeel wordt hierna met varianten onderzocht.

7.4 Materialisering ruimte voor placemaking

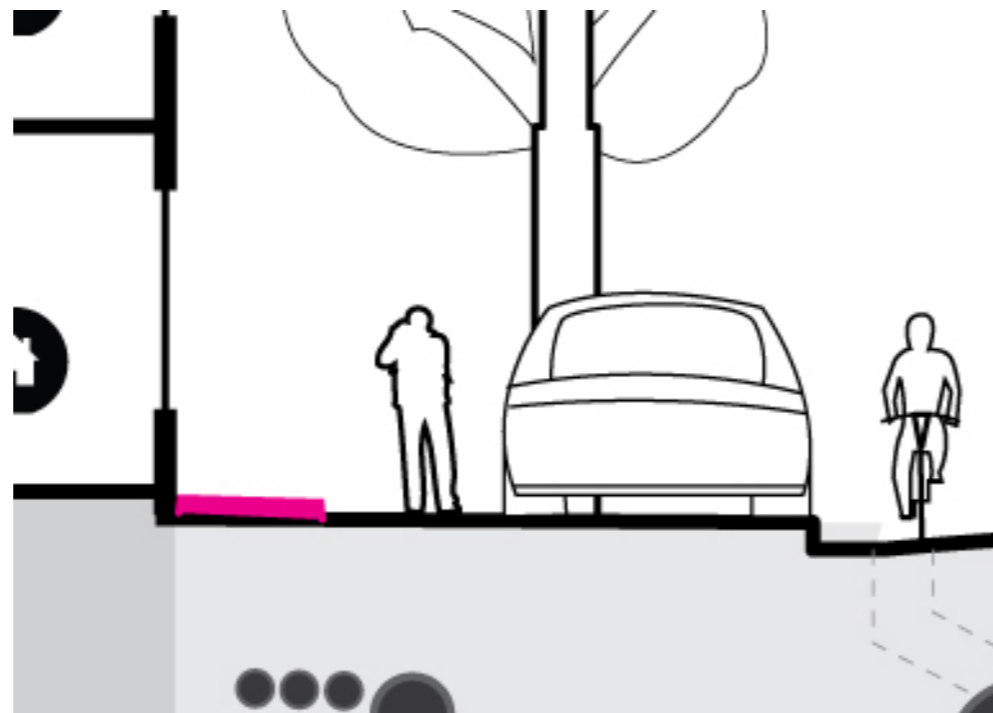
Om in het structurele ontwerp de ruimte waarbinnen placemaking gewenst is helder aan te geven wordt aan de hand van varianten de ruimtelijk fysieke varianten vergeleken.

Uit de observaties en literatuur komt het belang van de gevel naar voren; ramen en deuren aan de straat verlagen de drempel naar placemaking, de verblijfsruimte binnen wordt eerder buiten voortgezet. Op welke manieren kan een ontwerper deze ruimte vormgeven?

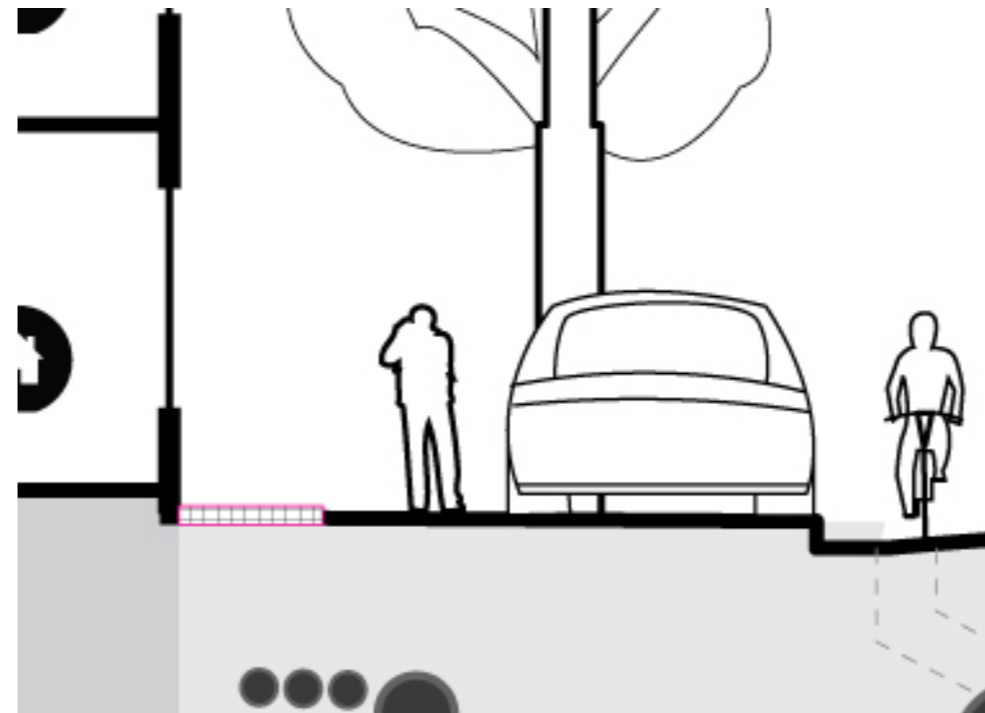
Hek / Paaltjes

Veel voortuinen worden met een hek of een heg begrensd, deze verticale barriere geeft een duidelijke grens aan en kan zelfs een poort bevatten. Hekken zijn vaak kavelgebonden en markeren ook bezit van grond, paaltjes kunnen dezelfde fysieke grens aangeven en bieden meer flexibiliteit. Doorgaans worden paaltjes gebruikt om auto's van de stoep te scheiden.

Verhoging / verlaging

Met dezelfde materialen een klein hoogteverschil (5 cm) aanbrengen creert een subtiel platform voor de hybride zone als bestemming. De passant vermijdt liever obstakels en ervaart een subtiel ruimtelijke grens. Het straatbeeld blijft qua materialisering uniform.

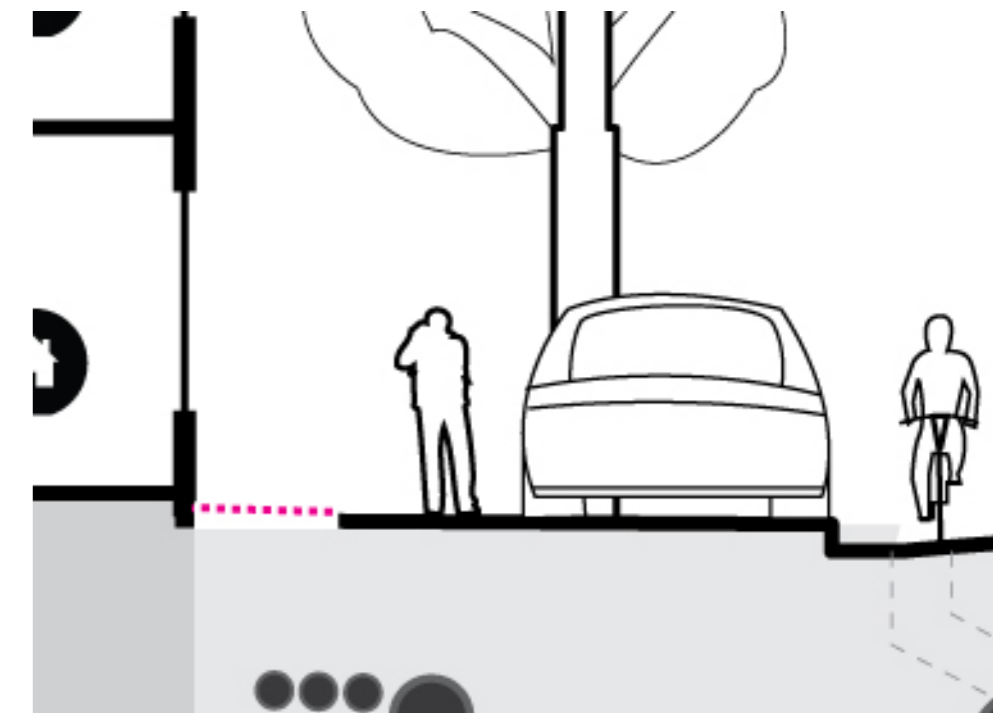

Materiaal / patroon / kleur

In hetzelfde vlak als de stoep een variatie aanbrengen in materialisering; zoals het voorbeeld hieronder, creert een helder visueel onderscheid. Des te groter het contrast in kleur en materiaal, des te beter dit wordt ervaren. Door dit in de lengte voort te zetten blijft het straatbeeld uniform.

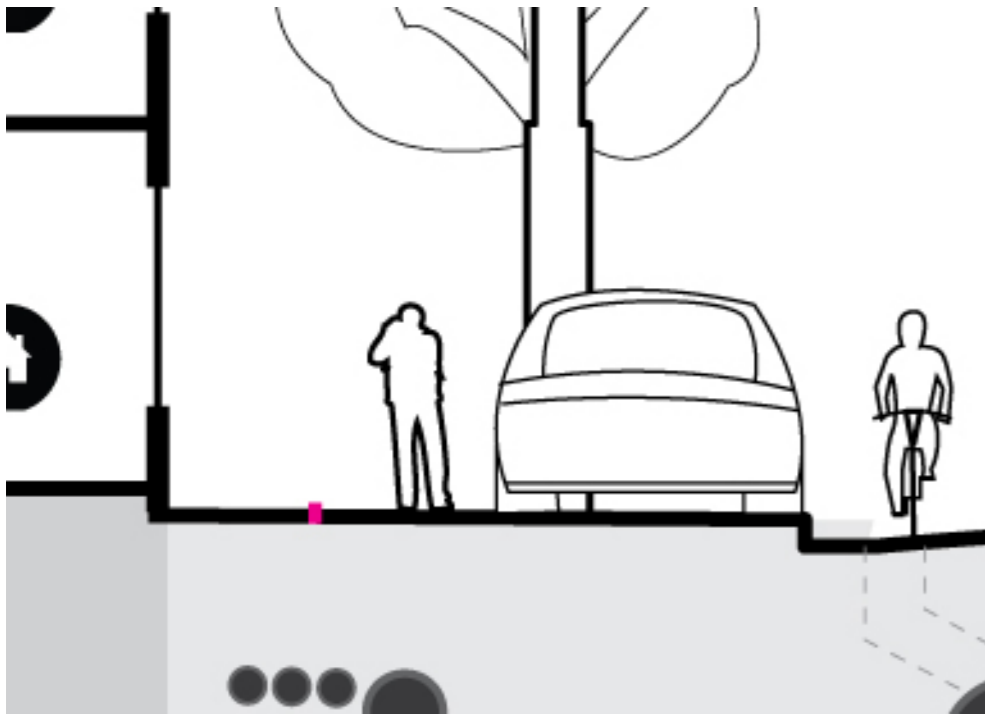

Fietspad naast stoep - zones gedefinieerd (eigen foto)

Open voor eigen invulling

Zoals tuinen vaak worden opgeleverd; met enkel aarde, geen tegels. De eindgebruiker ervaart in principe de vrijheid om te doen wat hij of zij wilt. Met behulp van richtlijnen en toezicht kunnen sommige keuzes worden beperkt (zoals bomen / planten in de grond stoppen) echter is dit controlleren arbeidsintensief. Er kan een hoge graad van differentiatie ontstaan, in de lengte van de Bergweg kan dit als verwarrend worden ervaren. De mate van betrokkenheid is hoog vanwege de investering. Tegelijkertijd kan de wens om ook een fysieke grens aan te brengen ontstaan bij deze investering: een hek of heg. Richtlijnen over de hoogte of materiaal van dit element kan weer uniformiteit creëren.

Band / streep

In hetzelfde vlak als de stoep een band aanbrengen is een lichte, onopvallende vorm om een grens te markeren. De grens komt pas tot leven als deze wordt benut (placemaking plaatsvindt). De band kan door middel van een ander materiaal worden aangebracht, maar kan ook zo simpel als een laag vloerverf zijn. Deze optie is nog goedkoper en flexibeler aan te brengen / passen. Een voor de hand liggende optie voor het aangeven van ruimte voor placemaking die niet de bestaande fysiek-ruimtelijke structuur wil wijzigen, maar wel de sociaal-ruimtelijke.

Band voor winkeluitstalling aan Zwart-Janstraat (eigen foto)

Pui / Zonwering

Een zonwering is een flexibele vorm van een hybride zone aanduiden die erg kavelgebonden is. Erg gerelateerd met de aanwezigheid van ramen en de bereidheid tot investeren. Een harde pui biedt ruimte om te verblijven en te schuilen voor regen. Het trekt de passanten naar de gevel toe, maar kan averechts werken bij een blinde gevel.

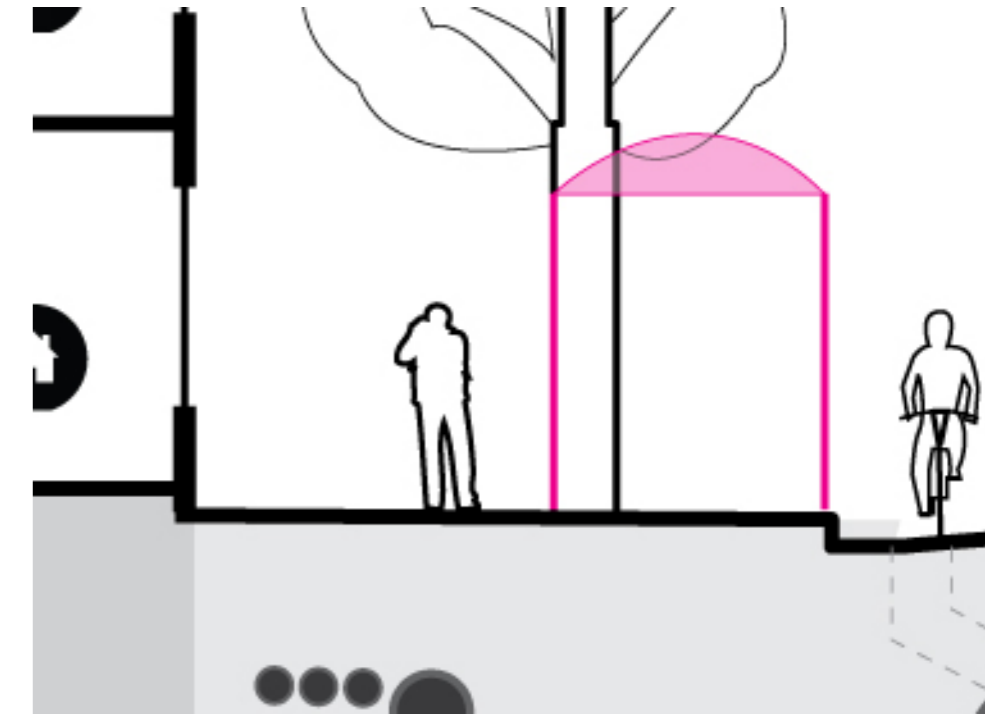

Pui & gevel onbenut(eigen foto)

Pui tot aan rijbaan

Een sterke manier om een ingang aan te geven en de hybride zone te vergroten op de gehele stoep. De bestemmingsfunctie staat voorop, de passant is "op bezoek". Vaak te zien bij grote gebouwen / hotels / restaurants. De doorgang wordt niet beperkt, maar de sociaal-ruimtelijke functie wordt verbonden met wat in de plint gebeurt.

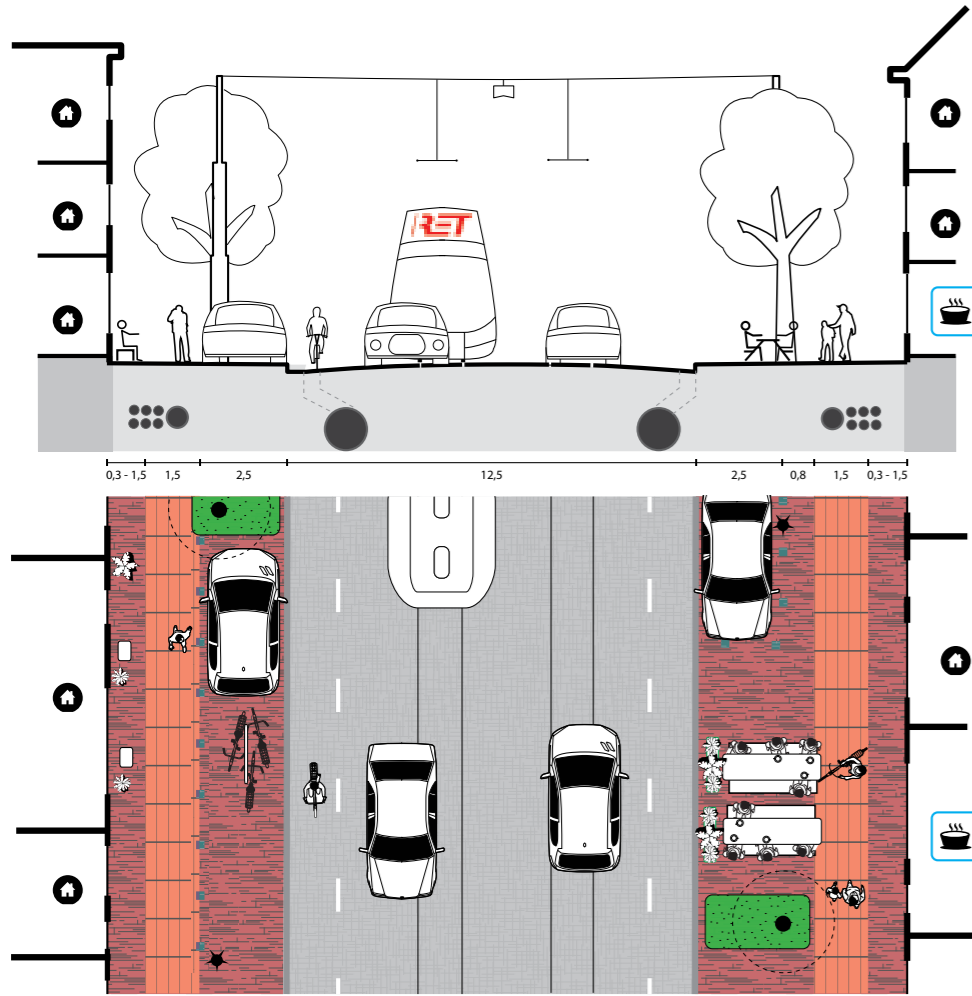

Mobiele pui / zonwering

Een flexibele manier om de bestemmingsfunctie tijdelijk te laten overstemmen. Tegels met plek om de mobiele pui vast te maken zijn onopvallend en bieden de mogelijkheid tot de transformatie naar verblijfsruimte. Zolang er niet dieper dan 50 cm in het maaiveld wordt verankerd / gegraven, hoeft dit geen probleem te zijn voor de ondergrondse infrastructuur.

7.5 Structurerend ontwerp

De Bergweg heeft veel voor-oorlogse gebouwen, die niet altijd tot hun recht komen. In de plint van deze oude blokken zijn sommige ondernemers betrokken met de historie en benadrukken deze, terwijl anderen dit niet oppikken. We vinden alle soorten gevelreclame, van hoogwaardig tot lage kwaliteit. De woningen daarentegen hebben hun karakteristieke gevels behouden, ook in de plint.

Structurerend ontwerp(eigen tekening)

Vernieuwing gevel door Juwelier van Willegen (eigen foto)

Voor de revitalisatie is het terugbrengen van een hoogwaardige plint van belang. Dit heeft consequenties voor de gevelreclame en vormgeving van gevel in de plint. Het terugbrengen van de oude materialen krijgt hierbij de aandacht.

De illustratie links geeft het principe ontwerp weer. Om in de lengte de Bergweg als 1 geheel te ervaren wordt het complete straatpakket ingevuld. Om minder validen niet te belemmeren wordt er geen hoogteverschil toegepast op de stoep. In de lengte richting wordt een licht gekleurde "yellow brick road" van 1,5 meter breed doorgetrokken, dit markeert de ruimte voor passanten. Passend bij de bakstenen gevels wordt een rode gebakken klinker haaks op deze doorstroom gelegd. Hetzelfde materiaal dat de drempelzone tegen de gevel karakteriseert, wordt overal op de stoep doorgevoerd behalve de 1,5 meter voor de passant. Natuursteen wordt gebruikt om permanente markeringen aan te duiden, zoals onder andere parkeerplekken.

Kleurverschil hybride zone (flickr.com)

natuursteen & gebakken klinkers

Zoals eerder is opgemerkt heerst het ondernemen aan de oostzijde, dat neemt niet weg dat aan beide kanten van de straat woningen en ondernemingen te vinden zijn. Het structurende ontwerp maakt de stoep aan de oostzijde 1 meter breder om meer mogelijkheden te creëren voor placemaking in de avondzon.

Doordat de passerende baan van 1,5 meter zich qua materialisering als enige onderscheidt, kan makkelijk worden gecommuniceerd dat de rode klinkers bestemd zijn voor placemaking. Dus niet alleen de drempelruimte, maar alle andere ruimte behoort bij de Bergweg als bestemming. Parkeerplekken kunnen naar wens worden gebruikt voor verschillende bestemmingen, zolang deze claims niet permanent zijn. De mobiele pui wordt aangemoedigd door hier in de natuurstenen markeringen rekening mee te houden.

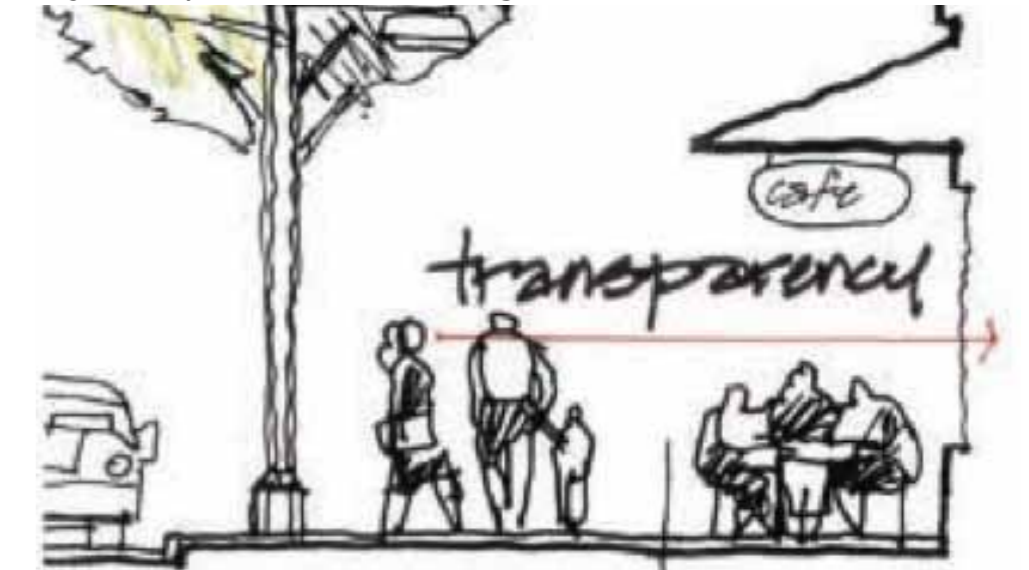
Boomspiegel als tuin (eigen foto)

De boomspiegels worden vergroot en aangeboden aan de bewoners, hier bestaat al animo voor aan de Bergweg. Gemeentes Utrecht en Nijmegen maken hier al actief reclame voor, ze benadrukken de boomspiegel als bloemenbak. Contact en communicatie spelen hierbij een belangrijke rol, hierover volgt de methode.

Rijke hoeken (eigen tekening) ■ Bestaand ■ Mogelijkheid

Naast de structurerende inrichting die ruimte laat voor placemaking is het van belang om de Bergweg in de lengte te versterken in de plint. De historische plint wordt gereactiveerd door de diversiteit aan ondernemingen te begeleiden, de hoeken worden benadrukt als herkenbare horeca locaties. Deze zijn buiten kantooruren ook actief en zorgen ervoor dat de Bergweg als bestemming ervaart. De diversiteit aan de Bergweg is een kracht, dus zonder restricties op te leggen aan de type ondernemingen, kunnen wel specifieke eisen worden gesteld aan hoe ze de plint mogen inrichten. Dichtgeplakte ramen aan straat worden verboden, Hierdoor zijn sommige ondernemingen (meer introvert) geneigd te vertrekken, terwijl transparante bestemmingen floreren.

Transparantie in de plint vereist (Frank Ducote)

Plint en gevel

De historische gebouwen en gevels worden niet altijd gerespecteerd. Om een uniform beeld te creëren en de historische identiteit van de Bergweg her-activeren we de karakteristieke gevel.

Aan de hand van foto's geïllustreerd locaties waar dit goed gaat, en waar fout.

Juwelier van Willegen, CiaoCiao (eigen foto's)

De voorbeelden op deze pagina gebruiken de aanwezige lijsten in de gevel voor unieke reclame, en doorbreken de structuur van de kavels niet.

Het Tapijttegelhuis, Partystore (eigen foto's)

Gevelreclame brekend met de bestaande lijsten, of deze juist leeglaten is niet de gewenste uitstraling. Een dichtgeplakte plint nodigt niet uit en is ook ongewenst.

Pastanesi, Formido (eigen foto's)

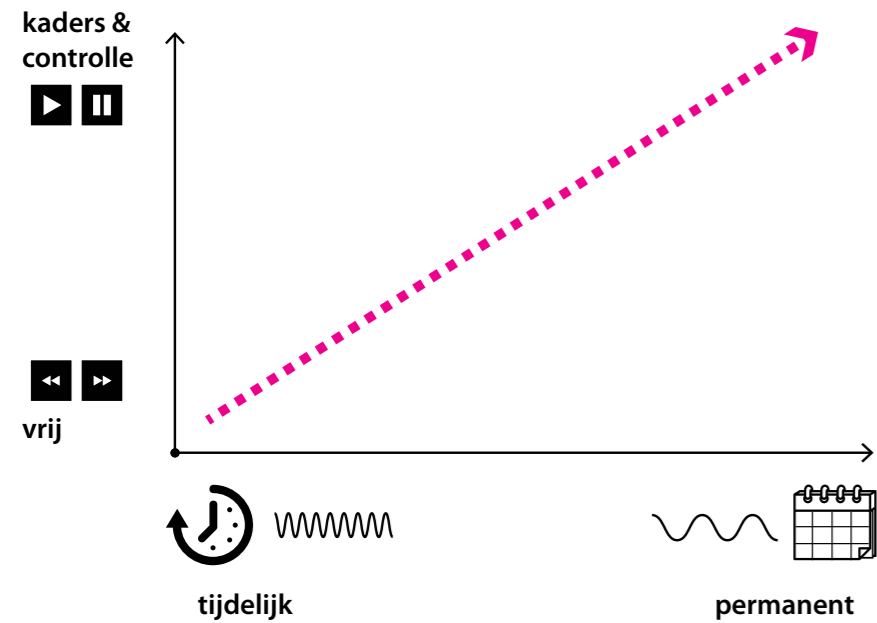

Woning, huisartsenpraktijk (eigen foto's)

7.6 Spelregels De Straat Samen Gemaakt

Naast de stedenbouwkundige visie die is gevormd voor de Bergweg, als bestemming voor wonen en divers winkelen, en de lessen die zijn geleerd van Rotterdams Revitaliseren (corridor visie, geschiedenis panden en gevels als bron voor identiteit), zijn de regels voor placemaking belangrijk bij De Straat Samen Gemaakt.

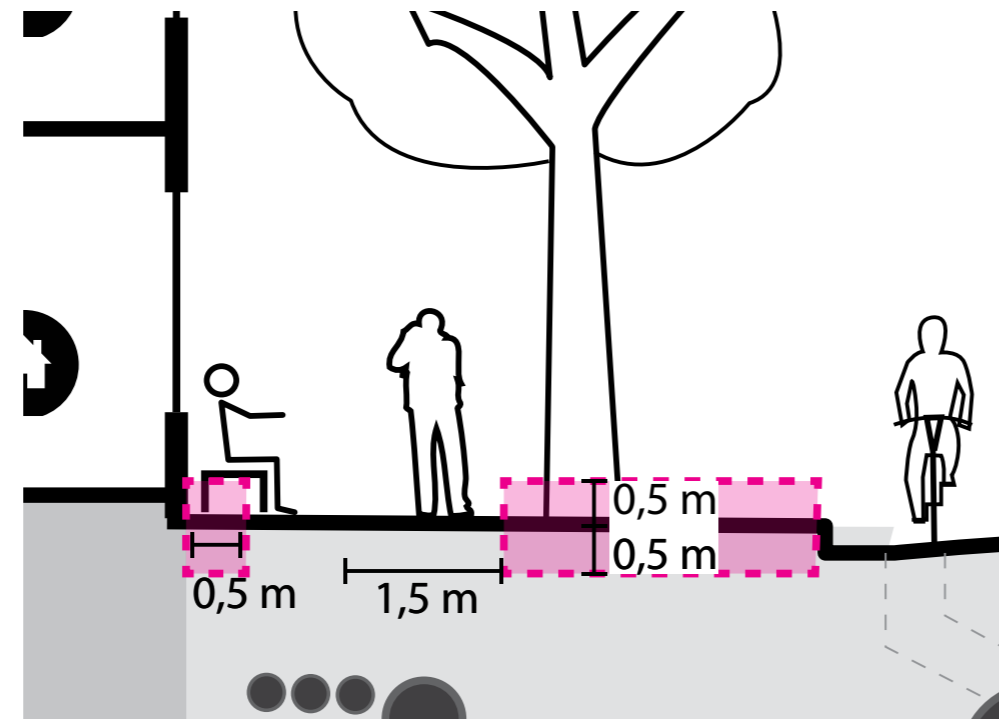
Voor heldere communicatie zijn de spelregels voor placemaking in dit deel geïllustreerd en toegelicht. Het structurerende ontwerp (p64) communiceert helder waar er wel of geen placemaking mag en kan, door middel van materiaal gebruik. Daarnaast tonen de placemaking archetypes (p27) wat voor type functies er toegestaan zijn. In het algemeen kan worden gezegd dat des te korter de place van duur is, des te meer vrijheid er bestaat aan de vorm. Des te meer permanent een place van aard is, des te meer kaders er bestaan. Onderstaande figuur illustreert dit principe, lees wel dat permanent binnen de grafiek van Urhahn (p22) binnen 1 cyclus van de gebruiker valt, de tijdschaal is kleiner.

relatie duur placemaking - controle (auteur)

Het plaatsen van een bankje of bloempotten die 30 jaar blijven staan valt alsnog onder een tijdelijke aard, omdat deze ook zo weg zijn gehaald. Het doorbreken van het maaiveld voor vergroening, of het ophogen van de grotere boomspiegels wordt als een permanente ingreep gezien waarbij de overdracht of terugbrengen in originele staat onder de verantwoordelijkheden van de placemaker valt. Het melden van dit soort ingrepen op het digitale platform (p70) is dus verplicht en wordt gecontroleerd.

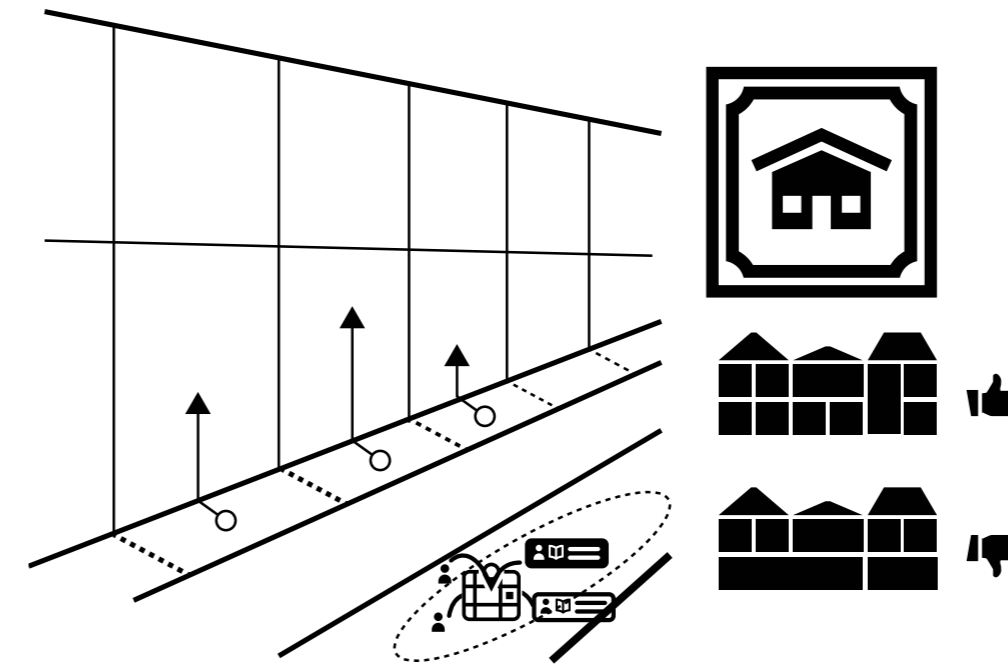
Voor deze ingrepen geldt dat de vrije doorloop van 1,5 meter bewaard moet blijven (licht gekleurd in structureel ontwerp), en niet meer dan 0,5 meter diep of hoog mag worden gewerkt. Richting de gevels zijn geveltuinen nog steeds toegestaan, tot 50 cm van de gevel, in verband met de ondergrondse bekabeling. Vergroening is dus de enige manier om places af te bakken, hekken zijn niet toegestaan omdat dit voor verharde tuinen zorgt.

regels voor doorbreken / ophogen maaiveld (auteur)

Daarnaast gelden de kavels als grens voor de drempelzones; de hybride zone in lijn met de boomspiegels en parkeerplaatsen is niet gekoppeld aan een kavel, hier is de melding online dus ook verplicht en gecontroleerd.

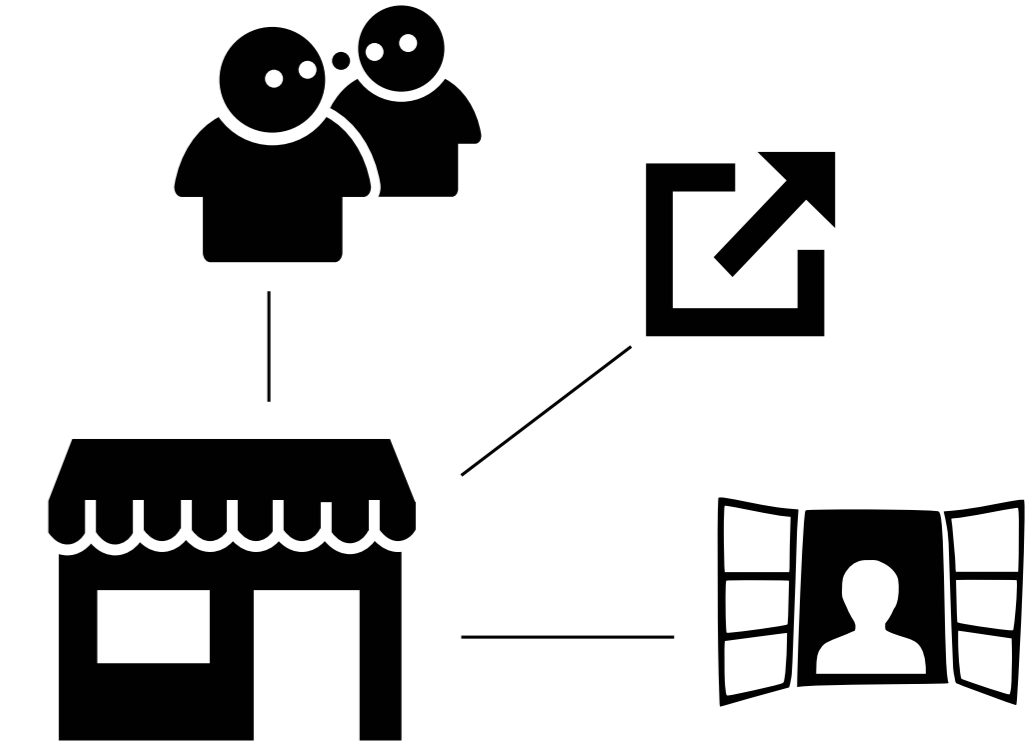
De vormgeving van de gevels en plint, voor bestaande panden en nieuwbouw, moet passen bij de oude karakteristieke vooroorlogse Bergweg. Daarbij speelt de grootte van de kavels ook een zeer belangrijke rol, het samenvoegen van panden in de plint wordt niet toegestaan. Dit garandeert de diversiteit qua winkelaanbod (veel kleine lokale ondernemingen). Daarnaast zijn de vele voordeuren aan straat een aanleiding voor meer binding tussen wat er op straat gebeurt.

Karakteristieke bouw met kleine korrel in de plint behouden (auteur)

Zoals in het structurerende ontwerp de transparantie in de plint wordt genoemd, geldt hierbij nog een regel: ondernemingen die extravert van aard zijn krijgen de voorkeur. Dat betekent dat kantoren of ondernemingen die de ramen dichtplakken langzaam uit de Bergweg zullen verdwijnen. Op de

volgende pagina wordt de faciliterende methode toegelicht. De transitie van de Bergweg met behulp van het voorstel van De Straat Samen Gemaakt betekent ook de juiste ondernemers aantrekken en enablen. Het structurerende ontwerp biedt al een rijke bodem voor extraverte ondernemers die de vele passanten op de Bergweg als goede locatie zullen zien. Daarnaast zal de begeleiding van de vastgoedeigenaren in het kiezen van hun huurders de transitie bevorderen. Goed ingerichte vitrines, uitstallingen en terrassen zullen zorgen voor dat de diversiteit in het ondernemerschap merkbaar is.

Extraverte ondernemingen krijgen voorrang (auteur)

7.7 Faciliterende methode

De precedenten in Rotterdam uit hoofdstuk 6 toonden goed aan hoe de revitalisatie van een straat een voortdurend proces is. Naast de inrichting veranderen speelt de lange termijn visie en de implementatie hiervan een belangrijke rol om de plint te transformeren. Alle actoren, van gemeente tot vastgoedeigenaar, ondernemer tot bewoner, moeten hierbij worden geactiveerd.

Of het nou het adopteren van een boomspiegel is, of juist het teruggeven ervan bij vertrek, hoe blijft de gemeente op de hoogte? En wanneer grote stukken stoep worden geclaimd maar niet duidelijk is wie hier achter zit, hoe behouden we hier zicht op? Bij geplaatst meubilair wat stukgaat, of verwaarloosde drempelzones, wie houden we verantwoordelijk? Wat zijn de kaders en hoe faciliteren we het gebruik ervan?

Naast de bewoners spelen de ondernemers ook belangrijke rol in de revitalisatie van de Bergweg. Iets meer georganiseerd in een vereniging, maar lang niet altijd meer betrokken. Los van de belastingen die moeten worden afgedragen voor het plaatsen van terrassen, is het van belang ook deze eindgebruiker te faciliteren.

Om de revitalisatie van de Bergweg door middel van placemaking te bewerkstelligen spelen naast het ontwerp een aantal belangrijke factoren mee.

Inzicht en communicatie voor iedereen - 24/7

Placemaking houdt zich niet aan kantooruren, hierbij biedt het digitale tijdperk een uitkomst. De Bergweg interactief als kaart op een website, met de mogelijkheid (en verplichting) om aan te geven waar jij bezig gaat met placemaking geeft de volgende voordelen:

- archetype place op specifieke locatie aangeven
- contactinformatie - digitaal
- inzicht voor iedereen (bewoner - ondernemer - gemeente)
- continu bereikbaar
- branding & communicatie
- zelforganisatie faciliteren

BOOMSPIEGELS ADOPTEREN

Mogelijkheden voor meer natuur in de stad

'Groen' in de stad maakt onze stenige omgeving aantrekkelijker. Het zorgt voor kleur en geur en brengt natuur dichterbij. In een 'groene' straat valt meer te beleven: zoals vogels in het voorjaar en vinders in de zomer. Straten met bomen maken door de kale stammen soms nog geen groene indruk. Dat kan met uw medewerking veranderen! De grond rondom de stam van de boom, de boomspiegel, leent zich vaak prima om in te planten. Met deze folder wil de Gemeente Nijmegen u stimuleren om de boomspiegel voor uw deur aan te pakken.

Wat is een boomspiegel?

Een boomspiegel is het stukje grond rondom de stam van de boom, die in de verharding slaat. Nu groeit op deze grond vaak onkruid of ligt het vol met hondenpoep of rotzool. Dat is bepaald geen lust voor oog en neus. U mag dat onkruid weghalen en er planten of bollen inzetten. Uw straat wordt veel kleuriger en aantrekkelijker.

Wat zijn de spelregels?

Een vergunning aanvragen is niet nodig als u rekening houdt met onderstaande punten:

- Geef aan dat u verantwoordelijk wilt zijn voor het onderhoud van de boomspiegel(s). U krijgt dan een stempel op de stoep naast de boomspiegel. Zodra u de stempel heeft, kunt u beginnen;
- De medewerkers van afdeling Stadsbeheer houden daar dan rekening mee. U voorkomt zo dat met zorg gezaaide bloemen bij een onderhoudsbeurt weggeschraafd worden;
- U mag de boomspiegel niet ophogen of afgraven. Hiermee worden de wortels beschadigd. Dit is slecht voor de gezondheid van de boom;
- Bij het planten moet u voorzichtig te werk gaan. De wortels van de boom mogen niet beschadigd worden;
- U mag geen hekje of andere afzettingen rond de boomspiegel plaatsen;
- U mag bij het onderhoud van de planten geen chemische bestrijdingsmiddelen gebruiken;
- U mag geen grassen, onkruiden, overlast-gevende of giftige planten zoals brandnetels, distels, bramen, aronskelk etc. aanplanten.

Welke planten zijn geschikt voor een boomspiegel?

In felle gaat u planten tussen de wortels van de boom. Dit betekent dat u geen soorten kunt kiezen die diep wortelen. Het is belangrijk om hier rekening mee te houden. Maar er blijven voldoende soorten over.

Allerlei soorten bollen

Zoals: blauwe druifjes, krokussen, narcissen, sneeuwklotjes en tulpen. Als u soorten kiest die verwilderen heeft u met één keer planten ieder voorjaar bloemen.

Éénjarige zomerbloemen om zelf te zaaien

Zoals: boldier, driekleurig viooltje goudsbloem, klaprozen, vergeet-mij-nietjes en wilde ridderspoor (deze zijn vaak te koop in mengsets).

Allerlei éénjarige planten

Zoals: afrikaantje, goudsbloem, muurbloem, sleutelbloem, vergeet-mij-nietjes en viooltjes.

Vaste planten (voor schaduwplaatsen)

Zoals: bos-vergeet-me-niet, kleine maagdenpalm, lievevrouwebedstro, breed longkruid, kruipend zenegroen, maarts viooltje, ooevaarsbek en vrouwenmantel.

Folder Boomspiegels Adopteren (gemeente Nijmegen)

Het is aan te raden zo een interactieve kaart en website open-source te ontwikkelen, zo kunnen eventuele IT-professionals aan de Bergweg hieraan bijdragen. Naast de eventuele kostenbesparing hoort open-source in het gedachtegoed van co-creatie.

Heldere afspraken

De eindgebruiker vertellen dat alles mag, en daar 100 uitzonderingen op maken, werkt averechts. Het ontwerp toont met materialen waar placemaking geoorloofd is. Hiermee zorgt het ontwerp al voor een groot deel van de kaders. Het enige wat niet mag binnen de placemaking zone is:

- het plaatsen van bergingen
- het doorbreken van de bestrating (behalve geveltuint)
- de toegang van hulpdiensten versperren

Net zoals ondernemers met een gids kunnen worden gestuurd in de inrichting van de plint, kan de eindgebruiker worden gestuurd en geïnspireerd met een gids voor placemaking.

Constructieve begeleiding

Of het nu de ondernemers betreft die hun ramen transparant moeten houden, of bewoners die samen 1 hybride zone mogen inrichten, dit proces constructief begeleiden is van belang. Uitleggen waarom de plint transparant moet zijn vanuit de belevingswereld van de ondernemer is een voorbeeld van constructieve begeleiding. Gezamenlijk de hybride zone inrichten met voor ieder wat wils ook.

Een deel van deze begeleiding kan aan de hand van voorbeeld en inspiratiegidsen. Transparante communicatie en bereikbaarheid blijven erg belangrijk, het digitale medium biedt daarbij handvaten.

Los daarvan moet de partij die de begeleiding op zich neemt het belang van de Bergweg voorop stellen. Fysieke evenementen zijn goed om impulsen te geven aan het proces en de verandering in de praktijk te demonstreren.

De collectieve eindgebruiker maakt de Bergweg een bestemming, het ontwerp biedt daarvoor een canvas en samen vullen we het in.

Hoe deze faciliterende methode in zijn werk gaat wordt aan de hand van een gedetailleerd deel-ontwerp toegelicht in het volgende hoofdstuk.

Verschillende panden als 1 - Benthuisenstraat(eigen foto)

| H8. Toepassing Ontwerp & Kaders

Om goed duidelijk te maken op welke aspecten van de straat de revitalisatie invloed heeft, wordt het ontwerp en de kaders met de methode toegepast. Dit gebeurt op een bijzondere locatie aan de Bergweg, de knik waar de Correct gehuisvest zat.

8.1 Situatie

De electronicazaak met behoefte aan veel vierkante meters heeft alle kavels samengevoegd en de gevels witgeverfd / geplamuurd. De pui is van het oorspronkelijke pand van de zaak is bij de uitbereiding in 1987 rondom het hele blok gebouwd, en steekt circa 1 meter uit. Er is een ingang aan de Bergweg, en een aan de Benthuisenstraat.

Nu de zaak verhuisd is valt dit complete blok en de omgeving stil. Er is geen transparantie, er was maar 1 functie en er is naast de plint geen placemaking gaande.

Door naar de gevelopeningen te kijken zie je de verschillende panden achter de witte laag verf.

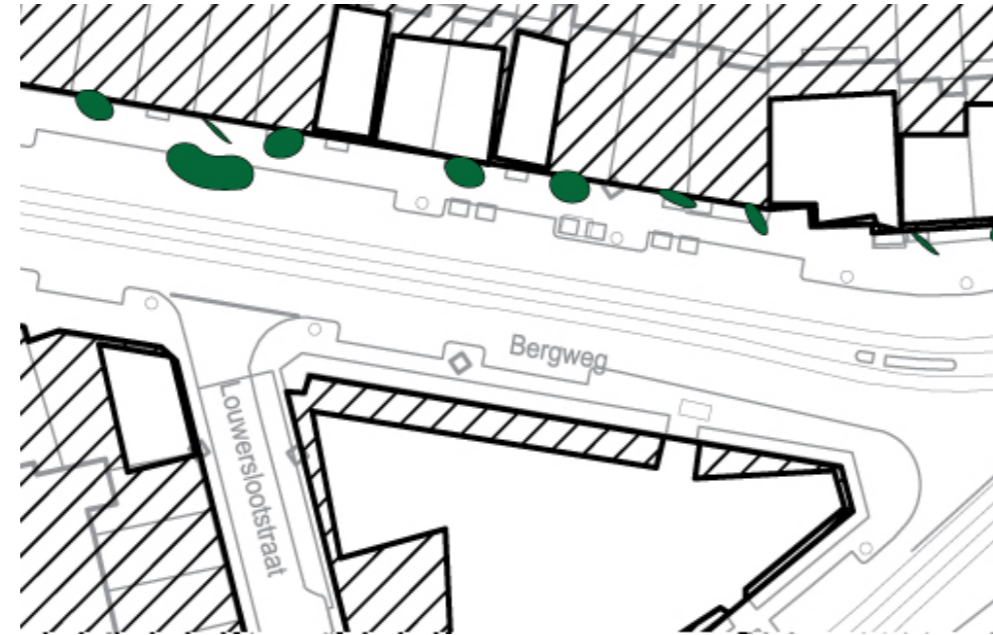
Verschillende panden als 1 - Bergweg (eigen foto)

Aan de andere kant van de straat zijn er veel geveltuinen te vinden, er zijn woningen en MKB kantoren in de plint.

Deze eenzijdige grote functie past niet binnen het revitalisatieplan wat is voorgesteld. Oorspronkelijk was er meer diversiteit te vinden. "Op 20 oktober 1990 werden op de Bergweg het CD/Laserdisc theater, de vernieuwde Personal audio/video afdeling, de sterk vergrote Koopjeskelder, de Fotoafdeling en last but not least, het Studio Café Restaurant feestelijk in gebruik genomen." (correct.nl)

Het oorspronkelijke pand wat in 1971 werd gekocht was het Victoria Theater, oorspronkelijk was de Transvalia theater / kroeg er gehuisvest.

Het terugbrengen van de oude panden en diversiteit aan functies biedt mogelijkheden voor meer ondernemingen en woningen die het gebruik en de uitstraling van deze locatie verbeteren. Het oorspronkelijke blok had meerdere ingangen, ieder pand zijn eigen gevel en een hoek-orientatie.

Huidige situatie met vergroening door bewoners (eigen tekening)

Oorspronkelijke uiterlijk gevels (correct.nl)

In 1935 wordt bioscoop Transvalia opnieuw verbouwd. De grote ruimte wordt in twee afdelingen gescheiden. Daardoor staat er aan de Bergwegzijde een geheel nieuw café-restaurant en aan de Benthuizerzijde een dans- en feestzaal. Ook is er een toneel, waar uitvoeringen kunnen worden gegeven. (stadsarchief.rotterdam.nl)

Met behulp van vogelvlucht beelden en het analyseren van de gevels kan een onderscheid in de panden in het blok gemaakt. Nog gemakkelijker is contact opnemen met de eigenaren van Correct voor de oorspronkelijke plattegronden. Aan de daken en gevels zijn 6 a 7 panden te herkennen. Geen van de panden is meer dan 4 bouwlagen hoog.

Uit het stadsarchief en andere bronnen komt naar voren hoe dit blok oorspronkelijk een trekpleister van de buurt was. Er waren technische ondernemingen gevestigd, uitgaan en dans gelegenheden, een theater, kroeg en een restaurant. Een fel contrast met de huidige staat, maar wel een rijke historie om te doen herleven.

Lege plint bij de Correct (eigen foto)

Vergroening door bewoners (eigen foto)

8.2 Transformatie

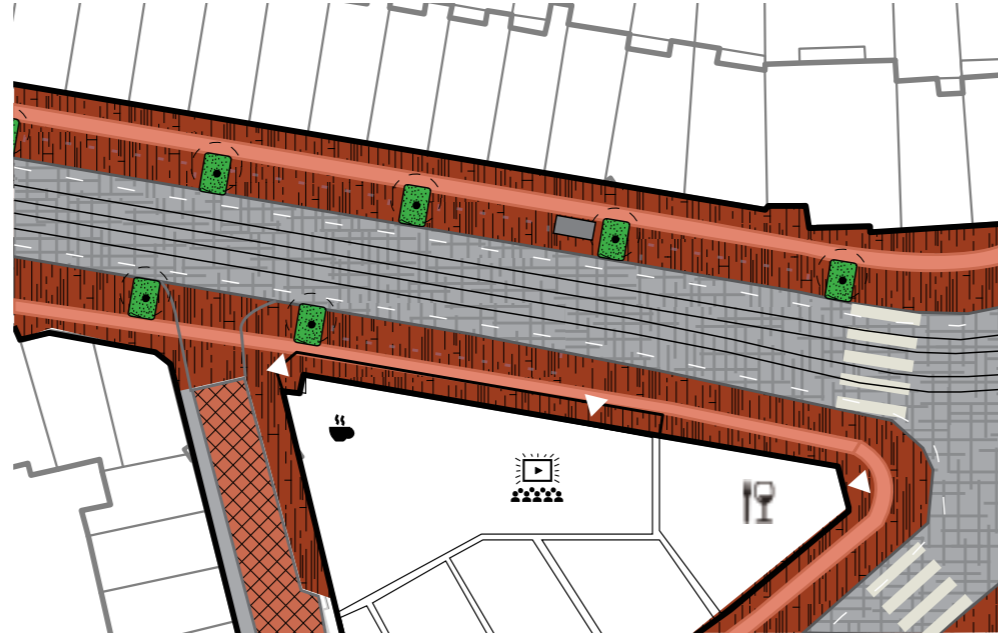
Naast de vernieuwing van de straat volgens het structureel ontwerp draait het om het begeleiden van de transformatie. Het structurerende ontwerp en de kaders bieden de ruimte en mogelijkheid voor veel meer placemaking op straat. De bewoners en ondernemers vergroenen al het een en ander, op de nieuwe Bergweg is helder waar ze nog meer kunnen placemaken, en hoe.

De potentie duidelijk maken voor ondernemingen en bewoners is de eerste stap van dit proces. De bestaande Opzoemer campagne is een uitstekend kanaal om de communicatie mee van start te laten gaan, vanwege de bekendheid en bestaande organisatie maar de interactieve website zoals voorgesteld speelt een belangrijke rol in het begeleiden van de transformatie. De eindgebruiker kan zich digitaal organiseren en fysiek manifesteren. De gemeente behoudt inzicht in wat er gaande is en kan gemakkelijk contact krijgen met de placemakers.

Het opbreken van het oude Correct blok biedt mogelijkheden in de plint voor functies waarbij interactie met de straat belangrijk is. Een aantal voorbeelden:

- cafe / restaurant / uitgaan
- innoverende bedrijven / technologie exposeren
- filmhuis / cultureel / kunst + koffiecorner
- sportschool
- lokale speciaalzaken

In samenwerking met een projectontwikkelaar en architect kan dit blok worden onderverdeeld in ruimte voor bedrijven en ruime woningen. Door het op te breken in kleinere panden en plannen kan er gefaseerd worden en ontstaat er een lager instapniveau voor investeerders en ondernemers. Dit proces organiseren is gebaat bij goed contact met de ondernemersvereniging en actieve partijen in de buurt. Belangrijk bij de transformatie is het vasthouden en navolgen van de visie van de Bergweg als bestemming. Het overdragen van de passie voor een weer oplevende historische Bergweg kan aanstekelijk werken bij het vormen van teamgenoten en gelijkgezinden in dit proces.

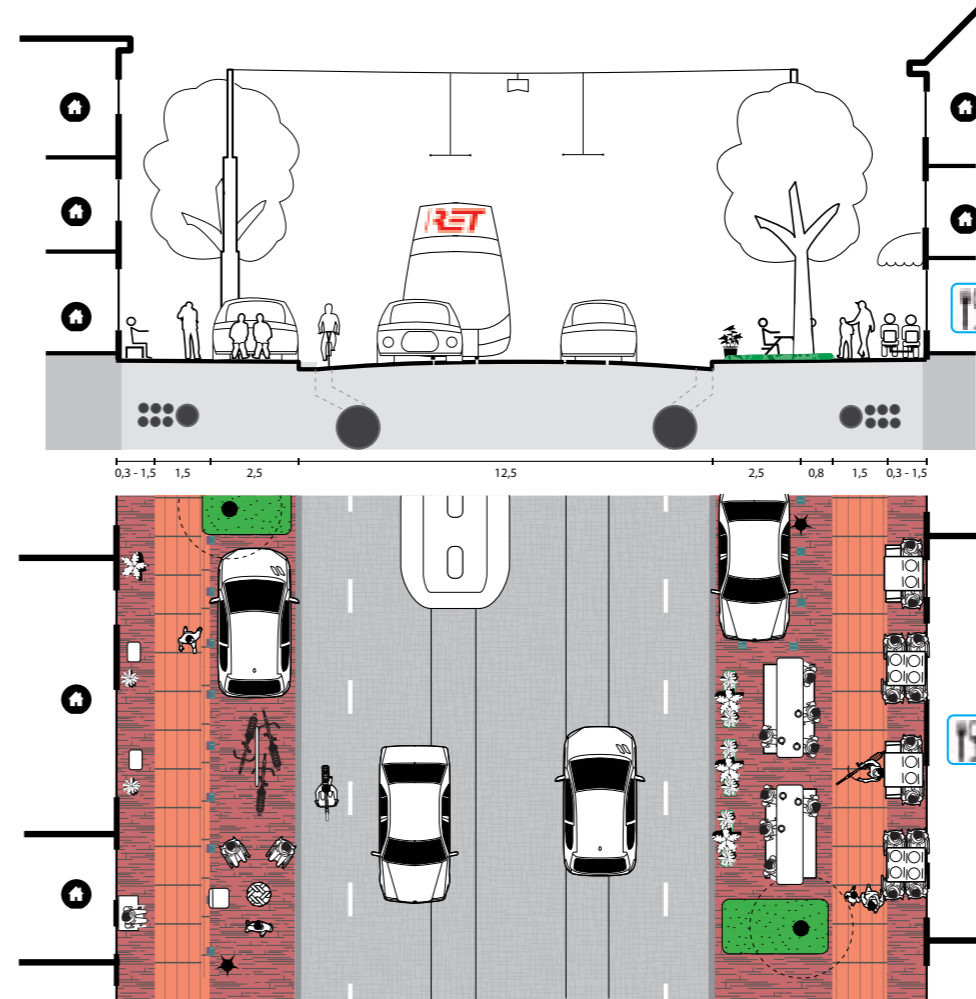

Toepassing ontwerp & Kaders: Bouwblok verdeeld (auteur)

8.3 Visualisatie

Door de ruimte die ontstaat voor de Bergweg als bestemming helpt het ontwerp bij de begeleiding van de transformatie. Bovenstaande tekening toont de nieuwe situatie, zoals hij wordt opgeleverd met de potentiële nieuwe functies op de begane grond. De tekening rechts toont in de doorsnede hoe het doorgaande pad vrij wordt gelaten voor de passant, terwijl de rest van de stoep wordt gebruikt als verblijfsruimte. De harde pui wordt teruggebracht tot het oorspronkelijke theater pand. De nieuwe ondernemers zijn natuurlijk vrij in het aanbrengen van zonwering.

Op de volgende pagina wordt de transformatie in perspectief uitgebeeld.

Placemaking door de collectieve eindgebruiker (auteur)

Huidig beeld locatie (eigen foto)

Bergweg - 08:00

Huidig beeld locatie (eigen foto)

Visualisatie nieuw straatbeeld (auteur)

Visualisatie nieuw straatbeeld (auteur)

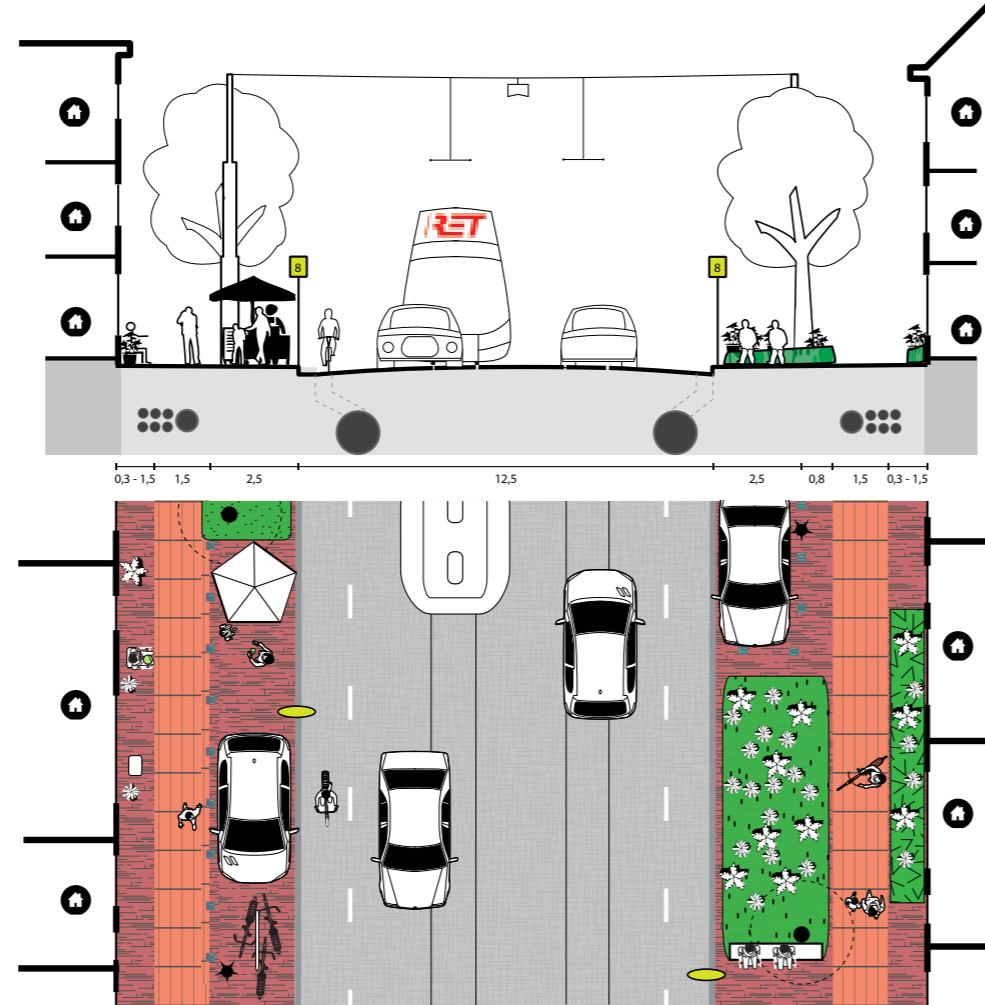
8.4 Werking De Straat Samen Gemaakt

Het advies is om een lokale organisatie te vormen volgens het New Yorkse BID model, in combinatie met een VVE, die afspraken kan maken met de gemeente over welk beheer bij de gemeente blijft, en welke door het Bergweg collectief wordt geregeld. De stedenbouwkundige visie en de ruimte die wordt gelaten voor placemaking, met de daarbij horende regels kunnen ook door deze organisatie worden gevormd, in samenspraak met de gemeente. Daarnaast zal deze organisatie ook de financiën beheren en de visie blijven handhaven en actualiseren. De organisatie zorgt voor het digitale platform, de fysieke contactmomenten en vertegenwoordiging van alle eindgebruikers.

Deze organisatie zal zich bezig houden met het monitoren van hoe de Bergweg wordt gebruikt, en mits noodzakelijk ingrijpen. Om toe te lichten hoe de spelregels zoals genoemd in hoofdstuk 7.6 (p68) werken wordt aan de hand van 2 extra voorbeelden uitgelegd wat dit in de praktijk betekent.

Het eerste voorbeeld toont een stuk op de Bergweg waar de tram en de bus een halte hebben. Er zijn geen ondernemingen in de plint, het is een stuk waar enkel woningen te vinden zijn. Aan de rechterkant hebben de bewoners zich verenigd in hun wens voor meer groen. De bewoners in de plint hebben de geveltuin opgehoogd, daarnaast heeft het collectief ook de boomspiegel aanzienlijk vergroot en verhoogd. Hierdoor zijn er zitplaatsen gecreeerd voor de tramhalte, die de bewoners zelf ook gebruiken. De bewoners hebben zich netjes gemeld op de website en zijn akkoord gegaan met de beheer-eisen aan het groen. Daarnaast hebben de huurders en eigenaren getekend voor het koppelen van het groen aan hun woningen qua verantwoordelijk, soortgelijk aan de verantwoordelijkheden van een achterpad. De organisatie van de Bergweg heeft advies gegeven over de beplanting, zodat deze zich qua wortels beperken tot de ophoging.

Aan de andere kant heeft een pop-up ondernemer (koffiekraam) toestemming verkregen van de Bergweg organisatie om rond de tramhalte te staan. Hij betaalt een bedrag voor het recht om te mogen staan op een parkeerplek, en zorgt zelf voor

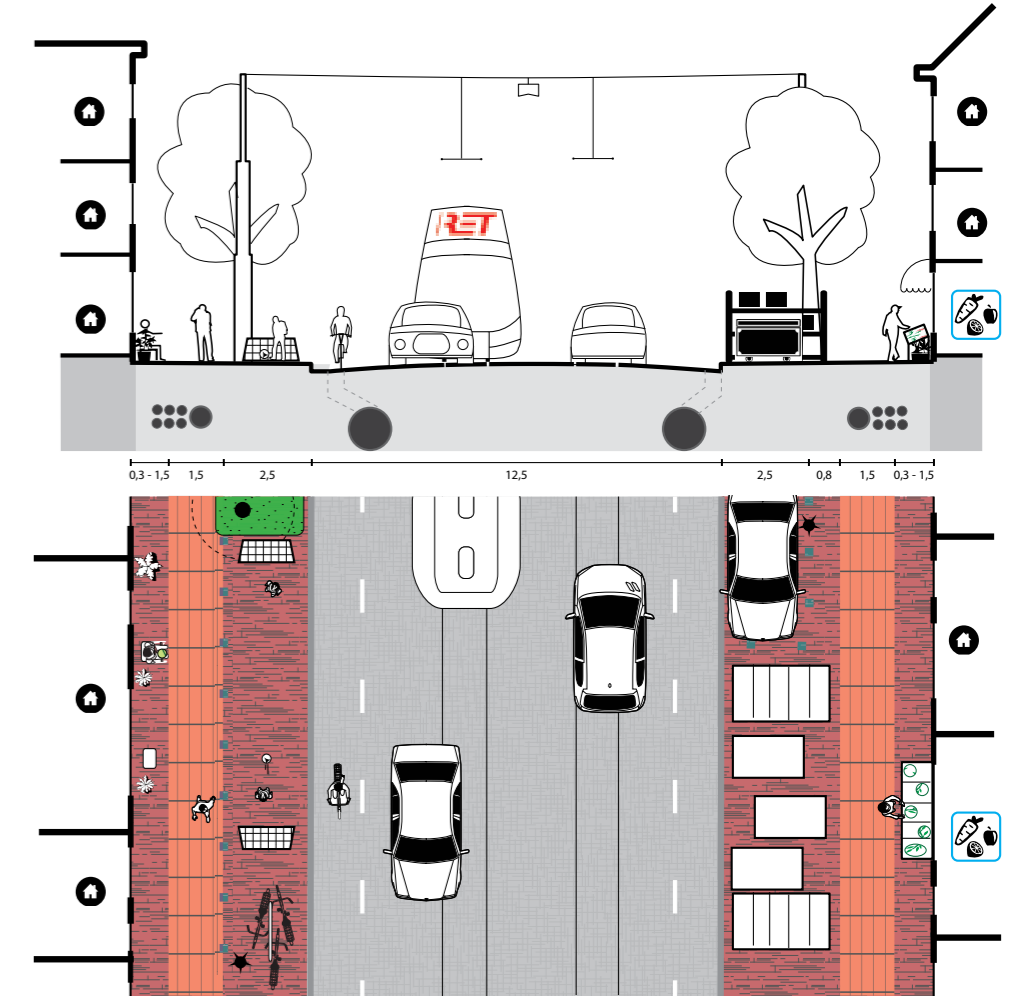
Placemaking in goede banen - monitoren (auteur)

overeenstemming met de directe omwonenden over de tijden. Daarnaast is deze ondernemer aansprakelijk voor zwerfvuil wat van zijn klanten kan komen, hij is zelf verantwoordelijk voor extra afvalbakken.

Het tweede voorbeeld rechts toont hoe de organisatie moet reguleren wanneer de eindgebruiker de ruimte en de kaders verkeerd gebruiken. Aan de linker zijde van de straat hebben wat jongeren kleine voetbalgoals op de parkeerplekken neergezet en spelen daar dan ook voetbal. Los van hun eigen veiligheid komt hierbij ook de verkeersveiligheid in gevaar wanneer de bal over de weg rolt. Het is lastig om te controleren op kinderen met een bal, dit is voornamelijk aan de ouders en omwonenden. De goaltjes, of andere speeltoestellen, kunnen wel gecontroleerd en gereguleerd worden. Wanneer er op het digitale platform een archetype spelen (p26) wordt geregistreerd is het dus van belang te checken of dit veilig gebeurt. In de wijk zijn pleinen te vinden waar wel met een bal kan worden gespeeld, aan de Bergweg zelf is dit te gevaarlijk. Speeltoestellen of zandbakken zijn mogelijk aan de Bergweg, ze zullen wel gepaard moeten gaan met een afscheiding van de verkeersbaan.

Aan de rechterzijde is er een groentewinkel die oorspronkelijk al een uitstalling had tegen de gevel aan. Met de komst van de stoep ziet de ondernemer de mogelijkheid om meer spullen buiten te stallen, maar deze keer in de vorm van opslag. Deze opvulling van de hybride zone voegt niets toe aan de Bergweg, daarentegen is het zelfs slecht voor de uitstraling als er dozen en pallets aan de weg staan. De ondernemer zal hierop worden aangesproken en mits niet wordt meegewerkt beboet. Natuurlijk is de eerste keuze de constructieve begeleiding, de groentewinkel kan veel beter een sapcentrifuge neerzetten en gezonde shakes aanbieden aan de passanten. Dit zorgt voor verrijking van de Bergweg en is positief voor zijn omzet.

De organisatie van de Bergweg let er dus op dat placemaking veilig en sociaal binnen de gegeven kaders gebeurt, en treedt constructief maar besluitvaardig op wanneer dit niet gebeurt.

| H9. Conclusies

9.1 Ontwerp & kaders

Het afstudeeronderzoek Urbanism van Nora Prins richtte zich op kleinschalige interventies in de openbare ruimte in de achterstandswijk Bergpolder. Deze wijk grenst ook aan de Bergweg. Prins heeft in haar onderzoek de leefstijlen volgens The Smartagent Company als uitgangspunt genomen. De rode leefstijl (extravert en individu georiënteerd) heerst in deze wijk. Zij stelt onder andere meer ruimte voor individuele expressie voor; deels door straten zonder auto's te realiseren. (Prins, 2013)

Ook aan de Bergweg kunnen veel bewoners van de rode en gele (extravert en groep georiënteerd) worden gevonden (The SmartAgent Company, 2008). De transformatie van de Bergweg als bestemming door middel van ruimte voor placemaking heeft veel potentie om te slagen. De kaders van het structurerende ontwerp, zoals de plint en de gevels en de transparantie daar, zal bijdragen aan de revitalisatie. Het waarden van de bestaande historische bouw is ook van belang voor de revitalisatie.

For successful urban regeneration, it is important to transform the physical environment of residential areas while the existing spatial identity will be maintained or even strengthened (Bijlsma et al., 2008)

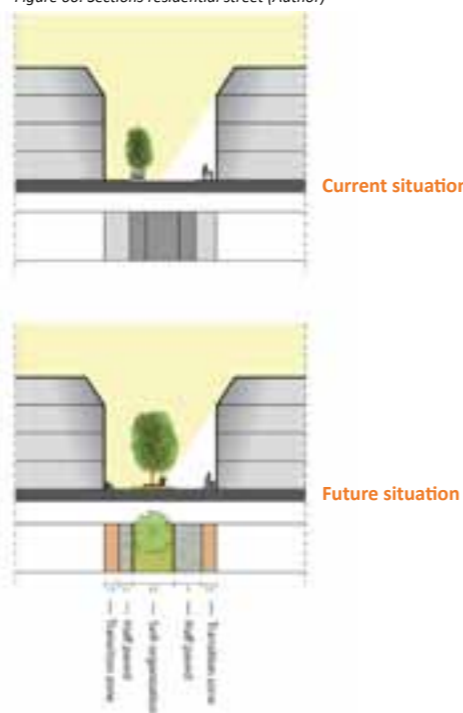
De Bergweg blijft een belangrijke nerf qua doorstroom, het structurerende ontwerp behoudt de 50 km/h snelheidslimiet en asfalt op het wegdek. Het delen van de tram en rijbaan is nu op de kruispunten ook het geval, de doorstroom zal geen hinder ondervinden. Door de collectieve eindgebruiker ruimte en kaders te bieden wordt de Bergweg meer dan een rijbaan. Het plaatsen van de parkeerplaatsen op de stoep laat veel ruimte voor placemaking wanneer er geen auto's geparkeerd zijn, en zorgt voor ander rijgedrag. Het waarborgen van ruimte voor de passant door een andere richting en kleur van de betegeling zorgt voor heldere communicatie door middel van het ontwerp.

De kaders die zijn opgesteld zetten voort op de coulante houd-

Bergweg naast ontwerplocatie Nora Prins (Prins; noot auteur)

Figure 66: Sections residential street (Author)

Voorgestelde transformaties (Prins)

ing van de gemeente richting burgerinitiatieven. Qua activiteiten worden er geen restricties genoemd. In plaats van als overheid te reguleren wordt de collectieve eindgebruiker en haar creativiteit hier als toezichthouder ingezet. In de praktijk ontstaan voorbeelden die met zaken als overlast, toegankelijkheid en de tijdelijke aard van placemaking omgaan. Stick & Stay is een plantenbak met verwijderbare zitplaatsen, die door bewoners zelf kan worden geïnstalleerd. Bewoners transformeren zo de plantenbak tot een gezellige hoek op straat, maar voorkomen dat er 's nachts een hangplek bestaat. (Urban Ideals)

Stichting Kick helpt en financiert bewoners in Charlois bijvoorbeeld bij het pimpen van een bankje voor de gevel. Het personaliseren van de bankjes met attributen en verf wordt hier aangemerkt als vandalisme verminderend. De persoonlijke tinten zorgen ervoor dat passanten respect tonen voor de bankjes op de stoep.

9.2 Proces & methode

De professionals die de totstandkoming van Geveltuin XXL (Wolbert van Dijk), Singeldingen (Eireen Schreurs) en Urban Ideals (Palmira Brandao) hebben geïnitieerd zijn bij een round-table brainstorm betrokken om het structurerende ontwerp voor de Bergweg te evalueren vanuit hun optiek als ervaringsdeskundige. Alle 3 zijn betrokken (geweest) bij placemaking in Rotterdam en zijn ook geschoold en werkzaam in architectuur en ruimtelijke ordening. De ervaringsdeskundige is gevraagd vanuit hun optiek te reflecteren op het inzetten van het voorstel (ruimte en kaders) van De Straat Samen Gemaakt

De aanbevelingen van deze ervaringsexperts hebben voornamelijk te maken met de implementatie, communicatie en beheer van structurele placemaking.

Ze zien de herbestrating van de Bergweg als een erg goed moment om zo een transitie te maken op grote schaal. Het structurerende ontwerp zou nog meer verfijnd kunnen worden en meer uitspraken kunnen doen (zoals het welstandadvies op de Nieuwe Binnenweg). Het helder krijgen van locaties waar de bestrating wel mag worden doorbroken voor beplanting (rekening houdend met de ondergrondse infrastructuur) heeft ook veel potentie om draagvlak en participatie te creëren, de

Stick & Stay (Urban Ideals)

geveltuin wordt als erg minimaal beschreven. De vergrootte boomspiegels zijn een begin, het mag uitgebreider. Het identificeren en mobiliseren van de aanwezige placemakers als community leaders zal niet alleen draagvlak genereren, maar ook de communicatie vergemakkelijken. Face 2 face contact en het aanspreken van mensen blijft van vitaal belang voor placemaking, deze taak is het beste weggelegd voor mensen met wortels in de wijk.

Het promoten en branding van het hele project (fysiek en op social media) speelt een grote rol bij het versnellen en kweken van enthousiasme. Een "door ons - voor ons" toon werkt veel beter dan "de gemeente heeft iets voor ons bedacht". Er bestaat meer vertrouwen en binding met een organisatie tussen de collectieve eindgebruiker en de gemeente in. Dit heeft te maken met het vluchtige karakter van enthousiasme en

placemaking die de bewoner ervaart en de 9 tot 5 betrokkenheid van een ambtenaar. Daarnaast heeft een organisatie of persoon met enkel als doel het revitaliseren van de Bergweg een meer betrokken en betrouwbaar karakter. Het inzetten van een website met een interactieve kaart waarop mensen zelf hun places kunnen profileren werd er goed ontvangen, hiermee kan ook meer zelf-organisatie worden gefaciliteerd dan fysiek mogelijk is. Er bestaat een discussie over het aanwijzen van trekkers en leiders in dit proces, of juist de focus te leggen op de community. Sterke leiders kunnen bergen verzetten, maar als ze wegvallen is de leegte moeilijk te vullen. Een community is moeilijk tot stand te brengen maar kan langer meegaan omdat verantwoordelijkheden worden verdeeld. Bij beide gevallen zijn maandelijkse bijeenkomsten een aanrader, de gezelligheid creëert binding en structuur om het eigenbelang van de eindgebruiker om te participeren in placemaking te illustreren.

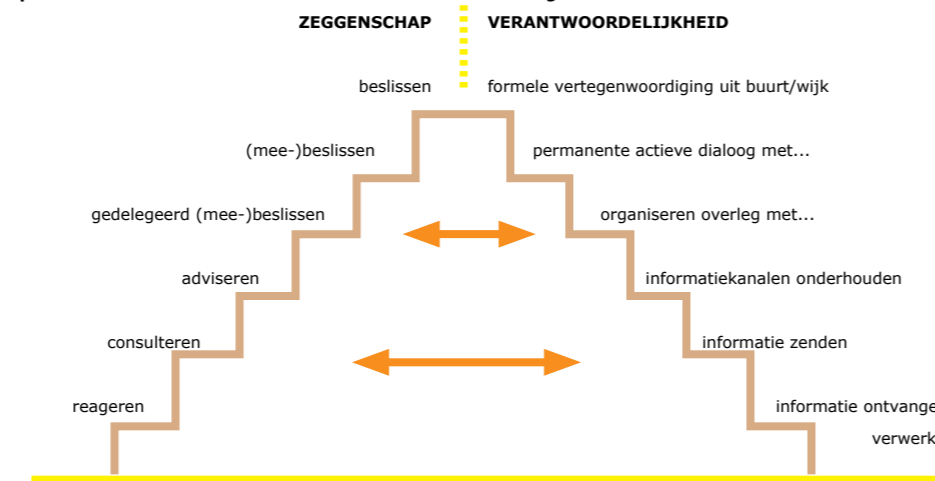
De ervaringsexperts hebben verschillende meningen over hoe het beheer op lange termijn het beste kan worden gegarandeerd. Een insteek is een commerciële insteek, het partnerschap met een partij die er financieel bij gebaat is als alles er goed uit ziet. Er zijn voldoende ondernemingen aan de Bergweg om deze insteek te kiezen. Een andere insteek is de hele wijk als experiment onder de regels van het structurerende ontwerp te laten vallen. Geen keuze vrijheid, vanaf nu is het beheer van de stoep verantwoordelijkheid voor de collectieve eindgebruiker. De parkeeropbrengsten worden gebruikt voor het snoeien van de bomen, de rest is aan hun zelf. De ruimte en vrijheid voor placemaking en de bijkomende verantwoordelijkheden zullen een bepaalde slag mensen trekken terwijl anderen de wijk zullen verlaten. Een sterke mate van zelf-organisatie (VVE, huurdersvereniging o.i.d.) met middelen om op te treden zijn hierbij nodig. Een hybride tussen een BID en een VVE die in ruil voor de garantie van de onverhinderde doorgang van de passant de vrijheid krijgt om de openbare ruimte binnen de gegeven kaders naar eigen keuze te gebruiken en te beheren, naar het New Yorkse BID model.

Een gedachte experiment over de Bergweg over 30 jaar, met het structurerende ontwerp geïmplementeerd, levert veel onvoorspelbaarheden op. Bij het vertrek van bewoners en

ondernemers, wie faciliteert zulke transitie? De karakteristieke gevels en de transparante plint en de ruimte voor placemaking stuurt de ontwikkeling van de straat tot een bepaalde mate. Vrijheid in het schuiven met vergunningen geeft de Bergweg dynamiek terwijl een balans in functies gehandhaafd wordt.

Yvonne Trip heeft in haar afstudeeronderzoek Master City Developer naar het centraal stellen van de eindgebruiker bij het ontwikkelen van een wijk vele participatie modellen onderzocht in de praktijk.

De relatie tussen zeggenschap en verantwoordelijkheid bepaalt de hoeveelheid invloed die je kan hebben.

Participatieladder Hofman (volgens Trip)

In het structurerende ontwerp van de Bergweg wordt de ruimte en de kaders waarbinnen de eindgebruiker invloed kan hebben op de openbare ruimte vormgegeven. Aangezien de mate van invloed hoog is moet de mate van verantwoordelijkheid idem toenemen. Het inzetten van professionals wordt door Trip als advies gegeven in de beheer fase.

Een facilitator met inzicht en kennis die er op toeziet dat de zelforganisatie haar verantwoordelijkheden gepaard met haar vrijheid neemt is volgens mij de oplossing voor de lange termijn.

9.3 Generieke toepasbaarheid

Zoals in de interviews de 2-spant in het tijdsgewricht (dal-

ende budgetten - meer burgerparticipatie) naar voren kwam, geldt dit ook voor de generieke toepasbaarheid van de casus. Het ontwerp 1 op 1 kopiëren is natuurlijk niet aan te raden, maar veel van de aspecten van het ontwerp en proces gelden voor vele locaties in de stedelijke context.

De Bergweg bestaat uit een mix van wonen en ondernemen en is een belangrijke stadstraat, daarin is het een straat die vaak voorkomt buiten het centrum in grote steden. De ontwerp afwegingen die zijn gemaakt zijn dusdanig toe te passen op vele andere straten.

Allen Jacobs en Elizabeth MacDonald deden in 2010 al vele aanbevelingen om de Rotterdamse straten te vieren. Zij wezen ook op het belang van de balans tussen doorgang en verblijf. Het vormgeven van een duidelijke baan voor passanten maakt het mogelijk om de rest van de straat vrij te geven aan de collectieve eindgebruiker die deze als bestemming kan gaan inrichten. Hierbinnen zijn archetypen van placemaking generiek toepasbaar.

Een transparante, extraverte plint met helder gematerialiseerde ruimte voor placemaking kan op veel stadstraten worden ingezet. Tegelijkertijd zien we in de toepassing van het ontwerp de mate van maatwerk op het niveau van het bouwblok die van belang is.

Het ontwikkelen van een visie voor de straat zoals gedaan voor de Bergweg (orientatie blokken en historische panden) heeft maar een aantal harde kaders, voor de rest bestaat er veel vrijheid en flexibiliteit. Deze mate van vrijheid kan sommige bestuurders afschrikken, toch hoort het bij het nieuwe denken van de stad zijn, in plaats van de stad maken. De kaders die zijn vastgesteld voor de Bergweg gelden in het algemeen voor de meeste stadstraten.

Het faciliteren van dit placemaking door de collectieve eindgebruiker door middel van een website en een interactieve kaart is deels maatwerk, maar zodra zo een systeem is ontwikkeld en getest, kan het in principe overal worden ingezet. Per locatie kunnen de spelregels verschillen, maar het inzetten van een medium wat altijd toegankelijk en interactief is zal in de toekomst steeds vanzelfsprekender zijn. Constructieve begeleiding door een betrokken professional

zal niet alleen bij de Bergweg, maar ook op andere locaties, het transformatie proces in goede banen leiden.

Verschiedende locaties begeven zich op verschillende stadia van de cycli die bestaan in de stedelijke structuur. De Bergweg is niet in verval zoals de Nieuwe Binnenweg was. Om te voorkomen dat de eindgebruiker meer betrokken is en blijft bij haar leefomgeving is het geven van invloed hierop een algemeen inzetbaar middel. Wanneer er structureel verval geconstateerd wordt is het noodzakelijk om de eigenaren te verplichten te investeren in hun vastgoed, of plaats te maken voor mensen die dat wel willen doen.

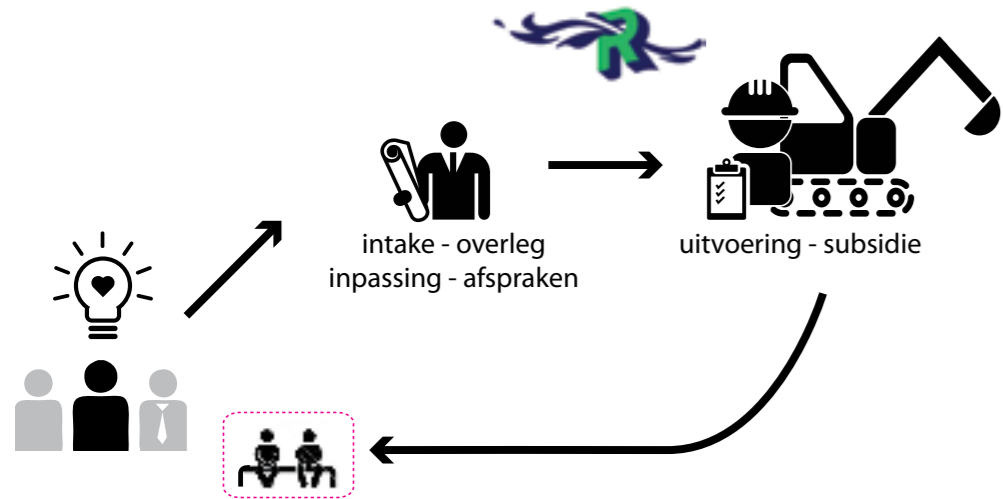
9.4 De Straat Samen Gemaakt - procesinnovatie

Zoals in de inleiding van dit onderzoek werd genoemd, heeft het huidige model van burgerparticipatie last van de tijds kloof tussen het participatiemoment en realisatie, en het onderzoek toont dat in het huidige tijdsgewricht de maatwerk aanpak niet duurzaam is.

De Straat Samen Gemaakt staat niet alleen voor ruimte en kaders, maar betreft procesinnovatie in de stad die leeft. Daarbij richt het onderzoek zich op een bestaande context, maar kan het voorstel ook vanaf de start in een wijk worden geïmplementeerd. De innovatie richt zich op het faciliteren van de wens van burgers om de door de stedenbouwer ontworpen en door de gemeente geleverde standaard van openbare ruimte te customizen door middel van claims, placemaking en upgrades.

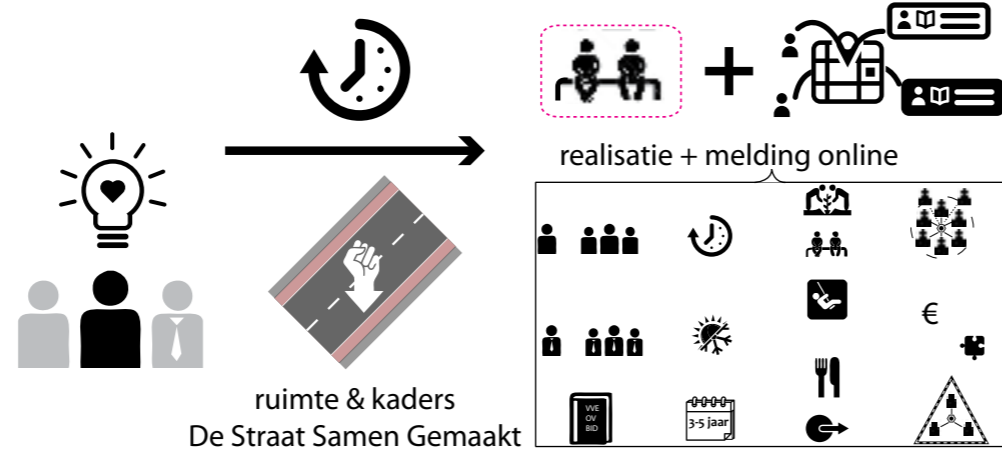
Hierbij stelt De Straat Samen Gemaakt voor om van te voren te bepalen welke onderdelen en aspecten van de openbare ruimte niet door de gebruiker kunnen worden beïnvloedt, en verder helder te communiceren hoe de eindgebruiker de rest van de openbare ruimte mag inrichten naar wens. De onder- en bovengrondse infrastructuur geven in grote lijnen kaders weer die moeten worden gehandhaafd, voor de rest kan een stedenbouwkundig ontwerp het onderscheid aangeven tussen de ruimte waar de placemaking archetypes zijn toegestaan, en waar niet. Verder dient een digitaal platform als inzichtelijk communicatie-medium voor de eindgebruiker en de gemeente.

Om de procesinnovatie te verduidelijken toont de onderstaande illustratie de huidige maatwerk aanpak. Hierbij heeft de eindgebruiker een idee of wens en moet daarvoor langs de gemeente (of de lokale burgerinitiatief campagne). Afhankelijk van de wens en de lokatie gaat een proces van start, een intake, overleg met ambtenaren, betrokken professionals, overleg over de inpassing en eventuele afspraken over het beheer. Vaak volgt vervolgens een subsidie uitkering of een uitvoering door gemeentewerken. Vanaf initiatie tot potentiële uitvoering komen niet weken maar maanden kijken, het betreft maatwerk.

Huidig proces burgerinitiatieven - maatwerk (auteur)

De illustratie rechts toont de snellere en laagdrempeligere werking van De Straat Samen Gemaakt. Het stedenbouwkundige ontwerp geeft bij voorbaat helder aan waar placemaking kan en mag, en met de kaders houdt de ontwerper rekening met de langdurige leefcyclus en structuur van de openbare ruimte en de functies van de straat, en biedt tegelijk een structuur voor de kortere leefspanne en diverse inrichtingen voor de straat als verblijfsruimte door middel van placemaking. De eindgebruikers kunnen aan de hand van de archetypes zelf op de interactieve kaart vermelden waar en hoe ze invloed uitoefenen op de openbare ruimte. Het maatwerk wordt grotendeels vermeden door van te voren ruimte en kaders te bieden, en de zelforganisatie te faciliteren en te monitoren.

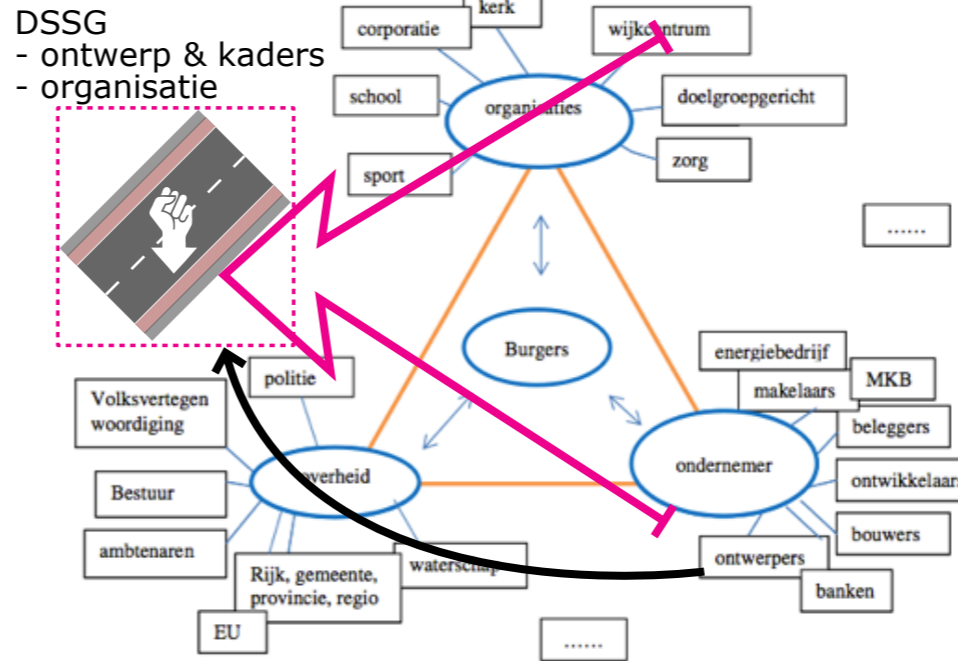
Proces placemaking - De Straat Samen Gemaakt (auteur)

De figuur rechts toont een schematische inpassing van De Straat Samen Gemaakt naast de centrale rol van de burger binnen stedelijke vernieuwing. Hierbij speelt de ontwerper een belangrijke rol. Hij of zij neemt alle overwegingen en praktische zaken in acht die voor de gemeente spelen, en draagt het ontwerp en de kaders aan. Daarbij speelt de procesmanager van de lokale organisatie ook een centrale rol bij het begeleiden van de transitie en het in goede banen leiden van dit nieuwe proces. De initiatie, in samenwerking met de ontwerper, het ontwikkelen van een wijkvisie - en sturen naar deze visie, maar ook het managen van de financiën en dergelijke horen bij de taken van deze professional. De professionals bieden in samenwerking met de gemeente het ontwerp en de kaders plus een platform waarbinnen de collectieve eindgebruiker invulling geeft aan de openbare ruimte, dit is het voorstel van De Straat Samen Gemaakt.

9.5 Evaluatie

De algehele conclusie is dat het bieden van ruimte en kaders voor placemaking goed kan bijdragen aan de revitalisatie van de Bergweg, en andere straten. Het creëren van een balans tussen de straat als doorgang en bestemming vraagt om een integrale aanpak. Van het vormen van een visie voor de gehele straat tot aan de implicaties voor de invulling van de plint, en de vormgeving van een pand en het wegdek.

Partijen in de stedelijke vernieuwing

DSSG en de partijen in de Stedelijke Vernieuwing (Kei / Nicis; noot auteur)

Niet elke straat kan vol staan met horeca en kunst. Dat betekent niet dat alleen die straten als uniek en levendig naar voren kunnen komen. Wonen en lokaal winkelen is net zo een belangrijke bestemming, en het inrichten van stadstraten kan zich hier beter op oriënteren. Er blijven wel een aantal beren op de weg. Het ombuigen van de tijdelijke en individuele aard van placemaking naar een structureel element in de stedelijke vormgeving is lastig. De betrokken professionals moeten hun vakgebied goed beheersen en zich niet laten inperken door de status quo. Het is van belang om deze transitie te begeleiden met progressieve denkers.

Veranderend landschap

Gepaard met de terugtrekking van de zorgstaat vraagt de opkomst van participatieve samenleving om nieuwe verhoudin-

gen tussen de burger en de overheid. Het is duidelijk dat niet alle aspecten van de openbare ruimte uit handen kunnen worden gegeven. Dit betekent niet dat er geen mogelijkheid voor co-creatie en beheer door de collectieve bestaat, maar hiervoor wel heldere kaders moeten worden geschied. Wie is de opdrachtgever? Als je niet betaalt, bepaal je dan ook niet? Wat als de eindgebruiker slecht presteert?

Er bestaat een mate van wanvertrouwen tussen de overheid en de burger die overwonnen moet worden, vanwege de onzekerheden. In de Rotterdamse presidenten van placemaking is goed te zien hoe professionals in de ruimtelijke ordening dat wantrouwen wegnemen. Of ze nou vermomd als burger, of extern ingeschakeld zijn, zorgen ze ervoor dat projecten van de grond komen, met tevreden burgers en overheid als resultaat. Elke situatie vraagt om een grondige analyse, die naast het ruimtelijke ook de sociale aspecten van het gebruik van de ruimte helder krijgt. Het ontwerp en de methode kunnen zo worden gemaakt dat de onzekerheden die bestaan worden weggenomen voor alle betrokken partijen.

Door te herkennen in welk stadium een straat zich begeeft qua identiteit en gebruik in relatie tot de inrichting, en welke problemen er heersen, kunnen de juiste middelen worden ingezet. Sommige problemen zijn dusdanig van aard dat de eindgebruiker niet voldoende kan bijdragen. Zulke problemen vragen om invloed vanuit de gemeente, of de eigenaren van het vastgoed. Als het gaat om de stad inrichten als leefomgeving zijn ruimte en kaders voldoende om de eindgebruiker te enablen en haar gang te laten gaan.

De houding van de gemeente is ervaren als erg open voor structurele placemaking. Ook zij is van mening dat er meer vertrouwen en verantwoordelijkheid kan worden gegeven aan de participatieve burger. Dit kan gepaard gaan met aansprakelijkheid, om het risico van verloedering te beperken.

De principes van de Spontane Stad en New City Life zijn deels verantwoordelijkheid van de stedenbouwer, door helder ruimte aan te geven waar placemaking kan plaatsvinden. Anderzijds zijn ze verantwoordelijkheid van de proces manager om kaders en methodes aan te dragen waarbinnen op de schaal van de eindgebruiker kan worden gebruikt. Tegelijkertijd moeten beide de eindgebruiker aansporen om de ruimte die beschikbaar wordt gesteld te gebruiken, vanuit het belang van de individu en de samenleving.

| H10. Reflectie en Aanbevelingen

10.1 Onderzoeksproces

Vanaf het begin was De Straat Samen Gemaakt een zeer breed onderzoek. Een onderzoek naar de invloed die de eindgebruiker wil hebben op de openbare ruimte, een onderzoek naar de invloed die de eindgebruiker mag en kan hebben op de openbare ruimte. De persoonlijke motivatie voor makkelijker invloed op de openbare ruimte zorgde voor een bottom-up benadering van het onderwerp.

De theoretische verdieping zorgde voor het inzicht dat placemaking al lang bestaat, en nu weer in opkomst is omdat veel stedelijke ruimtes zonder functie zijn ontworpen en gebouwd. Placemaking is een hot topic, de toepasbaarheid van de methodiek van PPS in Nederland is onderzocht. Academics beginnen ook meer onderzoek te verrichten naar guerrilla en DIY urbanism. Het structureel inzetten van placemaking is iets wat officieel nog niet gebeurt, dus de lastige vragen die de casus oproept zijn wel erg van belang in de transitie die we meemaken.

Het doel om placemaking structureel in te zetten zorgde ervoor dat het perspectief van bottom-up is verplaatst naar de procesmanager / stedenbouwer. Deze verschuiving qua perspectief was nodig inzicht te creëren in wat placemaking in houdt, vanuit de verschillende vakgebieden die het raakt.

Het terugbrengen van placemaking tot archetypes met betrekking tot de placemaker, leefduur, functie en toegankelijkheid van de place was een lastige stap die veel opleverde in het onderzoeksproces. Door de combinaties van de archetypes te tekenen kon inzicht in het fysiek-ruimtelijke vlak en het sociaal-ruimtelijke vlak worden verkregen, en de gevolgen daarvan op de betrokken stakeholders, en hun reacties.

De verkregen lokale kaders door middel van interviews brachten de aard en de rol van de gemeente naar voren. De belasting betalende burger wil geen overlast ervaren in de openbare ruimte en zich veilig in de stad kunnen begeven. De overheid ziet dit als haar taak. In de herstructureringen die de stad meemaakt zijn uniforme, verkeersgeoriënteerde wegen aangelegd die we als eigendom van de overheid kenmerken maar in principe nog steeds van de burgers zijn. Zolang de openbare orde niet wordt aangetast zijn we in principe vrij om de openbare ruimte naar eigen wens te gebruiken.

De 4 Rotterdamse revitalisatieprojecten toonden hoe de inrichting van de plint, het karakter van de functies en het ontwerp van de straat in relatie staan met elkaar. De straten werden meer en meer als hoogwaardige bestemmingen vormgegeven met ruimte voor verblijf. Daarnaast kwam naar voren hoe ondernemers en vastgoedeigenaren net zo goed een revitalisatie kunnen opstarten en begeleiden als een gemeente. Dit geldt net zo goed voor place making, elke vorm van organisatie en initiatie kan bestaan, maar de eindgebruiker speelt een cruciale rol, wanneer een ruimte niet wordt gebruikt is het geen place.

Met behulp van ruimtelijke varianten kon het structurerende ontwerp worden opgesteld en getoetst. De ruimtelijke analyse en observaties van de Bergweg konden zo worden gekoppeld aan de theorie. Het round table gesprek met de ervaringsdeskundigen zorgde voor meer inzicht in het belang van de betrokken professional en de begeleiding van het proces.

Uiteindelijk is een redelijk goed beeld ontstaan over het structureel inzetten van placemaking binnen de revitalisatie van een straat, met de focus op het ontwerp en het proces. Deze lessen konden dan ook goed worden ingezet bij het toepassen van het ontwerp op een deelgebied binnen de Bergweg.

10.2 Combinatie RE&H en U

Duaal afstuderen heeft bijzondere uitdagingen die voor een rijker eindresultaat zorgen. De brede insteek omschreven bij het proces werd steeds meer ingekaderd naarmate het onderzoek vorderde. Terwijl er kaders werden gecreeerd is er juist verdieping gezocht binnen de kaders om beide wetenschapsgebieden voldoende tot hun recht te laten komen. De opgeworpen kaders zorgden ook ervoor dat beide wetenschapsgebieden als onafscheidelijk worden ervaren. Het proces richt zich op RE&H, het ontwerp op Urbanism. Bepaalde ontwerpingsrepen hebben invloed op de communicatie en het beheer, wat onder het proces valt. Tegelijkertijd komen uit het beheerproces bepaalde aspecten naar voren die kaders opwerpen voor het ontwerp. Welke van de 2 leidend is kan niet worden gezegd. In het nieuwe speelveld waarbij de overheid zicht terugtrekt is het van belang om als professionals te beseffen dat het onze taak is als procesmanager de juiste stakeholders (van de lokale ondernemer en bewoner tot de lokale gemeente) te betrekken bij een holistische aanpak van

de straat als verblijfruimte. Hierbij kan de kennis en inzicht van de stedenbouwer goed worden ingezet in een ruimtelijke vertaling die de gewenste flexibiliteit biedt terwijl de structurele identiteit gewaarborgd blijft. Een intrinsieke motivatie om te verbinden zal de facilitator tot succes leiden.

10.3 Aanbevelingen vervolgonderzoek

Binnen het gestelde tijds kader van dit afstuderen zijn bepaalde resultaten en inzichten verkregen, maar ze zijn verre van sluitend in dit nieuwe speelveld.

Een onderzoek naar de relatie tussen het type placemaking wat plaatsvindt en het bouwblok / woningtype kan nuttige inzichten opleveren bij het vaker toepassen van ruimte en kaders voor structurele placemaking.

Ook de types van (zelf) organisatie die bij initiatie, uitvoering, beheer en overdracht van places voorkomen kan lessen opleveren die het inzetten van structurele placemaking vergemakkelijken.

De juridische inrichting van het beheer van (delen van) de openbare ruimte kan de drempel voor gemeentes verlagen qua aansprakelijkheid om te experimenteren met structurele placemaking. De voorgestelde hybride tussen een BID en een VVE, en de rechten en plichten van zo een organisatie kunnen goed onderzocht worden. Onderzoek naar bestaande en geschikte financiële modellen van afdracht per pand / kavel naar deze organisatie zullen het makkelijker maken zo een organisatie voeten in aarde te laten krijgen. In dit onderzoek kwam al naar voren dat het grote onderhoud (bomen snoeien e.d.) niet aan de eindgebruiker kan worden overgelaten, maar een organisatie met financiële en fysieke slagkracht zou dit soort taken ook van de gemeente kunnen overnemen. De vraag die dan opkomt is of de gemeente niet goedkoper zulke diensten kan inkopen vanwege de schaal, en dus in hoevere het rendabel is om een lokale organisatie zich te laten mengen met structureel onderhoud. Het beheren van placemaking binnen de ruimte en kaders komt in mijn optiek wel veel beter tot zijn recht als het gescheiden is van de gemeentelijke diensten.

Om als facilitator aan het werk te kunnen gaan kan een onderzoek naar de kosten- en baten- analyse van placemaking en beheer door de eindgebruiker op lange termijn in verhouding met de investering die nodig is voor een facilitator om de haalbaarheid / rendement in de praktijk inzichtelijk te maken, of een pilot project van de grond te krijgen.

Deze onderwerpen hebben mij tijdens het afstudeeronderzoek ook geprikkeld, echter kon ik me niet voldoende in deze onderwerpen verdiepen. Het zijn onderwerpen die ook van belang zijn voor het voorgestelde ontwerp en proces van De Straat Samen Gemaakt.

Referenties

Amsterdam Academy of Architecture (2010) *Streetworks: Patterns in Urbanity*. Architecture & Natura Publishers, Amsterdam

Baxter, P. Jack, S. (2008) *Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers*, The Qualitative Report Volume 13 Number 4 December pp 544-559, McMaster University

Bijlsma, L., Bergenhenegouwen, G., Schluchter, S. & Zaaijer, L. (2008). *Transformatie van woonwijken met behoud van stedenbouwkundige identiteit*, Rotterdam, NAI Uitgevers
Crawford, Chase & Kaliski (1999) *Everyday Urbanism*, The Monacelli Press

Bosch, J. Veenenbos, H (2011) *Straten Maken – Hoe ontwerp je een goed straatprofiel?* SUN uitgevers, Amsterdam

Brazier, F. (2011) *Oration Speech "Shaping Participation: A new design paradigm"*. Technical Policy Management, TU Delft

Douglas, G. C. C. (2013), *Do-It-Yourself Urban Design: The Social Practice of Informal "Improvement" Through Unauthorized Alteration*. City & Community. doi: 10.1111/cico.12029

Friesecke, F. (2006) *Revitalization of Urban Areas through Business Improvement Districts (BIDs) – Trends and Expectations for Shrinking Cities*. ISBK, Bonn

Gehl, J. (2010) *Life between buildings, using public space*. The Danish Architectural Press, Skive

Gehl, J. Gemzoe, L. Kirknaes, S. Sternhagen Sondergaard, B. (2006) *New City Life*. The Danish Architectural Press, Copenhagen

Heijkers, B. Van der Velden J. (KEI), Wassenberg, F (NICIS Institute) (2012) *Toekomst stedelijke vernieuwing na 2014*. KEI / NICIS Institute, Nederland

Jacobs, A. Macdonald, E. (2010) *Verslag Guest Urban Critics 2010*. Van der Leeuwkring, Rotterdam.

Kylic, M. (2008) *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?* Twynstra Gudde, Amersfoort

Michels, A. de Graaf, L. (2010): *Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy*, *Local Government Studies*, 36:4, 477-491

Minton, A. (2008) *What kind of world are we building? The privatisation of public space*. RICS, London

Rottier, C. Hopstaken, E. (2004) *N4 – van participatie naar zelfredzaamheid. Over het organiseren van het eigenbelang*. KEI, Rotterdam

Seawright, J. and Gerring, J. (2008) *Case Selection Techniques in Case Study Research : A Menu of Qualitative and Quantitative Options*, *Political Research Quarterly* 61: 294, University of Utah

Stouten, P. (2010) *Changing Contexts in Urban Regeneration. 30 Years of Modernisation in Rotterdam*. Techne Press, Amsterdam

Ter Beek, H.M. Mosselman, M. (2006) *Business Improvement Districts in Nederland. Draagvlak, vormgeving en voorwaarde voor toepassing*. Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam

Urhahn Uran Design (2010) *Manifest voor De Spontante Stad*. BIS Publishers, Amsterdam

Urhahn Urban Design (2012) *The Spontaneous City*. BIS Publishers, Amsterdam

Van Hust, M. De Graaf, L. Van den Brink, G. (2011) *Exemplary Practitioners: A review of actors who make a difference in governing*. *Administrative Theory & Praxis* Vol 33 pp. 120-142

Van Marissing, E. (2009) *Buurtparticipatie als uiting van ontevredenheid*. *City Journal* #9

Wester, F. (1991) *Strategieën voor kwalitatief onderzoek. Muiderberg*: Coutinho

Winter, D. De Ruijter, Y. Van Ravesteyn, M. (2007) *Thuis in 2020, een kookboek voor woonprofessionals*. Nirov, Nederland

Qu, L. Hasselaar, E. (2011) *Making room for people. Choice, voice, and liveability in residential places*. Techne Press, Amsterdam

Yin, R. K. (1981) *The Case Study Crisis: Some Answers, Administrative Science Quarterly*, Vol. 26, No. 1 pp. 58-65, Sage Publications Inc.

Geraadpleegde websites

http://www.rotterdam.nl/voorziening:werf_noord_gemeentewerven
<http://www.bergpolder-liskwartier.nl/>
<http://www.sundaystreetsf.com/>
<http://www.deenergiekestad.nl>
<http://www.thecityateyelevel.nl>
<http://www.bds.rotterdam.nl/>
<http://www.vanderleeuwkring.nl/>
<http://www.kei-centrum.nl/>
<http://www.singeldingen.nl/>
<http://www.gevel>
<http://www.trancity.nl/>
<http://www.livingcopenhagen.org/>
<http://www.handreikingdro.nl/>
<http://www.pps.org/>
<http://www.tupalo.com/>
<http://www.woldertvandijk.eu/>
<http://www.nrpguldenfeniks.nl/>
<http://www.rotterdam.nl/>
<http://www.seinpost.com/>

Appendix: Precedentanalyse

London Hyde Park Garden Mews -1950

Living Copenhagen Kjelds Kvarter - 2012

San Fransisco Sunday Streets - 2008

Leusden - Wijk Rozendaal - 1959

Berlijn Die Stadtkuche - 2009

Rotterdam - Oasis Nieuw Crooswijk 2011

Rotterdam Singeldingen - 2009

R'dam - Geveltuin XXL Bloemkwekerstraat - 2012

Rotterdam - Tussentuin Gaffelstraat - 2010

Appendix - precedentenanalyse

London Hyde Park
Garden Mews -1950

Living Copenhagen
Kjelds Kvarter - 2012

Rotterdam - Oasis
Nieuw Crooswijk 2011

Rotterdam
Singeldingen - 2009

San Fransisco
Sunday Streets - 2008

Leusden -
Wijk Rozendaal - 1959

R'dam - Geveltuin XXL
Bloemkwekerstraat -
2012

Rotterdam - Tussentuin
Gaffelstraat - 2010

Berlijn
Die Stadtkuche - 2009

London Hyde Park Garden Mews -1950

Proces:

Van oorsprong functioneerden deze panden voornamelijk als paardenstallen. Na intrede van de auto (paarden verdwenen langzaam uit de stad) zijn veel van deze panden getransformeerd tot woningen in deze gewilde luxe wijk. Zo ontstonden smalle woonstraten zonder een voortuin of bomen. De gele belijning (tegen parkeren) is 50 centimeter van de gevel geplaatst, dus van oorsprong een verkeers-technische ingreep. Hierna zijn bewoners deze optische grens als voortuin gaan invullen: voornamelijk bloempotten en vergroening, per individuele woning anders.

Ontwerp:

Deze belijning pal tegen de gevel had waarschijnlijk niet hetzelfde resultaat gehad, de halve meter ruimte heeft een belangrijke rol gespeeld. De autoluwe woonstraat met natuurstenen bestrating speelt hier ook een belangrijke rol: voetgangers zijn hier prominent. De straten kunnen als intiem en geprivatiseerd worden gekenmerkt, terwijl het openbare ruimte blijft.

Living Copenhagen Kjelds Kvarter - 2012

Proces:

De Stedelijke Vernieuwing Sankt Kjelds Kvarter is een vijfjarig initiatief om het gebied een sociale, culturele en fysieke revitalisatie te geven. Tussen de herontwikkeling van de havens in het oosten en etnische diversiteit in het westen, de rijke wijken in het noorden en zuiden ligt Sankt Kjelds Kvarter er lusteloos bij in het midden. The School of Critical Engagement is hier op uitnodiging sinds 2010 aan de gang met het uitdagen van het top-down stadsplanning protocol. 16 weken lang wonen en werken internationale kunstenaars, architecten en studenten in deze wijk. Ze voeren projecten uit die de bewoners van de wijk betrekken in het gebruik en herinrichting van de openbare ruimte. Dit project wordt een "urban laboratory" genoemd met veldexperimenten, waarbij theorie in de fysieke omgeving van het Sankt Kjelds Kvarter wordt getest.

Ontwerp:

Het ontwerp van sociale experimenten speelt hier een hoofdrol. Een aantal voorbeelden zijn het afsluiten van open vlakken die niet worden gebruikt om een discussie tot gang te brengen over de herinrichting. Of juist stoelen en tafels, koffie en ontbijt aanbieden op plekken waar dat niet "hoort" om mensen te laten zien dat de openbare ruimte van hun is. Het maken van een kleine buurttuin die tegelijkertijd de relatie tussen Groenland en Denemarken aanklaart, of juist openbare ruimte verhuren om te kijken wat er gebeurt als mensen zich een ruimte voor beperkte tijd toe-eigenen. Vanwege het experimentele karakter van dit project zijn er (nog) geen structurele veranderingen aangebracht. Echter, de resultaten van de experimenten gelden als input voor de uiteindelijke plannen voor de wijk.

San Fransisco Sunday Streets - 2008

Proces:

Sinds 2006 was de San Fransisco Bike Coalition bezig met het organiseren van auto-vrije wegen in het weekend voor fietsers in het Golden Gate park. Dit initiatief kreeg geen ruimte van de burgemeester, een plan voor een fietsvriendelijke route in de stad werd ook met een rechtszaak stopgezet. Nadat een filmreportage over de Ciclovía in Bogota, Colombia (autovrij weekend voor fietsers) als best-practice tijdens een burgemeester conferentie werd getoond, wijzigde het gemeentebestuur van San Fransisco koers. Livable City kreeg de steun van de stad om SundayStreets te organiseren om gezondheid, gemeenschap en plezier te bevorderen. Deelname en gebruik is gratis voor iedereen, groepsactiviteiten als yoga, tai-chi en aerobics zijn ook vrij van kosten. Het organiseren van activiteiten is ook open voor iedereen na het verkrijgen van een certificaat als organisator en het inschrijven van de activiteit. De ondernemers van de aangelegen straten kunnen veel extra bezoekers verwachten, ambulante handel is verboden.

Ontwerp:

De oorspronkelijke Ciclovía uit Bogota speelde een grote rol voor de politieke bereidheid om dit evenement te realiseren. In Colombia gebruikten ongeveer 30% van de bewoners van de stad de wekelijks autovrij gemaakte wegen voor sport en vermaak. Het transformeren van de openbare weg tot een tijdelijke openbare ruimte met een nadruk op het bewegen en verblijven als mens langs een route is de kern van het ontwerp. De afsluiting van de wegen en het begeleiden van autoverkeer wordt door de politie en gemeentendiensten gedaan. Tijdige en heldere communicatie van de autovrije weg en tijdelijke route zorgt ervoor dat het evenement geen overlast veroorzaakt voor de autogebruiker.

Leusden Wijk Rosendaal (1959)

Proces:

Als verzet tegen het eenduidige functionalistische bouwwijze in de jaren was het plan Europarkstad Leusden opgezet, een uiting van het structuralisme in 1970. Vanwege de grote hoeveelheid openbare ruimte was de gemeente bang te hoge beheerskosten te maken. De gemeente blijft verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid, plus de infrastructuur, boven en onder de grond, inclusief parkeerruimte. Voor het beheer van het groen in de wijk Rosendaal betaalt de gemeente een door B&W vastgesteld bedrag per vierkante meter, gelijk aan wat in de overige wijken wordt besteedt. Lidmaatschap en afdracht aan de Vereniging van Eigenaren is verplicht. Alle inwoners van de 480 woningen betalen €28 / maand / huishouden. Daar tegenover staan groeiende verdiensten. Oorspronkelijk ging het om het beheer en onderhoud van groen samen met de toegang tot en het gebruik van de tennisvelden en het zwembad. Tegenwoordig zijn er ook andere diensten. Er is een energiecommissie opgericht, deze voert onderzoek uit naar woningverbetering. Daarnaast zorgt de VvE voor kostenbesparing door collectieve inkoop van televisie.

Ontwerp

De ruime opzet en relatief lage hoeveelheid van verharding in de wijk Rosendaal heeft ervoor gezorgd dat het nu als park wordt ervaren. Tijdens de opbouw van de wijk zijn er al volwassen bomen geplant, vaak aan de pleinen die ontstaan aan het einde van de gekrulde bouwblokken. Binnen de wijk bestaat er veel contact door het beheer van de pleinen, daarnaast wordt er overkoepelend beheerd. In relatie tot de naastgelegen wijken is de sociale cohesie hoog in deze wijk en hebben de woningen een bovengemiddelde waarde. Dit project is nu al meer dan 50 jaar oud en functioneert nog steeds volgens ontwerp.

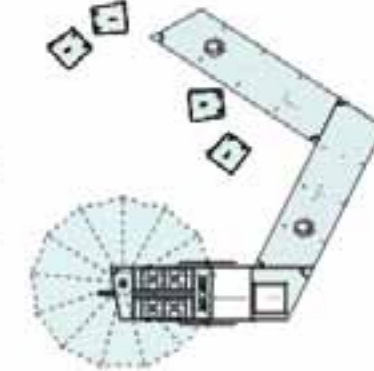
Berlijn Die Stadtküche - 2009

Proces:

Noord Neukölln is een van de meest diverse districten in Berlijn, het huisvest meer dan 160 nationaliteiten. Vele studenten en jonge gezinnen hebben de wijk ontdekt als fijne woonomgeving en samen met de oorspronkelijke bewoners maken deze mensen de identiteit van Neukölln. Die Stadtküche is gemaakt door architecten Daniel Unterberg und Isabell Weiland, voor het culturele festival "48 Stunden Neukölln" (48 uur Neukölln) en de "Karl-Marx-Strasse" actie. De autonome keuken op straat biedt de mogelijkheid voor passanten en bewoners om aan te schuiven aan de lange dineertafel, of zelf ingrediënten mee te nemen en te koken.

Ontwerp

Die Stadtküche is de transformatie van de keuken (huishoudelijke functie) naar een mobiele openbare toepassing. Kleine groepen vormen zich rond dit object en de openbare ruimte wordt geconfronteerd met een private functie. Naast de benodigdheden om te koken biedt het ontwerp veel ruimte voor passanten om aan te schuiven aan de "keukentafel". Dankzij het mobiele en autonome ontwerp nodigt Die Stadtküche uit een herinterpretatie van de openbare ruimte. Hoofdwegen of smalle woonstraten, de keuken biedt voor een korte periode een interventie in de ruimte die bewoners en passanten weet te binden door een functie die normaal binnenshuis te vinden is. Het heeft geen blijvende impact op de fysieke structuur, wanneer de keuken aan de straat functioneert creëert het plotseling een verblijfsruimte / woonomgeving op straat. Het object is met de fiets te transporteren en wordt vanwege het niet-commerciële karakter gedoogd zonder vergunningen.

Rotterdam - Oasis Nieuw Crooswijk 2011

Proces:

In de herstructurering van Crooswijk zijn veel bouwblokken gesloopt en (mede door de crisis) nog niet herbouwd. Hierdoor ligt relatief veel grond braak in de buurt. Woningcorporatie Woonstad heeft het Elos Instituut gevraagd door middel van het Oasis-game de bewoners in de buurt te faciliteren bij het inrichten van een terrein van 70 bij 15 meter. Gedurende het eerste weekend is een groep van (getrainde) vrijwilligers op onderzoek gegaan in de wijk. De wensen van de bewoners, de aanwezige kennis, kunde en talent, maar ook potentiële locaties voor een ingreep zijn door de werkgroep inzichtelijk gemaakt. Op zondag was er een dromenbijeenkomst, 40 bewoners namen deel aan het maken van hun droom voor de wijk. Tijdens deze droomsessie kwam naar voren dat een braakliggend stuk grond bij de Catharina van Zoelenstraat een realistische locatie was om de ideeën toe te passen. 3 groepen zochten naar een inrichting voor een ontmoeting- en speelplek. Na presentatie en feedback kregen alle deelnemers de opdracht een uiteindelijke versie te maken die zo spectaculair, gezamenlijk en haalbaar mogelijk is. De volgende week waren de vrijwilligers van Oasis Nederland en de bewoners bezig met het verkrijgen van de benodigde materialen. Het tweede weekend hebben 35 bewoners en het vrijwilligersteam het ontwerp gerealiseerd.

Ontwerp

Het ontwerp is in stappen door de bewoners zelf opgesteld en ingepast op locatie. De wens om te spelen en ontmoeten is gekoppeld aan de beschikbare ruimte. De haalbaarheid speelde een belangrijke rol in het ontwerp omdat de bewoners zelf het ontwerp realiseren. 1050 m² braakliggend land is na de Oasis een intieme openbare ruimte die de bewoners als eigen zien. Op de Catharina van Zoelenstraat staat nu een versierd en gekleurd terrein met picknicktafels, een speeltoestel met schommels, klimrek en een glijbaan, een podium en terrassen met bankjes, versiert met planten, palmen en een rondje kruidentuin. Eind 2012 is er weer een bijeenkomst om de toekomst van het park samen te bepalen.

Rotterdam Singeldingen - 2009

Proces:

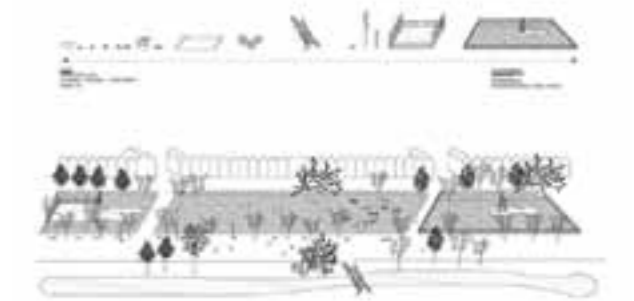
De Heemraadsingel in Rotterdam is 1.2 kilometer lang met voornamelijk wonen aan de singel. Van oorsprong was het onderdeel van de oude stadsgrens (Stadsdriehoek) die tijdens de wederopbouw in stand is gehouden. Waar het profiel van de singel breder wordt (van 70 tot 110 meter) zijn er speeltuinen en parken aangebracht. Alle winkels en horeca in de buurt staan haaks op de Heemraadssingel, deze huisvest enkel woon en kantoorfuncties. 3 Wijk-ouders, waarvan 1 stedenbouwkundige en 1 programma manager, zijn in 2009 begonnen met een verrijdbare kiosk te plaatsen in het park. Dankzij vrijwilligers en deelnemers uit de buurt kan er worden gedronken, gegeten en gespeeld. De invulling van het sociale programma en het voortbestaan van Singeldingen gebeurt aan de hand van deelnemers die vrijwilliger worden. De kiosk is ondergebracht in een stichting en er is een werkorganisatie gevormd, dit voor het verantwoorden van de subsidies, het runnen van de kiosk en communicatie naar bewoners / betrokkenen.

Ontwerp

De eerste 2 jaar is een verplaatsbare kraam gebruikt als kiosk. De locatie van de kiosk halverwege de singel heeft praktische beweegredenen (beschikbare ruimte parkstrook) en heeft een centrale ligging op het Heemraadspark aan de Singel. De vaste kiosk is naar ontwerp van SUB-office (stedenbouwkundig kantoor van een van de initiatiefnemers) gerealiseerd. Het uiteindelijke ontwerp is simpel en doeltreffend (gesloten / open helder zichtbaar) en houdt ook rekening met de kiosk die de nacht in het park doorbrengt. Omdat een van de initiatiefnemers het gebruik van de kiosk professioneel kon vertalen naar het ontwerp houdt deze rekening met het collectieve belang van de eindgebruikers en de publieke eisen aan het object. Daarnaast stelt Singeldingen spullen beschikbaar voor gebruik in het park als kleedjes, spelletjes en ballen. Singeldingen is een zomerkiosk, tussen 25 april en 8 juli wordt draaien de kioskmanagers tussen 10.00 en 18.00. Op regenachtige dagen worden de programma's en de kiosk gesloten gehouden.

**SINGEL
DINGEN**
van 25 april
t/m 8 juli 2012

R'dam - Geveltuin XXL Bloemkwekerstraat - 2012

Proces:

Door de stadsvernieuwing verdwenen alle bloemen uit de Bloemkwekersstraat. Er kwam meer ruimte, een brede stoep, maar de bomen konden de verharding niet in balans brengen. Een van de bewoners (etnografisch onderzoeker) was het zat dat de stoep als niemandsland werd verwaarloosd. Aangestoken door het Tussentuin initiatief en geholpen door dezelfde ontwerper diene ze in 2010 het Geveltuin XXL initiatief in. De initiatiefneemster wist de ambtenaren van de dienst Stadsontwikkeling aan boord te krijgen dankzij de collages opgesteld door de ontwerper. Terwijl de initiatiefneemster de burens aanschreef om per portiek minstens 2 beheerders van de tuinen te krijgen, bereidde Gemeentewerken het werkplan op voor de herinrichting van de stoep. De inrichting van de tuinen is door de bewoners zelf gedaan, een enthousiaste en deskundige (amateur) tuinman heeft de bewoners geholpen bij het kiezen van de begroeiing, rekening houdende met de kwaliteiten van de planten heel het jaar door. Het plaatsen van het hekwerk en grondwerken door diensten van de gemeente.

Ontwerp

Het ontwerp heeft ervoor gezorgd dat de gemeente heeft ingestemd en meegewerkt aan de realisatie van het project. Vragen van de gemeente over het beheer van de tuinen hebben een 3-jarig experiment opgeleverd. Een deel van de stoep is "geprivatiseerd", door een collectief aan bewoners. Deze ruimte is officieel van de gemeente, vandaar de naam geveltuin XXL, maar het hekwerk en het onderscheid in kleur en maat van de tegels zorgt voor een scheiding voor de passanten en bewoners. Sommige bewoners op begane grond wilden een tegeltuin, anderen stemden akkoord met open tuingrond. Door de korrel van de tuinen terug te brengen tot het stramen van de gebouwen is elk portiek voorzien met 2 tuinen, die elk naar eigen idee kan worden ingevuld. Na deze interventie is de stoep smaller geworden (nog steeds ruim) en hebben de portiekwoningen een voortuin gekregen.

Rotterdam - Tussentuin Gaffelstraat - 2010

Proces:

Februari 2010 kregen ongeveer 100 bewoners rond de Gaffelstraat een brief van woningcorporatie Woonstad waarin staat dat er 9 huizen op de Gaffelstraat worden gesloopt, en niet direct worden herbouwd. Het was een open uitnodiging voor de invulling van een terrein van 700 m². Van de 5 reagerende bewoners waren er 3 bezorgd en hadden er 2 een idee voor een tuin. Dankzij een landschapsarchitect die in de wijk woont is er al gauw een plan voor de inrichting wat rekening hield met het beheer, gebruik en onbekende duur van het project. Het verzamelen van genoeg deelnemers en de realisatie is grotendeels door de bewoners zelf gedaan, het beheer ligt ook bij hun. De kavels zijn nog steeds eigendom van de corporatie maar functioneren nu als semi-publieke tuin.

Ontwerp

Mede dankzij het ontwerp kon het initiatief in een korte tijd worden gerealiseerd. Vraagstukken zoals veiligheid, toegang, beheer en eigendom werden door de Wolbert van Dijk uitgedacht in het ontwerp. Door het plaatsen van een hek is de tuin snachts gesloten en veilig voor het drukke uitgaan. De centrale vraag bij het ontwerp werd geregiseerd door het organiseren van het beheer, de samenwerking en de verantwoordelijkheid. De structuur van de tuin is eenvoudig en bestaat uit graspaden, één breed middenpad dat alle plantenvakken verbindt en een houtwal. Dit is het collectieve gedeelte van de tuin. Binnen deze structuur heeft iedere bewoner een eigen plantvak gekregen en is daarvoor verantwoordelijk. De hoofdstructuur is onderhoudsarm en de bewoners komen twee keer per jaar samen om het grote onderhoud te verrichten. Het collectieve deel huisvest ook een podium; onder andere North Sea Jazz Around Town is er te vinden. Het culturele programma in de Tussentuin is ingezet om het enthousiasme elk jaar te doen opleven en meer mensen buiten de wijk uit te nodigen in de Tussentuin.

De Straat Samen Gemaakt

Een onderzoek naar de ruimte en kaders waarbinnen placemaking structureel kan bijdragen aan de revitalisatie van de Bergweg in Rotterdam.

Bijan Lotfi